

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

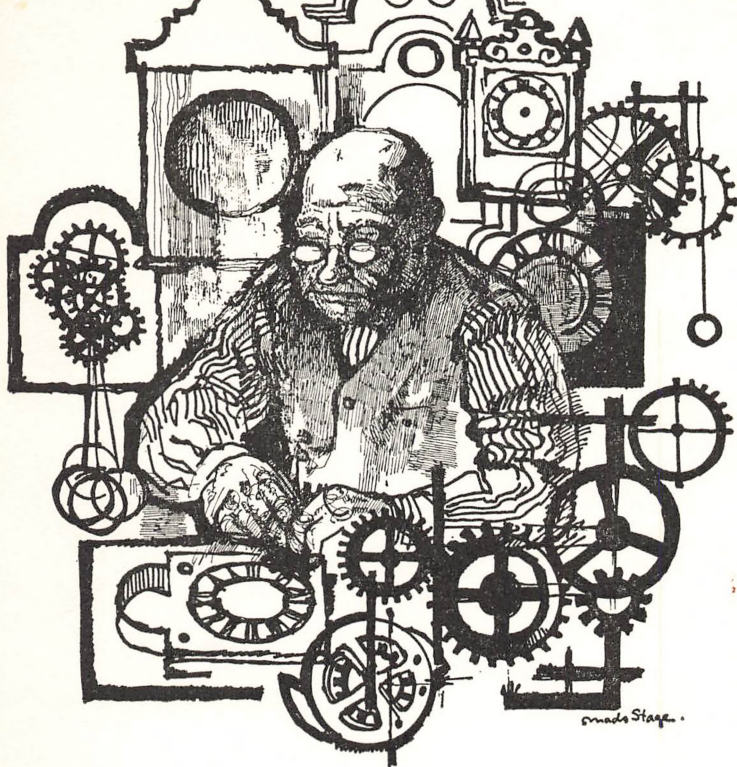
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

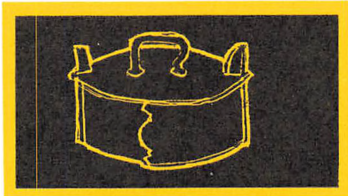
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEORG WIINGAARD

• dem fra Lolland.

DEM FRA LOLLAND
SIDSTE SAMLING

GEORG WIINGAARD
—
DEM FRA LOLLAND

SIDSTE SAMLING

.. de onde
og de gode
og dem fra Lolland ...

LOLLANDS ARCHIV
1964

Af GEORG WIINGAARD

er tidligere udkommet:

Polske Dage. 1928.

Dem fra Lolland. 1953.

Dem fra Lolland. Ny samling. 1954.

Tulipankanden. 1956.

INDHOLD

Den »gale Greve«s Rideknægt	7
Smedemøren	32
Trine Krog fra Dødemosen	42
De enfoldige	56
Gravens Hævner	67
Ørepotten	73
Den gamle Urmager i Vignæs	94
Døden fra Sølvbjergvej	108
Skaarup-Laurs	122
Gammel-Peter i Tophuset	140
Morten Skrædder	151
Den flyvske Skomager fra Rødby	173

Dette Eksempplar har Nr.

97

Gave fra
Den lollandske Landbostands Sparekasse
1964

DEN »GALE GREVE«S RIDEKNÆGT

Den der første Gang saa den aldrende Vægter paa Aalholm, Hans Jakobsen, naar han rigeligt rødmsuset af Ansigtsskulør, lidt foroverludende og med slæbende, selvsikre Skridt kom stavrende hen ad Alléen hvorved hans Bolig laa, kunde godt faa det Indtryk at Manden gik i en lille omtænksom Perial. Hvert Øjeblik standsede han og stod lidt og gnubbede sit Hovede mod et af Alléens Lindetræer, ligesom Gedebukkene gør; og saafremt hans uundværlige gamle Kasket derved kom paa skævs, saa maatte den blive paa skævs, for den venstre Haand skulde han have i Bukselommen og den højre skulde fatte om Porcellænshovedet paa hans halvlange Pibe. Det var en fin, snoet Pibe med en malet Fantasibloomst paa Hovedet. — Et saadant Indtryk vilde imidlertid være fuldstændig misforstaaet, for sin Ansigtssfarve tiltrods var Hans Vægter en særdeles ædruelig Mand, hvad en Vægter da ogsaa bør være, og hans Forehavende med Allétræerne var saamænd bare at faa sig kløet lidt i Hovedet til Klaring af Tankegangen uden at have for megen Ulejlighed med det. Det var nu hans Facon paa det, og ikke den eneste han havde for sig selv. Han havde været med som Dragon i Krigen 1864 og var kommen hel og uskadt hjem igen, ganske vist havde han mistet en Stump af det ene Øre, men det var ikke krigsforlist, det havde en af de Heste han red i Tjenesten bidt af, den skabede Rottelaus, kaldte han den.

Hans havde været paa Aalholm fra Barn. Han var allerede

en gift Mand og havde Smaabørn da han drog i Krigen. Hans Kone, der hed Ane, var en kraftig Kvinde med et rundt Hovede og mørkt Haar strammet ind i en Knude i Nakken. Hendes Øjne var i Almindelighed ikke for venlige, nærmest lidt paagaende, man vilde mene hun saa noget stram ud, og det var hun ogsaa. Hun var meget paaholdende i Pengesager, men havde nok knapt været det med andre Ting, ialtfald havde hun faaet en Datter før hun blev gift med Hans. Ogsaa hun har dengang været paa Aalholm, for omtrent samtidig med at hun fødte, var der kommen en lille Pige hos Baronens paa Lungholm, og da denne lille ikke vilde trives, gik der Bud efter Ane om hun vilde komme som Amme. Hun kunde sagtens klare begge Dele, men Barnet paa Lungholm døde imidlertid før hun kom. Uanset det fik hun sit aftalte Honorar, vist et halvt hundrede Rigsdaler, mange Penge i de Tider, og med dem gik hun paa sin Fod til Sakskøbing og satte dem ind i Sparebanken.

Det er derfor jeg altid har haft lidt Penge, fortalte hun siden, de Penge lagde Grunden til det, og jeg har altid sparet op naar jeg har tjent en bitte og sat dem ind i Banken istedetfor at gaa og spille Florenbus! Hans har ogsaa sparet lidt, for vi bliver jo gamle engang; men de store Penge kan det jo ikke blive.

Da de var blevne enige og Hans havde lovet at tage hendes Elskovsbarn med i Ægteskabet, vilde Ane se det Værelse han havde i et af Husene paa Aalholm. Hun bemærkede da at der laa et Sæt pænt Tøj paa en Stol derinde.

Hvorfor lader du dit gode Tøj ligge og flyde saadan? Det har det ikke godt af, og du har jo dit Skab og kan hænge det!

Der er ikke Plads i Skabet, svarede Hans.

Men da Ane saa lukkede hans Klædeskab op fandt hun det fuldstændig tomt.

Det fortæller lidt om Hans. Han kunde lide at gøre sig til af mere end hans Virkelighed indeholdt, at brovte en Smule.

Og denne Egenskab tillige med én til, en utæmmelig Drillesyge, bevarede han hele sit Liv.

Han var med da det gik løs ved Dybbøl. Hvordan han har klaret sig der i Kamp og Kammeratskab vides han aldrig at have udtalt sig om, ejheller om hvorfor der gik saa lang en Tid efter Krigenes Afslutning før han kom hjem til Aalholm, hvor der forøvrigt under hele Krigen havde været Lasaret med militære Sygepassere. En Dag da Ane var i Nysted hørte hun Trommen gaa, og da hun standsede for at høre Vægterens Melding erfarede hun, at nu kom der igen nogle hjem fra Krigen og imellem dem hendes Hans. Hun fik en hel Rystelse ved det og skyndte sig hjem for at tage imod ham, og saa kom han da ogsaa og Ane bød ham sit velkommen:

Aah Herre Jøsses dog, Hans, kommer du alligevel! Jeg troede jo du var skudt i Krigen, siden det varede saa længe. Og jeg har solgt alt dit Tøj og din Hat og det hele, for jeg tænkte jo aldrig jeg skulde se dig mere!

Hans og Ane boede i et langt, lavt, straatækt Bindingsværkshus som endnu ligger i Lindealléen. Nærmeste Nabo til Huset var dengang Gartnerboligen, som siden brændte, nu ligger Godskontoret paa dens Plads. Foruden Hans boede Faarehyrden Oluf i Huset med sin Familie. Han var Svensker og havde Skæg der naaede ham til midt paa Maven. Huset ligger som i et Skovbryn vendt mod syd, der er aabent foran det, store Plæner, stolte, fritstående Træer.

Lindealléen, der mødes med Slotsgade i Nysted ved en Tremmeport og fører hen forbi Aalholm Slot, er paa sit første Stykke fra Nysted en Vejdæmning som skiller Voldgravens ferske Vand fra Fjordens salte. Den gaar til Landsbyen Stubberup og var forhen offentlig Vej og forsynet med Vejsten og Lygter. Siden blev den lukket, først for Kørsel og under den tyske Besættelse tillige for anden offentlig Færdsel. Om trent midt imellem Slot og Godskontor kommer Kastaniealléen ind til den, Godsets nuværende Tilkørselsvej, ved Lande-

vejen flankeret af to Stenløver og to høje, murede Søjler med Sandstensvaser paa. Kastaniealléen har fra langt tilbage i Tiderne været kaldt Alverdens Gang.

Da Hans kom hjem fra Krigen skal han have været en ganske stovt Fyr at se paa, og da han jo var hestevant og ridevant og der tilmed, som hjemvendt fra Krigen, stod en Smule Luft om ham, ikke af Helt naturligvis, men dog af Krigsmand, saa fæstede Aalholms Besidder, Grev Gregers Christian von Raben, ham som sin personlige Rideknægt. Det blev de gyldne Aar i Hans Vægters Liv, de Aar han altid bar i sit Sind og ofte vendte tilbage til, Aar, der forskønnedes ved at erindres.

Jeg skulde jo passe Grevens Rideheste, kunde han fortælle, og sørge for at røre dem naar han var ude at rejse, hvad han jo tidt var, selvom han ogsaa tidt var hjemme, indtil han tilsidst rejste helt herhjemme fra. Og naar han var hjemme skulde jeg stille præcis paa Slaget ovre ved Slottet med Hestene sadlede og striglede og morgenfodrede og gjort istand, baade min egen og saa Grevens, og det kunde godt være tidligt om Morgenens ved Solopgang, førend Fanden endnu havde begyndt at bande. Jeg kom jo saadan set til at kende Greven godt, men naar vi red ud, red vi jo ikke sammen, jeg skulde jo holde mig et bestemt Stykke bagefter ham, saa jeg kendte ham naturligvis bedst fra Ryggen. Men saa var der en Dag jeg og han stod og snakkede sammen derovre — det var en Besked han vilde give mig, ellers snakkede vi ikke videre sammen — og det blæste og var uforskammet koldt og min Næse gav sig til at rende. Saa snød jeg den i Fingrene som jeg altid har gjort, men det blæste jo, saa jeg kom kanske en bitte nær paa Greven med det, for lige med ét saae han gal ud og sagde, at det Gri-seri vilde han ikke se. Naa, jeg tav stille og prøvede at holde paa det, hvad skulde jeg ellers gøre, men jeg vidste Faen røn-neme ikke hvad jeg skulle stille op, for saadan noget kan jo da komme over én! Men nogle Dage efter kom han skam selv og

forærede mig et helt halvt Dusin af de her fine Snydeklæder og sagde de var til mig, jeg kunde lade Ane sy Navn paa dem. Og dem havde jeg at bruge herefterdags, allenfals naar Greven var i Nærheden. Saa jeg blev jo en meget fin Mand! Men det var nu altsaa Greven ogsaa, det skal jeg Faen rønneme aldrig fornægte selvom de saa nok saa meget kaldte ham for den gale Greve!

Og det var rigtigt, det hørte man baade før og efter hans Død.

Og her maa vi for en Stund forlade vores Hans til vi siden møder ham igen i hans Vægterskikkelse. Paa den Tid vi nu skal høre om har han bare været en Stump uvorn Knægt der rendte Folk om Benene med Utuskestreger og Smaadrengepaafund, men som nok er bleven lam i Krop og Mæle og stiv i Øjnene af Betagelse og Frygt de faa Gange han dengang er kommen Slottets Naadigherre nær.

Istedet maa vi høre »Den gale Greve«, høre om ham og høre paa ham. Har vi ham vel ikke i Stemmearkiv, saa har vi ham i hans skrevne Ord, i Breve til en anden Mand, der tjente ham og som han har sat ret ualmindelig Pris paa og undt det bedste, selvom det paa ét Tidspunkt ramlede totalt imellem dem. For med den gale Greve var det enten Hede eller Kulde, der var ingen Middeltemperatur.

Grev Gregers Christian von Raben var født den 22de Marts 1796 og overtog Aalholm — der i hundrede Aar havde heddet Christiansholm ligesom Grevskabet, men som han fik givet det oprindelige Navn igen — efter sin Far, der døde i Rio de Janeiro 1838. Damerne paa Slottet sagde om ham at han bandede afskyeligt, men det klædte ham! Hans Hustru var født paa Højbygaard som Datter af Hollænder Hans Lund. Hun havde været et svagt bitte Pus ved Fødslen og blev derfor hjemmedøbt fire Dage gammel med Navnene Ane Margrethe Lund. Senere blev Faderen Forpagter af Egholm, en af Gaardene under Aalholm, og det var dér Grev Gregers traf

hende og forelskede sig i hende, som hun i ham. Hendes Far regnede imidlertid med at der ikke laa nogen Alvor bag, Standsforskellen var dengang næsten uoverstigelig, saa han tænkte sig at den højadelige Junker blot vilde have sin Spøg med Pigen, og det mente han sin Datter for god til og forbød hende at mødes med Greven. For de unge var det dog Alvor, han vilde have hende og hun ham, og saa stillede han, efter hvad gamle Folk beretter, en tidlig Morgenstund paa Egholm, bortførte Pigen i Tugt og Ære og afleverede hende uskadt til Oldfruen paa Slottet. Saa gav Faderen sig, der blev Bryllup i Gaarde og Grev Gregers fik sig en Kone, der baade var forstandig og hjærtevarm, og over hvem ikke blot hele Godset fra Slot til Stald og Hytte, men ogsaa hele Eggen sørgede inderligt da hun døde i sit 49de Aar. Hun efterlod sig ingen Børn. De havde haft en Datter, Komtesse Amalie, der var sart og sygelig og som ung Pige blev sendt paa en Bade-rejse til Tyskland, Bøhmen og Italien med Emil Aarestrup som lægelig Ledsager. Hun døde imidlertid paa Hjemvejen 1832.

Paa Herritslev Kirkegaard findes, staaende op ad den søndre Kirkemur, en Gitterdør af Metal med Navnene G. C. Raben og Anna Margrethe Raben samt det Rabenske Vaaben med Ravnen og den liggende halve Lilje. Grev Gregers hviler imidlertid ikke her, men foran Døren bærer en Gravtavle Navnet Anna Margrethe Raben, Lehnsgravinde, og hendes Data 11/1—1803 og 23/11—1851, samt fire Verslinjer:

En Siæl i den Støvhytte boede,
 en Siæl som paa Frelseren troede,
 og længtes med Haab mod det Høie,
 med Gud og Hans Glæde for Øie.

Anna Raben hviler her ved Siden af sine Forældre. Baade for hende og for sin Far lod Grev Gregers Mindesøjler rejse i Aalholms Park.

Digteren Emil Aarestrup, som var Læge paa Aalholm og kom der til Fester, men iøvrigt ikke yndede Grev Gregers, skriver om ham i et Brev af 1840: Min Ven, Dr. philos. Lehns-greven, lader sjeldent høre fra sig; paa en Uhrhøjsejagt i Jylland har han i Sommer stukket sig en Knappenaal op i Foden, som bulner hver Gang han faar et Besøg, han ikke ønsker at modtage, eller hver Gang der paaligger ham en Høflighedspligt, han ikke ønsker at opfylde. — I et senere Brev, af 1844, kalder han ham: Min Patron, Dr. philos. Raben, det ekstravagante, halv melankolske, halv dyriske, meer end sædvanlig gale Menneske, med sin susende, arbejdende, qvulpende og culbuterende Hjerne.

Naar Grev Gregers var hjemme hændte det, at han tog Sognets Præst med paa sin Spaseretur i Parken. Saa kunde han finde paa at faa denne til at springe over sin grevelige Spaserestok. Det morede Greven og maaske ogsaa Præsten og var selvfølgelig en Spøg, men dog en Spøg med Standsafstand — det omvendte skete aldrig.

Og de i det efterfølgende gengivne Breve — der er skrevne til den daværende Slotsgartner Fedor Michaelsen — fortæller ogsaa om Datidens adelige Ophøjethedsfornemmelse, der gjorde selv en rettænkt Venlighed til en Nedladenhed. Men trods Aarestrups fordømmende Ord — foruden de allerede nævnte, kalder han Greven »exentrisk, forrykt, taabelig, splittergal og sjofel« — viser disse Breve ogsaa en rig menneskelig Egen-skab, en Trofasthed, trods et øjensynligt bittert Mellemspil, overfor en Mand han én Gang havde fattet Godhed for. Det første Brev er skrevet mens Grev Gregers' Hustru levede, de to senere, der gengives noget forkortede, er fra Tiden derefter.

De lidt nedsættende Ord i det første Brev om »Tituler eller Dit og Dat paa Skroget« bør sees i Lys af den Omstændighed, at Grev Gregers, foruden at være født Lensgreve, ogsaa havde faaet Titlerne Hofjægermester og Kammerherre, men bare underskriver sig Dr. phil og altsaa har regnet sin akademiske

Titel for mere end alt det andet. Doktorgraden er iøvrigt ikke dansk, men hidrører fra Universitetet i Jena, hvor han havde studeret og af hvis latinske Selskab han stadig var Medlem.

Det første Brev er dateret 31te December 1845:

I Aftes Klok 10 circa meldte Jomfrue Haderup mig her i min Studere-Stue at Deres Kone havde endt sine Lidelser; jeg svarede dertil Guds Lov skee, thi enhver af os maatte med Længsel see den Lidendes Opløsning imøde, efter at alt Haab var forsvunden: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være priset i Evighed. — Jeg indser tilfulde at alle Trøste-Grunde fra min Side ville for Øjeblikket være mal á propos, men hvad jeg i Aftes strax ved Meddelelsen besluttede, og som jeg kommunikerede min Kone, vil jeg ogsaa kommunikere Dem, haabende at det vil gyde nogen Balsam i det blødende Saar; jeg indseer navnlig let, at De maae have en større Apotheker Regning end De kan betale uden at sætte Dem i Gjæld, jeg vil derfor beordre min Forvalter at betale den for Dem. — Søg hos Dem selv Deres Trøst og ikke i vild Adspredelse (den De maae bruge med Maade, saa at den ei bliver til præjudice for Deres Helbred, Rygte og Pung) der bliver til Øgle-Gift, og efterlader Angerens Braad; lad ei Forfængelighed eller Verdens Leflen lokke Dem ind i en Svindel, som De ikkun med Tab af Deres Sinds Roe (det bedste Clenodie Mennesket eier) vender Dem ud af; vær vis paa at De i gode Bøger som nære og luttre Aanden finder de bedste Venner item den bedste Hovedpude, som i en god Samvittighed og i Opfyldelsen af Deres Pligter; alle ønske sig Held, som hverken er tilfals for Guld eller Tituler eller Dit og Dat paa Skroget; men erhverves ikkun ved at bekjæmpe sine Lidenskaber; den eneste Vej til et roligt Liv gaaer igjennem Dyden; da jeg viiser og har viist min Troe af mine Gjærninger respecte Dem, da jeg har en Deel flere Aar paa Bagen end De, og endelig da hele min Omgivelse kan bevidne at jeg har taget levende Deel i Deres salige Kones Lidelser og daglig flere Gange erkyndiget mig om hendes Befindende, kunne disse Linjer neppe mistydes. — Jeg raader Dem

at gifte Dem igjen naar et Aar eller to ere gaaede, saafremt De finder en Qvinde med hvem De troer at kunne leve lykkelig, thi det er for Dem en hellig Pligt at sørge for Deres Børn, og det skeer bedst ved at skaffe dem en Moder; Wied har sagt, at han vil beholde den ældste Datter, dette er en Lykke for Dem og vil formentlig forhindre Rivninger imellem Dem og ham; sørg for at den anden kommer i et godt Hus og dér bliver lige saa yndet som Wied ynder Deres ældste Datter. — Saalænge De opfylder Deres Pligter og Deres Conduite er saaledes, at den ei med Føie kan dadles, beholder De min Agtelse og Velvilje.

Aalholm d: 31/12—45

G. C. Raben
Dr. philos.

Til Gartner Michaelsen,
Aalholm.

Det næste brev er fra 1852, fra en Norgesrejse. Grev Gregers var adskillige Gange paa Bjørnejagt i Norge. Paa Tilbagereisen fra en af dem, i 1844, styrtede han ned i Dampskibets Maskine og maatte bringes iland i Frederiksværk. Til alt Held var hans høje Hat falden foran ham derned og havde standset Maskinen, hvilket reddede hans Liv. — Navnet Anders i Brevet hentyder til hans Godsforvalter.

Deres Epistel har jeg modtaget, min gode Michaelsen, og læst med Interesse; da jeg ei fik Brev fra Dem samme Dag, jeg kunde have haft Brev, randt mig Cajus Julius Cæsar hans Udbrud »Ogsaa Du min Søn Brutus«, da han efter at have modtaget 23 Dolkestød & svøbte sig i sin Kappe for at falde med Anstand, saae sin Adoptiv-Søn Brutus imellem Morderne, i Hue, dog var det langt fra at jeg brød Staven over Dem, jeg følte at Ingen bør dømmes uhørt; jeg undskyldte Dem desuden ved den Tanke, at De muligen undlod at male, fordi jeg havde skrevet til Anders, at han ei skulde male uden Grund, og at De derfor undlod at skrive, for ikke at vække den gamle Nid, jeg sagde til mig selv »Michaelsen maae kjænde lidt til Verden, eftersom han

kalder den lumpen«, og viide at der existerer Noget som kaldes Misundelse, eller som Greve Ahlefeldt Laurwigen kalder den »guul-grøn-hvid«, ligesom der er Noget som kaldes Ondskab & Utaknemlighed; han vil ikke sætte de præ, jeg giver ham for Anders & Co. i et grellere Lys ved at lade det skinne saa klart, at det stikker ham »Anders« i Glukkerne og derfor undlader han at male, og med den Tanke sov jeg ind. Deres Brev har i ethvert cas glædet mig, at jeg ikke var mindre vel stemt respecte Dem, saae De grant deraf, at jeg skrev til min Datter, at hun skulde lade Anders give Dem money for at De kunde gæste Kræmmer-Staden, den store Hansa; jeg venter Deres avis om denne Ægt og om det af Dem gjorte Udbytte. — Trods mine Anstrængelser eller møjsommelige Fjeld-Ægter, hvorom ingen Dansk kan gjøre sig en klar Idé og som grant viiser mig at jeg er ung endnu, og skjøndt jeg har faaet en god Bjørne-Hund, som jeg har ladet hente 16 norske eller 24 danske Miil herfra, har jeg endnu ingen Bjørn faaet, Stokkene ere saa lidt kastede af nogen af mine 4 Aater som af 3 Aater 4 Miil herfra. Jeg har gjort 7 store og 2 smaa Fjeld-Ægter i Aar, den besværligste og farligste fandt Sted den 21 f. M. i den romantiske Brokkendal! Klok 2 om Morgenen blev jeg trommet op af min engelske Luft & from Exhibition of Hydeparc kjøbte Felt-Seng, Morgenen var yndig, vi roede paa en Elv til det Fjeld, vi vilde bestige, og hvor en Bina (Hun-Bjørn) med 2 Unger 4 Dage tilforn var anskudt af en Bjørne-Jæger med een Haand; jeg havde min »Philan« med mig, min gode Bina-Hund, de ere meget sjældne og kostbare søndenfjelds, men »Philan« er kommen med en Flok Rener fra Finmarken hvor den bedste Race er og hvor man faar en Stamme-Tavle for hver Hund man kjøber, ligesom i Albion for hver Fuldblods-Hest. Jeg takker min gode Skjæbne for at jeg fik den, som er i sin bedste og kraftfuldeste Alder, ligesom jeg kan mærke at jeg er, hvorfor rinder mig i Hue, hvad en smuk ung Cavalerie-Officier i Aarhus sagde om mig i 1836, da han saae mig gaae stærkt i en brændende Sol-Hede Klok 12 Middag paa Gaden: »Evig Ungdom rutsch!«, hertil siger jeg Amen, naar jeg kunde for Alvor drikke af Lethes her-

lige Strøm. — Jeg har ei Tid at tænke paa lave og nid-ske Klockere og sligt fuult Pak, som jeg med Føie kan foragte dybt. — NB. Naar De seer mig? Ja, min kjære Michaelsen, det veed jeg min Siæl og Salighed ikke, jeg er jo Dei gratia frie som Skyerne over mit elskede Norges Fjelde, og vil nu benytte mine Vinger, jeg har udspilet dem. — De kan sove rolig for mig ind til August eller September. Slutning.

Den 13/6 1852. I næste Uge reiser jeg til Bergen og Trondhjem enten jeg faar Bjørn eller ikke, adresser Deres første Brev til Kjøbmand Johan Ståmer i Bergen. — Agent Bentzen har været saa galant (Mændene ere jo stedse galante veed De nok) at bestille Forspands-Heste til mig i Bergen & Trondhjem.

G. C. Raben

Dr. philos.

Til Gartner Michaelsen
paa Aalholm.

Den omskrevne Hund maa være identisk med en udstop-pet der stod i et Rum paa Aalholm indtil for faa Aar siden, da Møllene helt havde spoleret Pelsen. Samme Sted fandtes ogsaa et Par udstoppede norske Bjørne, og i et Glasskab hang Resterne af den høje Hat, der havde været nede i Dampski-bets Maskine.

Tonen i det norske Brev er jo den venskabeligst mulige, men saadan var den langt fra altid imellem dem, i mange Maa-der viste Grevens Temperament sig overens med Aarestrups Ord. Saaledes veed man at fortælle om engang han og Micha-elsen paa en Rejse havde spist til Middag sammen paa Hotel Postgaarden i Hillerød og derunder var blevet uenige om et eller andet. Grev Gregers blev da saa ophidset, at han under en Strøm af vrede Ord gav sig til at smide hele Servicet gen-nem Vinduet ned paa Torvets Stenbro! — Det kunde iøvrigt ogsaa udfolde sig anderledes. En af de — vistnok ikke saa faa — Gange Michaelsen var blevet opsagt, bad han Grevnen om en Anbefaling. Det fik han, omgaaende og egenhændigt. Den

lød: Jeg kan give Gartner Michaelsen min bedste anbefaling. Han er den bedste komiske Skuespiller paa mit Teater!

Men snart efter maa noget være sket, som har gjort Grev Gregers rasende. Ved en Overenskomst mellem Prøveprokurator Blæsberg i Nykøbing paa Grevens Vegne og Michaelsen forpligter denne sig til straks at fratræde sin Post som Godsinspektør paa Christiansholm og inden 30 Dage forlade saavel Slottet Aalholm som Grevskabet Christiansholm og Nysted By, og ingensinde, saalænge Greven lever, vende tilbage og tage fast Ophold uden hans Tilladelse. Som Vederlag faar han udbetalt 7.200 Rigsdaler. Aarsagen til denne alvorlige Kolbøtte i deres Forhold fremgaar ikke af Overenskomsten, men lidt forstaar man af følgende Brev, det sidst kendte, der ogsaa viser at det er blevet godt igen, Grevens Trofasthed har været stærkere end hans Vrede. Brevet er ikke dateret, men nødvendigvis er det senere end Overenskomsten. Trods sin Længde er det følgende et Brudstykke.

.... De maa først vide, at Philippus gjorde en vis Vultejus til Landmand ved at give ham først 7 Sextertia & love ham 7 til som Laan & raade ham til at købe sig en Land-Ejendom. Manden var først en lille Spidsborger, af ringe Formue, som Philippus yndede. (Forskjellen mellem Philippus og mig er ikkun, at jeg ikke har lovet Dem flere Penge & ikke raadet Dem til at købe en Land-Ejendom, men at nedsætte Dem som Handels-Gartner, men det smager Dem ikke, har De sagt mig her en face, og De er Deres egen Herre). Nu vil jeg oversætte for Dem loca citata: Han, scilicet Philippus, sagde til Vultejus: »Du forekommer mig at være altfor stræbsom!« (Vultejus forlod nemlig sin Plougstjert og løb støvet og smudsig til Philippus). Han, nemlig Vultejus, svarede: »I Sandhed, eller ved Pol. (Pol. er contract. af par Pollucem ☺: ved Pollux) Du vilde kalde mig ulykkelig Patron, ifald du gav mig mit rette Navn; jeg beder, ja, jeg besværger Dig, giv mig min forrige Stilling igjen!« Nu siger Venusineren til den som seer,

hvor meget bedre det er, som han har mistet, end det han har søgt, at han bør tidligt snurre om og søge det, han har mistet. Enhver bør maale sig med sin egen Alen; de Gamles Hoved-axioma var derfor »kjend dig selv«, hvilket er noget af det sværeste for os svage Dødelige, vor Egoisme, denne indpodede Arve-Fjende, lægger os evindelige Hindringer i Vejen for at vi ei skulde naae Maaler; men bedre er sildig end aldrig, siger Franskmanden med god Føie, bedre tilsidst komme til Sandheds Erkjendelse, end aldrig. De svarer mig, Ingen er saa forklog som bagklog, see det er en Sandhed som Ingen omstøder; men det er godt, naar man har Tid at sadle om. Jeg svarede Dem i Nat i Drømme: Da De nu har lært mig at kjende, og jeg tør supponere, at jeg ikke skulde faa et Da Capo af de Historier, som jeg har skrevet i Glemme-Bogen & da mine Følelser og Tanker for og om Dem ere de samme, som før jeg rejste med Dem til Hamborg ifjor & jeg endelig bygger paa, at De med den gamle Energia vil varetage mit Tarv, deels som en samvittighedsfuld & deels som en taknemmelig Mand, som taknemmeligt ikke hykler, vil jeg med Glæde atter gjøre Dem til Godsforvalter med Titul af Inspecteur, NB. naar Pladsen vorder vacant. Jeg kan jo ei sige, naar den vorder det, men jeg troer at Anders er lige saa kjed af mig, som jeg er kjed af denne bornerede Klocker og studerte Dosmerpande; De skal derfor ei ile med at kjøbe Dem en Land-Ejendom, naar De har solgt den, De nu har — paa følgende Betingelser: 1) Jeg vil ikke give Dem Løfte om at blive til Domme-Dag som sidst, jeg har dertil givet for gode Lære-Penge, og det vilde binde mig uden at binde Dem — gar zu viel ist ungesund, siger jo Wild-Tydsken! I Deres eventuelle Instrux skal derfor anføres, at De kan opsiges med $\frac{1}{2}$ Aars Varsel. 2) De skal ligesom Anders stille 3.000 er Tre Tusende Rdl. som Sikkerhed for Oppebørslerne. Det vil De saa lidt vægre Dem ved, som De jo har faaet hele Deres Formue af mig, og hvad mere er, faaet den før jeg døde, som De ikke drømte om i Hamburg eller Altona. 3) Jeg giver Dem samme Løn som Anders nu faar ☺: den samme faste Løn som Anders nu faar, item de Sportler han oppebærer nu, NB. ifald

de vedblive at existere, naar Bønder-Godset vorder bortsolgt. 4) De skal holde en duelig og ærlig Fuldmægtig som De selv skal betale af Deres Løn. Bertel Hvid i Maribo skal revidere Deres Aars-Regnskab, Maanedsextracten vil jeg have prompte, senest den 4de i hver Maaned. — Jeg vil gratulere mig selv & Dem med, om De atter kunde træde i min Tjeneste, thi Deres Taknemmelighed og gode Stemning for mig, som De nu kjender, & som vi ere gamle nok nu til at De eller nogen Mors Siæl kan løbe med mig, & Skjørte-Vejen for evig er stoppet, fordi jeg har givet for gode Lærepenge til atter at smede mig i Hymens Rosenlænker, eller rettere tage Beulen om Bagbenet, som min gamle Ven Morten Wormskjold, Naturforskeren, sagde til mig om Egteskab i Nestved, da jeg var kommet fra Holland og stod paa det Point at følge ham til Per Tott paa Gaunøe — er mig moralsk Garantie for at jeg vil faae Nytte og Glæde og ingen Chagrin af at tage Dem atter under mine beskyttende Vinger. Vel mælede De til mig 1853 at De ikke vilde være Gods-Forvalter, at De ei forstod Dem derpaa, at De antog, at De var bedre paa Deres Post qva Mellemed eller Led imellem Jord-Drotten og hans Godsforvalter; De skal have Ret heri; men jeg vil ikke holde to Subjecter af samme Surdeig, især da jeg staar paa det Point at faae Salgs-Bevilling; det koster mig deels for meget til ingen Nytte, og deels vil evige Rivninger finde Sted imellem de to som skulle dele Commandoen. — Til Deres passus af 1853 svarer jeg blot »Tempora mutantur & nos mutantur in illis« o: danice »Tiderne forandres og vi forandres i dem«, og til den anden, at De ikke forstaar at fungere som Gods-Forvalter, svarer jeg blot som Frederik VI til mig i October 1838 »Det vil De let kunne komme efter«, og som Comedianten »Den som Gud giver Embede giver han ogsaa Forstand«; det tænkte Fr. VI paa, da han gjorde salig Ridder von Habernich til Stiftamtmand fordi han var hans Adjutant, skjøndt han ikke var Student langt mindre latinsk Jurist; kunde det Grød-Hoved fungere som Stiftamtmand, kan De jo langt bedre fungere som min Gods-Forvalter, vide ceteraque 3de Post, som skal insereres i Deres eventuelle In-

strux, ifald Drømmen er gaaet ud af ham & ikke af Elfenbeens-Porten vide liber finem Ænidos. Hils Grethe Moder, og lev vel til vi sees, & stedse med uforandrede Følelser Deres heng.

G. C. Raben

Dr. philos.

Deres Svar paa Qvæstionen om De paa de anførte Betingelser atter vil fungere som min Gods-Forvalter med Titul Inspecteur kan De give mig mundtlig her i min Stue, eller ifald De ei faaer denne Epistel saa betids, som jeg ønsker, saa at De kommer her som Aftalen 1 pro 2den Helligdag, og De altsaa er reist hertil før dette Brev arrivé, maa De bestemt besvare det, saasnart De kommer hjem.

I en Efterskrift, formentlig til dette Brev omend helt uden Forbindelse med dets Indhold, skriver Grev Gregers:

Hvad andre troe, kan jo være mig, som ikke er en Mæhæ, een Bier, paa en Vedvaren, og at, som Bastholm siger i sit filosofiske Skrift »Sophrosyne«, at Sjælene nogen Tid blive her paa Jorden og omcircle de levende. Grevinden har skrevet i sit Testamente, at hun vilde omsvæve mig; jeg seer nu, at hun holder sit Ord, item at de Døde kunne viise sig for de Levende, saa at Jonas og andre Necromanter kunne spare sig Deres Ulejlighed.

1872 købte Grev Gregers Hovedgaarden Søbo i Jordløse Sogn paa Sydfyen og boede dér til sin Død den 27de Maj 1875. Ved sit Testamente havde han bestemt, at dersom han døde paa Aalholm vilde han begraves ved Siden af sin Hustru paa Herritslev Kirkegaard, men døde han andetsteds, kunde man lægge hans Ben hvor det skete. Ved hans Død arvede hans Bror Julius Grevskabet, men da ogsaa han, fire Aar efter, døde uden direkte Arvinger, gik det over til en fjærnere Slægtning, Josias Raben Levetzau, som to Aar senere fik kongelig Anerkendelse af at være optaget i grevelig Stand. Han var 83 ved Overtagelsen men levede 10 Aar endnu, 1889 ef-

terfulgtes han af sin Søn Frederik Raben-Levetzau, der fra 1905 til 1908 var Udenrigsminister i Ministeriet J. C. Christensen. Hans engelskfødte Hustru, Lillie Suzanne, formaaede paa een Gang at være afholdt af Godsets Folk og ved Vid og Charme give Tonen an indenfor det københavnske Aristokrati.

Aalholm er et gammelt Herresæde, allerede i det 14de Aarhundrede var det en fast Borg paa hvilken Lensmanden over Lolland havde Bolig. Den røde Murstensbygning med de brede, spirløse Taarne har staaet her ved Danmarks Østersøkyst i Landets gode og onde Dage, tung og massiv været Vidne til Krig og Fred, til Menneskers Færd i Sorg og Glæde, i Fejl og Storhed. Rhode fortæller i sin Lollandsbeskrivelse fra 1776 at man i gamle Dage kaldte det, at se Lolland uden at se Aalholm, for at rejse efter Næsen. Grevskabet Christiansholm blev oprettet 1734 af fru Emerentia von Lewetzow for hendes Sønesøn Christian Raben. Hun gik altid med en Frygt for at Slægten skulle dø ud, og denne Frygt har naget hende udover hendes Død, saa hun viser sig som Aalholms »hvide Dame« — dog kun, naar dets Besidder er barnløs. I 1329 pantsatte Kristoffer den 2den Borgen til den holstenske Grev Johan den Milde. Kristoffer døde uden Land og uden Berømmelse, men over Nysted Fjord som ved alle danske Kyster høres hans Navn i de mørke Nætter naar Fiskekvaserne gaar ud, Motorerne raaber det i deres haarde, tretonede Banken: K r i s t o f f e r, K r i s t o f f e r, K r i s t o f f e r . . .

Men i denne Beretning er Aalholm kun Rammen om Hans Vægters lille Tilværelse og Person, en ringe Mand, der ikke følte sig selv saa ringe endda sin tjenende Stilling tiltrods, og om de Glimt af en særpræget Ejers Personlighed, der foran er givet, væsentligst med hans egne Ord. Det kan til en yderligere Belysning af denne Ejer, Grev Gregers Christians' Interessevidde endnu berettes, at da J. P. Müllers Teaterselskab, der berejste hele Landet og ofte havde maattet give Forestillinger paa Kornlofter og lignende Steder, i 1847 kom til Nysted, fik

de Lov til at laane Teatersalen paa Aalholm Slot til deres offentlige Forestillinger.

Der paaahvilede Vægteren adskillige Bestillinger i Dagens Løb, det var ikke blot at vogte Lys og Ild som Vægterversene siger. Men naturligvis skulde han ved Aftenstide se til Staldene, om noget Lys var glemmt, og hver Aften skulde han paa et Tidspunkt efter Aarstiden tænde Lygterne i Lindealléen, der jo var offentlig Vej, og slukke dem igen Klokken 23. Hvis der kom fremmede for at se Parken skulde han vise dem tilrette og hvis de ønskede det føre dem op i et af Slottets Taarne, saa de kunde se den prægtige Udsigt derfra over Hav og Land og By og beundre en hel Masse udstoppede Fugle i et Rum deroppe. Det var den skinbarlige Romantik, for Vejen derop gik ad Trapper og Stiger og Lofter og mørke Kroge, der godt af en indbildningsrig Turisthjerne lod sig befoike af skumle Grevegespenster. Saa skulde der bæres Brænde til Køkkenet og gaas Ærinder for det, noget der godt kunde tage Tid, for dér var flere Kvindfolk som gærne vilde ligge en Smule over Ørene paa Hans, de skulde have Svar allesammen og helst et der sad.

Og endelig skulde Hans to gange daglig gaa med Slottets Post til Posthuset i Nysted, der seet fra Aalholm over den runde Fjord bare var nogle lave, rødtagede Huse omkring Kirken, hvis Taarn stod og stak op i Luften med sit spidse Spir, som om det vilde huske Vorherre paa noget. Det tog sin Tid med den Postgang, for hvem i Nysted kendte ikke Hans og han var altid beredt til at snakke med Bekendte. Men han var ogsaa altid beredt, hvis han mente sig kritiseret. En Dag, han tilfældigvis var kommen hurtigt tilbage fra sin Posttur, mødte han Grevinden.

Naa, Hans, har du allerede været paa Posthuset, det var da svært hurtigt! sagde hun venligt til ham, vel bare for at sige noget venligt. Men Hans opfattede det straks som Udtryk for Tvivl om at han havde udført sit Ærinde, og saa startede

han til Byen paany, fik Posthuset til at skrive en Kvittering for de indleverede Breve og søgte Foretræde paa Slottet med den. Der kan Grevinden selv se! sagde han.

Hans var selvfølgelig ikke af de største, i saa Fald vilde han vel ikke være bleven Hestgardist istedetfor Dragon. Men han var velbygget, tæt uden at være tung, og havde gode Kræfter. Naar han kom ned i Stalden og de spøjte og tog Tag med hinanden, belv den hvis Arm han fik fat i hurtigt mat, for hans Haand holdt som en Skruestik. Med Aarene blev hans Hovedhaar noget sparsomme, men det saaes jo ikke saa meget fordi den gamle Kasket altid hang paa dem. Til Gengæld havde han et bredt og tæt, studset Helskæg der hvidnede med de samme Aar og hvorover Øjnene lyste drilsk og parat. Naar der forefaldt et eller andet der ikke passede ham, eller Ane serverede ham Mad han ikke led, gjorde han en Grimace med Munden og sagde Pøj, men iøvrigt havde han sit private Kraftudtryk, Faen rønneme. Det lød meget mundret, men gav jo ingen videre Mening. Og maaske var det ogsaa Mening. Han var til daglig meget jævn i Tøjet, men det var rent og ordentligt, det sørgede Ane for. Iøvrigt var han ogsaa proper med sig selv, Sommer og Vinter, næsten hvordan Vejret saa var, stod han hver Morgen halvnøgen ved en Huggeblok uden for Huset og skrubbede sig.

Ogsaa Ane var ren, i sit Hus og med sin Person. Hun var Vaskerkone for Herskabet og havde ogsaa andre Funktioner paa Slottet, for Eksempel var hun med naar dets talrige Gæsteværelser skulde gøres istand til at modtage Sommerens mange, skiftende Gæster. Foruden Ane og Pigerne deltog Hushovmesterens og de to Herskabskuskes Koner. Hushovmester Andersen var den første af den Benævnelse, hans Forgængere havde beddet Taffeldækkere, Førstekusk Madsen var ham, der kørte Firspandet, medens Andenkusk Jensen maatte nøjes med at køre med to. Naar der var Middage paa Slottet havde Ane Opvasken for Tjeneren, Glas og andre skøre Sager; det hono-

rederes med 25 Øre pr. Aften, men det var jo ogsaa dengang, da en lang Arbejdsdags Dagløn blev til en Krone. Ane havde saaledes en hel Del med Herskabet at gøre og følte sig ved det, om ikke af Stand saa dog hørende til de honnette. Hun drak sin Kaffe af Koppen, som de gjorde paa Slottet, og saae lidt ned paa de Koner som hældte den over i Underkoppen og nød den med en Gnalling Kandis til. Hendes fine Fornemmelser gav sig ogsaa Udslag i hyppigt Brug af Fremmedord, men da hun jo ikke kendte dem fra Læsning, men bare fra hvad hun hørte og opfangede, brugte hun dem oftest forkert. Hun var altid ren og tækkelig i Tøjet, til hverdags gik hun i Bomuldskjoler, men var hun i Tjeneste paa Slottet eller der ellers var noget paafærde, havde hun en sort Kjole med et trekantet Tørklæde til. Til Læsning brugte hun Brillen, men det var ingenlunde hver Dag de kom frem, det var nogle stive Staalbriller med smaa, smalle Glas. Engang anskaffet, holdt de hele Livet.

Hans og Ane havde det udmærket sammen, men erkendte det aldrig. Hun ansaa ham for rigeligt simpel i Forhold til hende, han forstod jo ikke hendes Fremmedordssnak og han brugte simple Ord — han forstod ikke at gerere sig, sagde hun. Hvad Hans især opholdt sig ved var Anes Paaholdenhed, naar den gav sig Udtryk i mærkelige Middagsretter og Drikkevarer. Der var naturligvis pillent og pænt i deres Halvdel af Huset — til Anes Forargelse saae der ikke helt saadan ud i den anden Halvdel, inde hos Faare-Olufs. Der kunde Stuerne Luft godt stemme en Smule for Brystet, der stod aldrig nogen Faare-Oluf til Morgenvask udenfor Huset, og hvad der fandtes bag Hyrdens lange graa Skæg, der flød ham som en uren Strøm ned ad Brystet, det mente Ane ikke man kunde tale om, og forresten vidste hun det jo ikke. Der stod Misbilligelse malet paa hendes Ansigt, naar hun saae den store skikkelige Svensker gaa forbi derude, storkende afsted paa de lange Stolpeben, som endte i et Par svære Træsko eller nogle sto-

re Støvler, hvis Snuder vendte opad som Gænger paa en Gyngehest. Hans kom ellers godt nok ud af det med den vildskæggede Hyrde, der stadig svenskede lidt i sit Sprog og ved sit Udeliv i alskens Vejrlig var blevet vejrklø, forstod hvad Skyer og Maane og Stjærner fortalte om kommende Vejrlig og kendte Aarstidens Dage og Nætter, Skidtfluglens Stemme, der filede mod Regn som en Sav, og Vildtets Vaner mod Uvejr. Det fejlede efter hans Udsagn ikke meget, at Skoven paa Lolland stod grøn den 10de Maj og at Løvfaldets stormende Nat var inde den 15de November.

En Dag stillede Ane i sit bedste Puds hos en af Nabokonerne — ikke Faare-Olufs — og bad om hun vilde se lidt efter med Hans, han var syg, og hun var nødt til at gaa til Byen for at faa noget skrevet op til ham af Doktor Johansen. Hans laa i Sengen og saae sløj og svedig ud da Nabokonen kom derind.

Naa Hans, hvad er det for noget med dig? Er du skidt?

Aa ja, jeg er — eh — er hun gaaet?

Ane? Ja, hun gik ind til Doktoren!

Naa — aah, tag saa og fly mig lidt af din gode Saftevand! Hun giver mig aldrig andet end noget Mælk og Dagligøl hun har hældt sammen, det er Faen rønneme ikke til at faa i sig, og noget skal man dog have naar man ligger her og er tørstig! Ane er saa gnattet med alting, baade vaadt og tørt!

Hans fik Saftevand. For en Rigtigheds Skyld skal bemærkes, at Udtrykket ikke dækkede noget andet end det var.

Noget efter vendte Ane tilbage, Doktoren havde skrevet nogle Piller op og hun havde hentet dem paa Apotheket med det samme. Der var lidt Saftevand at skylle dem ned med.

Om Aftenen gik de fra Naboens derind igen for at høre hvordan det stod til. Hans sov.

Jeg veed det ikke rigtigt, sagde Ane, jeg er bleven lidt ængstelig ved det. Han sover og sover og sover, han er slet ikke til at vække!

Har du givet ham Pillerne som der stod paa Æsken, spurgte Nabokonen, var det ikke én Pille fire Gange i Døgnet?

Ja, dog, det har jeg skam. Jeg gav ham endda hele Æsken paa én Gang, saa maa det da virke synes jeg!

Der var ingen Telefon i Nærheden, men Naboen fik fat i en Cykle og fór paa den ind til Doktor Johansen, der omgaaende fik Hans hentet ind paa Sygehuset og pumpet ud. Hvad Lægen sagde til Ane var mellem dem, men hun har nok faaet Besked. Hans kom over det, men lidt mat. Det var Ane ogsaa og tavs. Men det var Hans ikke.

Doktor Johansen havde været Læge paa Java en Del Aar før han vendte hjem og nedsatte sig i Nysted. Han var meget afholdt og Folk havde Tillid til ham, han kom altid med det samme naar der var Bud efter ham, men kunde have sit eget Sprog overfor Patienterne. Man erindrer en Mand, han vidste var en urimelig Æder, og til hvem han havde skrevet en Salve op til en daarlig Arm. Til Afsked sagde Lægen til ham: Naar De saa er fædig med Salven, kan De jo æde Æsken bagefter!

Undertiden var Ane med til at lave Potpourri paa Slottet. Blomsterblade af Havens Roser blev tørrede paa Tømmerloftet og Ane og de andre Koner plukkede Blade af Lavendler, der blandedes med de tørrede Rosenblade og blev henstillet paa Krukker. Naar der saa skulle være Fest paa Slottet blev der taget Potpourri fra Krukkerne og lagt paa Gløder inde i Festens Rum. Det gav en underfuld sød og krydret Duft derinde. Og naar saa Festen var forbi blev alle Rester fra Flasker og Karafler hældt sammen af Konerne i Køkkenet og fordelt imellem dem sammen med det, der var tilovers paa Fade og i Skaale. Saa blev der ogsaa Fest derhjemme i de kendte lave Stuer hvori Hverdagen levede som sikker Baggrund. Hallen er herlig, men Hytten er tryk.

Hans var i Omgang med andre ofte utidig og drilagtig, Drillesyge var en Daarskab, en Slethed hos ham. Han vidste det, og det morede ham. Men muligt vidste han ikke at den-

ne Slethed gjorde ham mindre yndet blandt Grevskabets Folk, især blandt Kvinderne, end han vist egentlig mente, selvhævdende som han var. Selvklog bliver jo aldrig klogere. Naar han kom med Brænde til de af Godsets Folk der boede i Parken, sørgede han altid for at tabe nogle Stykker, helst saa de strejfede Væggen eller et Møbel, og bad saa undskylde med et laaddent Grin. Han kunde ogsaa finde paa at tage om Pigerne eller Konerne, spøgefuldt kælent, men bevidst kluntet, saa de fik blaa Mærker paa Armene eller Rifter af hans Negle. Høj, der kom jeg Faen rønneme til at rive dig, det maa du altsaa undskylde! kom det saa. Engang kom han ind til en af Konerne i hendes Køkken: Tag lige og fly mig din Brødkniv, den plejer at være skarp! Jeg skal lige have min Ligtorn skaaret.

Men en Dag var det ham der blev ramt. Han havde af Førstekusken faaet en Cigar, en sjælden og derfor kostelig Afveksling for hans evige Pibe, og gik og røg paa den, da han skulde paa Slottet med Mælk. Giveren havde ikke omtalt at der var noget særligt ved den, men netop da Hans mødte Greven paa Vejen og strøg Kasketten, stod der pludselig en Ildstraale ud af den og Hans fik stive Øjne af Forfærdelse, mens Greven standsede og morede sig. Den Historie, med Fyrværkericigaren, maatte han høre for længe, der var mange der saae det, indviede, bag Ruder og i Gem, og de undte Drillepinden det inderligt. Men forresten blev han ogsaa den lille en anden Gang, endda overfor et langt ringere Væsen end en Greve.

I Fortsættelse af Aalholm Park breder Hestehaveskoven sig paa den runde Halvø, der afgrænses af Nysted Fjord mod Øst og det Dyb, der kaldes Klejkulen mod Vest, fremme ved Stubberup. Her fandtes dengang en Bro ud i Stranden, og det hændte, at Hans tog sig et Strandbad derude og en Lur paa Broen bagefter. En Dag blev han vækket af sin Søvn ved at nogen gav ham et kraftigt Skub i Ryggen, og da han højst fortørnet vendte sig for at skælde ud, saae han lige ind i Fjæ-

set paa en Sæl, der havde labbet sig op paa Broen og formentlig antaget den sovende Mand for en Sten eller en anden død og uskadelig Ting. Der har i mange Aar holdt Sæler til paa Rødsand, en Grund syd for Nysted.

Jeg blev Faen rønneme forskrækket, sagde Hans da han fortalte om det, det er da klart naar man helt uskyldigt bliver vækket og ser, man har faaet saadan en Sovekammerat! Den var sort som den skinbarlige selv, og saa var den altsaa vaad, den havde gjort mig vaad helt op ad Ryggen. Og sikke nogle Glugger den havde, de var ved at være lige saa store som paa en Hest! Men Sælhunden maa alligevel være blevet mere forskrækket end jeg, for den krabbede ned fra Broen og røg i Vandet med et Plask saa det stod om Ørene paa mig!

Aarene randt, det brede Fuldskæg blev hvidt, og Hans kom paa Efterlønning, paa Livgeding som det kaldtes da Dronning Sophie fik Lolland-Falster dertil. Han bevarede den samme Bolig, men havde kun faa Pligter mod før saa mange, bestilte intet andet end dagligt at gaa fra Stubberupgaarden til Slot og Tjenesteboliger med Mælk i Mælkejunger, som han bar den lange Vej i et Aag, et Vidnesbyrd om hans Legemskræfter. Sidenhen fik han dog en Hest og en lille Vogn til det; mødte han saa nogen, standsede han villigt for at snakke, saa kunde Hesten staa og botanisere med Mulen i Grøften imens. Vognen blev han drillet med: Det er vel nok en sølle Vogn du holder dig, Hans, hvorfor beder du ikke om at faa en bedre? Men Hans havde Svaret:

Jamen husk dog paa: denne gamle Vogn har i hele Verden ingen andre end mig at holde sig til!

Under saadanne Snakkerier kom, hvis der da blot kunde blive Lejlighed til det, hans ældre Aars staaende Livsvisdom frem:

Der er tre Ting, man skal sørge for her i Verden, sagde han — at holde Hovedet koldt, Fødderne varme og Bagporten aaben!

1912 havde Hans og Ane Guldbryllup. Et Par Dage forinden havde Slotsgartner Rosenkildes Kone mødt Ane paa Vejen.

Naa, Ane, nu er det snart den store Dag! Du glæder dig vel rigtig!

Aa, jeg ved saamænd ikke, svarede Ane — havde jeg bare ikke haft Hans! For han kan nu ikke gerere sig; du skal se, han ødelægger det hele!

Tidligt om Morgenen paa selve Dagen stillede Ane i Gartnerboligen. Det var selvfølgelig galt med Hans, Han var sær og fortrædelig og vilde ingenting. Nu havde Vaabenbrødrene sendt Bud til dem om, at der vilde komme en Debiton (Anes Fremmedord!) for at gratulere, men Hans vilde hverken tage sit pæne Tøj eller sin Krigsmedalje eller noget paa, det var ligegyldigt hvad hun sagde.

Fru Rosenkilde gik saa derind og skammede Hans ud. For det første var en Guldbryllupsdag en stor Dag for ham selv og for Ane, en Dag han ikke skulde foragte, for det andet vilde disse fremmede Mennesker komme og hilse paa dem, det var dog en Ære og en Venlighed, en Gave kom de vel ogsaa med, saadan noget maatte man tage ordentligt imod.

Jeg har ikke haft Bud efter dem, sagde Hans.

Nej, det har du ikke, og det havde heller ikke nyttet om du havde. De kommer fordi du har været med i Krigen for vores Land, hvis du ikke havde været det, var der ingen Vaabenbrødre kommet. Derfor skal du tage dit bedste Tøj og din Medalje paa og stille dit Hjærte til Rolighed — hvad tror du Grev Gregers vilde have sagt hvis han havde levet og hørt du vilde bære dig saadan ad?

Naa ja, saa — men jeg skifter ikke Sko! sagde Hans for dog ikke helt at kapitulere.

Midt i det hele kom Komtesse Suzanne oppe fra Slottet med et stort Billede i Glas og Ramme af Stormen paa Dybbøl. Hans kastede et fornærmet Blik paa det:

Det kan du godt tage med igen, det har ikke Spor med noget at gøre, saadan gik det slet ikke til! Det maa jeg vel vide bedst!

Saa fik Ane Billedet, der naturligvis fik Hædersplads i deres Stue.

Men da Vaabenbrødrenes Deputation kom, var Hans ikke meget venligere. Da han fik at vide at Ordføreren var fra Falster, brugte han det gamle Ord som Lollokken siger om Falstringerne, at de kan ikke engang tale ordentlig dansk.

Anes private Datter — Ellen hed hun, men Ane sagde altid Elne — levede til højt op i Aarene og klarede sig godt, de to Fællesbørn ligesaa, Ane døde paa Alderdomshjemmet i Kettinge.

Hans fik Lov at dø i Huset i Lindealléen hvor han hørte til. Han blev syg og var jo gammel, men syntes alligevel det vilde være noget kedeligt noget, ikke at være levende længere. Men der blev kaldt en Dag, uafvendeligt, hej Vægter, Klokken er slagen! Det skete i Skumringstimen, da Kastanieerne i Alverdens Gang dufter lifligere end under Sol eller Stjerner. De to gamle Mennesker efterlod sig tolv tusinde Kroner, sparet sammen i Smaabeløb paa Anes gamle Sparekassebog.

Huset i Lindealléen ligger der endnu, dets gulkalkede Tavlyser mod Solen i de tjærede Stolpers Ramme naar nye Foraar gaar ind.

SMEDEMAREN

Smedemaren var Datter af Smeden og Karen Smeds, Smeden var Smed i Thoreby paa Østlolland, og Karen Smeds var Smedens Kone og Mand i Huset.

Smeden hed Anders Rasmussen og havde arvet Smedje, Profession og Smedehus efter sin Far; der var fire Tønder Land til, og det var Fæste under Herregaarden Fuglsang. Karen var fra et Gaardmandshjem i Sognet og døbt Karen Jørgensdatter, og Maren, deres eneste Barn, var født i Smedehuset den 25de November 1846. Hun havde en Legemsskavank fra Fødslen, hendes venstre Ben var kortere end det andet; derfor gik hun altid besværligt og haltede ud til venstre Side, vuggende. De var smaa Folk alle tre, under Middelhøjde, lidt føre, tætte Folk. Han havde naturligvis Skæg som alle Mandfolk dengang, Karen var mørk, hvad man dog ikke saa meget til, for hun gik altid med en sort Hætte paa Hovedet, stivet af med Papstykker saa den stod ud fra Ansigtet, og Maren var sort-haaret og hendes Øjne sorte som Taterøjne. Hun kunde ikke rigtigt se paa Folk, men kiggede til Siden — som hun jo ogsaa haltede til Siden.

Smedehus og Smedje laa i Nedenbyen, den Del af Thoreby der ligger bort fra Hovedvejen, mellem Kirken og Thoreby Skov. De laa paa et Hjørne hvor tre Veje mødes i bløde Sving, og midt i Hjørnet stod — og staar endnu — Midsommertræet, Gadetræet som det kaldes i daglig Tale. Det er en Lind og staar i et rundt Bed, og om dette flettede Byens Karle hver

Midsommeraften et Fletværk af Pileris, saa Jorden ikke kunde skride ud. Saadan et Bed kaldes paa Lolland for en Gadehov.

Smedehuset var med Stuer, Stald og Lo i én Længe, Smedjen laa nogle Skridt derfra. Den havde ingen Vinduer mod Vejen, derimod nogle Trælemme, som Smeden lukkede op naar han arbejdede. I hans seneste Aar tog han nu ikke saa farligt ved, stod helst ved et Vindue ud mod Gaarden og reparerede Bøndernes gamle Bøsser ved en Filebænk han havde dér. Han havde et Yndlingsudtryk naar noget skulde bedyres, Fanden rive mig, sagde han, og det blev hængende paa ham, i Omtale hørtes han jævnligt nævnt som Faenrieme-Aa'es. Drengene kunde ikke rigtigt lade ham i Fred, det var fristen-de at knalde med Sten mod de lukkede Lemme naar man gik fra Skole. Saa blev én af dem lukket op og Smedens Hoved dukkede frem i Aabningen og sagde Faenrieme. Han vilde gjerne snakke med Byens Folk og var venlig og flink, men som ældre kunde han være lidt sky og gemme sig naar der kom Fremmedfolk. Han blev ogsaa døv med Aarene. De holdt en tre-fire Køer paa Ejendommen og Smeden hentede Græs og Hø i Nedenbyens Mose, Løgmosen. Han gik altid i Tøj af hjemmævvet hvidt Vadmel, der dog ikke var hvidt ret længe i hans Profession.

Aandeligt Liv var der ikke videre af i Smedehuset. Smeden og hans Karen var naturligvis blevet viet i Kirken, Maren døbt og konfirmeret, men derudover havde de næppe sat deres Fod i Thoreby Kirke, det skulde da være ved en eller anden Begravelse. Kirken havde dengang ikke noget Kapel, saa Kisterne blev ført derind paa selve Begravelsesdagen; det hændte dog at Folk fik Lov at stille en Kiste ind i Vaabenhuset Aftenen før, men det var en Undtagelse. Da Smed Rasmussen var død kort efter Nytaar 1901 ønskede Maren det ordnet paa den Maade, men Sognepræsten, Pastor Saabye, var ikke meget for det. Hvorfor skal han absolut i Kirke nu? skal han have sagt, han kom her jo aldrig imens han levede!

I Hjemmet var det Karen der raadede. Hun var lidt stram, gav sig ikke meget af med Folk, men holdt sig hjemme og var flittig i Husets og Stedets Arbejde. Baade Smeden og Maren bar Respekt for hende, men hun førte Tøjlen med mild Haand, de havde det godt sammen.

Huset havde en Forstue bygget ud i Gaarden, som et lukket Bislag. Der var et meget højt Dørtrin ind til den, og inde i den var der Gulv af toppede Brosten. Derfra førte en Dør med endnu et højt Dørtrin ind til en anden, indre Forstue, hvor der var Lergulv som i næsten alle Husets Rum. Bag denne Forstue kom saa Husets daglige Stue, med Bænk under Vinduet, Bord og Stol, et Bornholmerur i Hjørnet og op langs den ene Væg to Himmelsenge. I den ene af dem sov Smeden, i den anden Karen og Maren. Fra Dagligstuen kom man til Storstuen, hvor der forresten ogsaa stod en Himmelseng, og fra Storstuen var Dør ind til Husets fine Stue, Bagstuen kaldte de den, for den var jo den bageste. Der var Fjælegulv, og medens Husets andre Rum var hvidkalkede, var Væggene i Bagstuen kalkede lyseblaa. Loftet var Gipsloft og smykket med en malet Sol, der sendte sine Straaler ud til alle Sider. Da Maren var yngre og gjerne vilde ilag med anden Ungdom, ikke mindst af mandligt Køn, indbød hun af og til Nedenbyens Unge til at komme i Smedehuset og »danse under Solen«.

I Bagstuen stod deres gode Møbler, Bord med Stole, Dragkiste og et gammelt Skab paa hvis Dør med smaa fine Skriftbogstaver stod malet de manende Ord:

*Lev varligt,
tær sparligt,
Livet er farligt,
Døden kommer snarligt.*

Stegerset, Køkkenet altsaa, havde meget høje Vinduer med blyindfattede Ruder. Der var aabent Ildsted med hængende

Kedelkroge og der blev aldrig noget mere moderne, saadan holdt Maren det hele sin Levetid. I Kælderen stod iblandt andre Ting deres Suleolde, et stort Saltmadsfad hulet ud af én Træstamme. Den og Skabet med Indskriften, og forøvrigt ogsaa andre af Marens Efterladenskaber fra Hus og Smedje, ejes nu af Nationalmuseet.

Fra Storstuen var Dør til Loen, som gik igennem hele Husets Bredde, derfra til en lille Lade og fra denne igen til en Forstue, i hvilken Døren til Kostalden fandtes. Man kunde saaledes gaa hele Huset rundt uden at komme udenfor.

Da Forældrene blev gamle indskrænkede Maren Husdyrholdet til en enkelt Ko. Den havde en ikke almindelig Kotilværelse. Den kom aldrig paa Græs, og Solskinnet, Regnen og Sneen var noget den aldrig fik lært at kende, den levede Livet i Stalden, som bare havde et eneste lille Vindue med fire smaa Ruder i og hvor der følgelig altid var mere end halvmørkt selv paa en sollys Dag. Ud i den frie Luft kom Koen kun naar den skulde til Tyr, men saa var det ogsaa en stor og besværlig Affære. Dens Tilværelsesform praktisk taget uden Bevægelse medførte, at dens Klove voksede uforholdsmæssigt, blev altfor store, og da de voksede indad, gik det sølle Dyr og traadte sig selv over Klovene paa sin Elskovsvandring. Maren var ellers god nok ved den, der var ikke noget ivejen, den var hendes Hjærtensveninde, den eneste hun havde, og hun kælede for den som for en Hund, samlede Græs til den paa en lille Trækvogn og stablede Vinterdage Gødning op udenfor Forstuedøren til Stalden for at det ikke skulle trække ind paa den.

Naar saa Dagen kom, da Koen skulde paa Herrebesøg, maatte der et Par Mand til at trække den, mens Maren haltede med og pludrede med den. Det tog en forfærdelig Tid, dels kunde den jo daarligt gaa, og dels vilde Maren have den den rigtige Vej. Ganske vist laa den Gaard, der var Maalet, næppe et Bøsseskud borte, men undervejs boede en tidligere Slagter der hed Rasmus Poulsen, og det var Marens uforgribelige Overbe-

visning, at hvis Koen kom forbi ham paa denne Færd, vilde den ikke blive med Kalv. Derfor trak de den arme Ko ad en anden Vej, helt op om Kirken og Landevejen, vel tyve Gange saa langt som Afstanden virkeligt var. Maren troede paa onde Øjne. Maaske var det Grunden til at Koen aldrig kom ud.

Men den blev altsaa med Kalv, og naar Kalven var født blev den anbragt inde i Dagligstuen, i den Krog der var mellem Himmelsengens Fodgavl og Væggen til Storstuen. Dér skulde den være, for dér kunde hun have Opsigt med den, passe den og værne den.

Engang blev Smeden pludseligt syg, med stærke Smærter. Saa løb Maren ind til Naboens og fortalte det og bad dem ringe Bud efter Doktoren.

Nabokonen var en fornuftig Kone. Det skal vi da gerne, sagde hun. Men se saa hellere at faa Kalven ud af Stuen inden han kommer, for du kan vel nok begribe, at den Forestilling taaler han ikke inde hos en syg Mand!

Skal Kalven ud? raabte Maren. Nej! Nej, saa skal vi ingen Doktor have!

Og saa maatte Smeden klare sig foruden.

Marens Kalve var Byens bedste. Hun solgte aldrig Mælk, Kalven fik hvad den vilde have, Resten kærnedede hun til Smør, der stod i Kælderen og blev harskt. Og naturligvis blev en Kalv, der hver Dag fik nymalket Mælk, til en prima Fedekalv, Hun plejede at sælge dem naar de var naaet op paa et hundrede Kilo. Doubletkalve kaldte hun dem, fordi man ligefrem kunde føle og se to Lag Fedt paa Siden af dem, ligesom naar Folk har Dobbelthage.

Baade Karen og Maren blev med Aarene noget tunghøre. For at ingen skulde komme ind i Huset uden at de hørte det, anbragte de en Koklokke paa Døren mellem de to Forstuer; den kunde de høre.

Karen døde i 1912. Efter den Tid groede det helt sammen for Maren. Som hun ældedes og indskrænkede sine Livsens

Krav blev mindre og mindre gjort, Snavs og Urenhed blev raadende ude og inde. Ellers blev alting som i Forældrenes Tid, i Hus som i Smedje, men det forfaldt. Hun gik jævnligt paa Besøg hos Naboerne og andre af Byens Koner, for hun var nysgærrig og vilde gjerne spørge Nyt, ogsaa for at have noget at fortælle. Man kunde bilde hende de utroligste Historier ind, hun fortalte dem trøstigt videre. Det var altid lokal Folkesnak.

Til hende kom faa, man havde ikke rigtigt Lyst til det. Men én Gang om Aaret holdt hun et Gilde. Hun var med i et Tærskeselskab, og naar der skulde tærskes for hende mødte der altid rigeligt Mandskab, hendes Løjerlighed tiltrak, hun var Snakkestof og Grinestof. Maren skulde naturligvis sørge for Middagsmaden den Dag, de fik samme Spise hvert Aar, Klipfisk med Smør. Der var rigeligt baade af det ene og det andet, men Smørret var jo altid harskt og man var betænkelig med Hensyn til Madens Properhed, saa der blev sjældent spist noget videre. Til Maden serverede hun Hvidtøl og Brændevin, og Desserten var Kaffe med Rom. Ind i Bagstuen kom de aldrig, de fik Nej hvis de bad om at se den. Der blev som Regel en Snes Tønder Korn. I 1916 købte hun Ejendommen fri af Fuglsang.

Der blev ikke holdt Avis i Smedehuset. Engang havde dog en Kolportør faaet Maren et Ugeblad snakket paa, og det var hun til at begynde med meget optaget af. Hun læste det med anspændte Øjne, fulgte Linjerne med en sortneglet Pegefinger, aad hvad der stod og troede blindt hvert eneste Ord hvad det saa angik. Læsevante var hun ikke, Papir med Bogtryk paa var ikke iblandt de Ting hendes Hænder var kendt med, saalidt som Haandbroderi og Baldyring var Kvindesyssel for hende. Men Kvindens Ønsker og Længsler havde ogsaa hun, sent eller aldrig opgav hun Haabet om at finde en Livsledsager, en Gaardmandssøn skulde det være. Hun holdt af at lægge Kort op, og naar hun lagde dem for sig selv, hvad hun ofte gjorde,

saa laa der altid en Gaardmandssøn til hende tilsidst. Var det for andre kunde jo Udfaldet være forskelligt, lidt Morskab kunde der ogsaa blive, men lagde hun op for en Gaardmandssøn blev der altid en sort Dame til ham. For Maren var jo sort.

Dagene randt paa Række for hende, Sommer og Vinter, hun talte dem ikke og regnede ingen Forskel i andet end Arbejdets Art. En Juleaftensdag kom Lærerkonen over til hende med noget Bagværk og et lille pyntet Juletræ, og Maren kiggede forundret paa hende.

Jamen er det Juleaften? spurgte hun. Jeg har rent glemmt at se paa Almanakken!

Hun var tillidsfuld og selskabelig overfor dem hun kendte og syntes om, til Gengæld tavs og afvisende mod Folk kun ikke kunde lide. Syg var hun aldrig; fik hun Tandpine brugte hun Frø af Bulmeurt, hvis Giftstof dulmede Smærten. Derfor blev Planten oftest kaldt Dulmeurt eller Tandurt.

Maren kunde synge lidt og gjorde det gerne, ogsaa for andre. Hun havde en Samling af Skillingsviser, ikke trykte, men nogle hun havde skrevet ind i en Bog med sin snørklede gotiske Skrift. Stemmen blev noget tynd og svigtende med Aarene, men hun sang alligevel — der er mangeslags Fugle til og mangeslags Sange.

Naar Midsommer kom, Sancte Hans gik ind, blev der Liv ved den gamle Smedje. Midsommeraften kom Byens Karle og flettede nye Pileris til Gadekoven, senere kom de med Bøggene fra Skoven og de unge Piger med Blomster. Saa bandtes der Guirlander til Pynt for Midsommertræet. En eller anden havde vel en Harmonika med, og saa blev der en lille Dans om det gamle Træ, mens Kirketaarnet ovre mellem Kirkegaardens høje Træer holdt Øje med Tingenes Gang med sin nordre Glug. Der blev ingen Dans eller Midsommerekærest til Maren, men hun havde sin Andel i det endda. Hvert Aar lavede hun til Midsommers en Rejsekroner, en trekranset Ting med et Flag

i Toppen som dem der bruges ved Rejsegilder. Det gjorde hun i samtlige otteogtyve Aar, fra 1902 til 1929, det sidste Aar hun levede. Udover det havde hun selvfølgelig intet med Midsommergildet at skaffe, det var de Unges Gilde. Rejsekronen blev paa en lang Stage sat op saa den vajede over Midsommertræet.

Det hedder sig, at da Folk fra Nationalmuseet engang kom til Maren og bad hende lave saadan en Krone til dem, gjorde hun det beredvilligt, men syntes dog det ikke burde være helt omsonst; saa forlangte hun et Pund Kaffe til Gengæld og det fik hun.

Søndag efter Sanct Hans var det Skolebørnenes Tur til at holde Midsommergilde. Om Formiddagen gik Drengene Byen rundt og tiggede ind til Gildet, som blev holdt paa en af Gaardene, oftest hos Gaardmand Hans Hilt ved Thoreby Skov. Drengene var ude i Hold paa en halv Snes Stykker, alle med Blomsterkranse om Hovedet undtagen Ordføreren, Skænkeren som han blev kaldt, der havde en Guldkrone af Papir og i Haanden en stor Flaske. Naar de kom ind i en Gaard sang de paa en meget enkel, treven Melodi:

Her kommer vi Midsomsdrenge,
som har løbet saa langt omkring
udi den Sommer saa lang.
Vi har hverken Mad eller Penge,
derfor kommer vi hertil
for at bede om Mad eller Øl.
Haver Eders Godhed nogen
som vil med udi vort Gilde,
saa kan de os vel forære
liden Mad eller et Par Skilling.
Vi er godt fornøjede med
hvad I selv vil os tilsted'.
Her er Remsen som vi haver,

som er digtet af os selv,
og vi her opregne ville
hvad vi beder Eder om.
Det kan ikke synges net,
men man lærer det dog let.

Saa kom Skænkeren med Remsen:

Her kommer vi Midsomdrengene,
beder om hvad Huset formaar,
et Laar af en Ko,
en Bøste af en So,
en Medister der kan naa fra Drønhullerne og ned,
Mælk, Mel, Æg og Flæsk til en Kage
vi alle kan faa at smage.
Vi er ligesaa sultne som en Myg,
vor Mave ligger omme paa vor Ryg.
Igaar kunde vi faa, da vilde vi ikke have,
idag vil vi have, da kan vi ikke faa,
derfor maa vi Midsomdrengene sultne gaa!
— Og saa beder vi ogsaa om en Snaps og en
Skilling til Musikanteren!

Naar saa Gavernes Mængde var kommen i Kurve og Træspande og givet Drengene, sang de alle paany:

Tak og Tak for den Foræring
som vi fik paa dette Sted!
Vi vil takke disse Folk,
som os disse Gaver gav.
Tak og Tak og saa Farvel,
vi vil ønske Eder Held!

Saa bar de bekransede Drengene de indsamlede Gaver hen til Gildesgaarden. Derhenne var Pigerne mødt op og havde pyn-
tet i Loen med Blomster og Grønt. Menuen var hvert Aar
den samme, Bollemælk og Flæskepandekage.

Senere legedes der ved Gadekæret og ved Halvfiretiden fik Børnene Kaffe eller Chokolade. Legens Midtpunkt var Midsommernarrene, to Drengene udklædte som Mand og Kone. De havde frit Spil til Narrestreger, hvad Narre naturligvis maa have, og saa tiggede de Smaapenge hos de omkringstaaende Voksne til at betale Musikanteren med. Henunder Aften kom saa Anders Suhr fra Flintingevejen med sin Violin og saa blev der danset. Siden blev der Aftensmad i Loen, smurt Mad, og Klokkeren otte var det slut.

Saa stod Gadetræet dér med sin brogede Midsommerpynt og Maren var alene om at kigge paa det. Har hun ønsket, har hun drømt, har hun længtes, som hun stod dér under Midsommertræets brede Krone, en halt og ensom gammel Pige?

Smedemaren havde én hun i sit eget stille Sind var Kærest med selvom ingen vidste det, end ikke han.

Han var Pløjemand for hende. Han kom engang imellem og snakkede over Havegården, et Risgærde Maren selv havde flettet. Engang forærede han hende Tøj til en Kjole, noget dejligt brunt og gedigent, uldent Stof. Det lagde hun hen derhjemme. Maaske har hun taget det frem engang imellem, ladet Fingrene glide over det og tænkt nogle søde Tanker hun vidste, hun var for gammel til.

Skal du ikke snart have den Kjole syet? blev der spurgt.

Jo-e, jeg maa vel se at faa det gjort!

Saa døde Pløjemanden. Da var Maren gammel. Hun fik Kjolen syet; mon hun nogensinde fik den paa?

Nogle Maaneder efter, den 9de Marts 1930 lukkede hun selv sine Øjne uden at nogen Sygdom var gaaet forud. Den sidste Tid var hun, hvad Naboerne kaldte lidt forkert i Hovedet. Det var vel Forkalkning, hun var 83.

Og nu er Smedehuset væk og Smedjen med, som Smedemaren er det og Smeden og Karen Smeds. Og det er ikke over dem at Linden græder Foraarsdage paa sin Gadehov.

TRINE KROG FRA DØDEMOSEN

Naturligvis var Trine bare et Stumpenavn, Præsten sagde Petrine; men det fulgte hende Livet igennem. Hun blev født i Norre, Nebbelunde Sogn, den 18de Juni 1868 og gik i Skole i den forlængst nedlagte Højriis Skole, der laa paa Hjørnet af Sædingevejen og Vejen til Norre. Hendes Far hed Kristen Pedersen og Moderens Fornavn var Antoinette. Hvor hun havde det fine Navn fra er ikke godt at vide, men hendes Mor igen havde været Jordemoder i Norre og har maaske truffet Navnet etsteds og forelsket sig i det.

Trines Far blev tidligt værkbruden.

Han gjorde Daglejerarbejde paa forskellige Gaarde i Nebbelunde og Sædinge Sogne, og en Dag var han hos Gaardmand Peter Schmidt i Norre blevet sat til at rydde Møddingen op mens Manden selv var i Marken. Da Schmidt kom kørende hjem til Middag stod Kristen imidlertid lige paa samme Sted i Møddingen og havde intet udrettet.

Men hvad er nu det, Kristen? spurgte Schmidt forundret, du staar dér lige midt i Mødningen og har ikke bestilt en bitte!

Jeg kan ikke røre mig, svarede Kristen, jeg har staaet her hele Tiden og kan ikke saa meget som flytte min ene Fod!

Saa maatte de hjælpe ham op af Møddingen, og fra den Dag var han Krøbling. Hans Krop krogedes langsomt forover saa Overkroppen næsten blev vinkelret paa Underkrop-

pen, Hænder og Fingre blev krumme og kraftesløse, og hans ene Fod, som var den egentlige Aarsag til at han gik istaa i Møddingen, forandrede Form, blev rundagtig og fik faktisk Lighed med en Hestefod. Der blev sagt dengang, at det hele kom sig af Kulde og Gigt, og der blev vel ogsaa forsøgt forskelligt for det, men ikke noget der hjalp.

Fik Kristen saaledes Hestefod, blev han saavist ingen Fanden for det. Han var mild af Sind, der var ikke Bitterhed i ham — trods Svaghed og Smærter, Lamhed og Krumbøjethed, trods den yderste Fattigdom, Armod maa det vel kaldes, var han Mildheden selv, altid glad, altid venlig, Børnene elskede ham. Han og Antoinette fik seks selv, men desuden tog de seks Plejebørn til sig, saa spæde af Alder at Antoinette ammede dem sammen med sine egne. Disse Plejebørn, som altsaa droges op til Nøjsomhed, tiltider i den nøgne Mangel, glemte aldrig Hjemmet, kom tilbage til det ogsaa som voksne saa saare de bare kunde, eller sendte det Hilsner og Gaver. Et af dem, en Dreng der i Ungdommen drog til Amerika, i de store Udvandringsaar op til 90ernes Midte, sendte derovre fra en Hvergarnskjole hjem til Antoinette; den var saa fin at hun var nødt til at gaa til Købstaden og lade sig fotografere i den.

Baade hun og Børnene maatte naturligvis arbejde for at holde Familiens Tilværelse igang, Kristen va jo afskaaret fra det. Helt fra de var smaa var Børnene ude, vogtede Gæs og Faar eller samlede Sten paa Sædingegaards Agre. Deres Dagløn var 25 Øre, Moderens 65. Kosten var Fedtemader som de havde med hjemmefra. Mange Aar efter mente Trine næsten korporligt at kunne genkalde sig hvor dejligt Middagsmaden paa Sædingegaard dengang havde duftet ud ad de aabne Køkkenvinduer. Men det var ikke Middagsmad for dem, de maatte nøjes med at lade Duften krydre deres fattige Fedteklemmer, hvis det endda var det, for hvis Antoinette ikke havde Fedt i Huset, smurte hun istedet Kartoffelmos paa Brødet, der naturligvis var Rugbrød. Smør var noget de kun kendte

som et Ord, og Kunstsmørret, Margarinen, var endnu ikke kommet frem.

Kosten hjemme i Huset var selvfølgelig ogsaa fattig, men den var veltillavet og velsmagende. Sulevællingen bar ganske vist der i Huset sit Navn med Urette, den blev lavet af Vand, Salt, Gulerødder, Kartoffler, Porrer og Persille, saa Sulet maatte man tænke sig til. Men Antoinette fik noget ud af Tingene. Engang havde hun paa en Gaard faaet et Grisehoved forærende, det skar hun ud saa baade Kæber og Tryne, det hele blev anvendt; der var Sulevælling paa Bordet næsten en Uge — med Sul for en Gangs Skyld.

Men Børnene fik ogsaa prøvet at gaa Tiggernes Gang, med Kurve ud at bede andre om Mad. Det var i Vinterens Tid at Nøden kunde banke paa, naar der ikke var Arbejde paa Gaardene. Det maa have knebet for Antoinette at sende dem ud, men det var jo temmelig almindeligt dengang at Fattigfolk gik med Tiggerposen, og se Børnene sulte kunde hun dog ikke.

Om offentlig Hjælp eller Forsorg var der ikke Tale. Af en Nabokommune, Tirsted-Skørtinge-Vejleby's Socialregnskab for 1843 sees følgende Indførsel:

Indtægter:

Ingen.

Udgifter:

Saa ubetydelige, at jeg ikke har villet angive dem

Denne Indførsel er ganske vist skrevet 25 Aar før Trines Fødsel, men Forholdene har næppe ændret sig alverden da. Det kom først senere.

En Vinterdag da det frøs nogle Grader var den lille Trine, vel fem Aar gammel, og hendes to Aar ældre Søster Martine blevet sendt ud med deres Kurve. De var kommen helt over ad Kristianssæde til, koldt var det, men Pigerne var ufortrødne som de gik der Haand i Haand og med Haaret i stramme, strittende Nakkepiske. Deres Træsko og stumpede Smaakjo-

ler var alt hvad de havde paa, hverken Undertøj, Klokker eller Benklæder, saa Arme og Ben var blaalige som Næsetipperne var det.

Saa kom den lukkede Karet fra Kristianssæde, Forpagterens Køretøj, imod dem og de gik tilside for at gøre Plads og neje som deres Mor havde lært dem. Men Vognen standsede ud for dem, og Forpagterens Frue, Kammerjunkerinde von Rosen, kaldte paa dem.

Er I ikke Antoinette Pedersens Børn fra Norre? spurgte hun.

Jo, det var de da.

Kom saa herind, lille Børn,, saa skal jeg køre jer hjem, I fryser jo!

De kravlede betuttede og betagne ind i den fine Karet. Der var ikke andre derinde end Fru von Rosen, men der laa mange Pakker og hun gav sig til at fylde deres Kurve fra dem, med Flæsk og Pølser og anden Herlighed, og da Vognen holdt foran Hjemmet i Norre og de stod ud med al deres Rigdom, gav hun dem tilmed en Tikroneseddel.

I er fattige, sagde hun, men jeres Mor er en proper og flittig Kone!

Der blev Fest i det lille Hus. Alle Børnene fik hver tre Rundtenommer af det tolvpunds Brød og et lille Stykke Flæsk. Flæsket lagde de først paa den ene Rundtenom og gnavede Brødet helt ind til det, saa lidt Flæskesmag kom med, saa skiftede de det til det næste Stykke og saa til det tredje igen, og paa dette spiste de Flæsket med, det blev en Himmerigsmundfuld. Øjnene straaledede, Læberne glinsede og den værkbrudne Far lo til dem.

I er nogle værre Slikkenmunde allesammen! sagde han.

Mange Gange, især om Aftenen naar de var der allesammen, altfor mange i den trange og lave, fattige Stue hvor Staalampen paa Bordet lyste roligt paa Antoinettes flittige Hænder, har han sagt til dem med sin sagtmodige Stemme, der syntes at indeholde det dybe, som maaske hans Ulykke

havde bragt frem i ham, det milde, nødvendige Afkald paa ydre Medgang:

Gods eller Guld, det kan I ikke faa efter mig. Men ogsaa et Par gode stærke Arme og Ben er et gyldigt Arvegods!

Han vidste det, bedre end de fleste. Og saa humpede han med sin egen stakkels lamme, forvredne Menneskekrop møjsommeligt hen gennem Stuen.

Naar saa hele Familien var kommet iseng, fordelt paa de Senge- og Sovepladser der var, alle undtagen Moderen der skulde bøde deres Tøj, saa havde de det allerdejlignst, for saa laa Faderen og sang for dem, glade Sange eller bedrøvelige Sange som han nu kunde, og han kunde mange. En holdt han særligt af, dens første Strofer er huskede:

Et Skib gik ud fra Hebræernes Land,
til Vestindien skulde gaa hen....

Det hændte ogsaa at Kareten fra Kristianssæde af sig selv gjorde holdt ved Huset og Niels Kusk med den flotte Snorekasket kom ind med en Sæk paa Nakken. Fru von Rosen var altid med, et af de større Børn maatte ud at holde ved Hestene.

Jeg kommer med lidt Tøj til Dem, Antoinette, det kan De vist godt bruge og selv lave om! sagde Fru Rosen. De er jo saa dygtig, jeg har lagt Mærke til hvor fint De bøder Børnenes Tøj, saa Lapperne gaar i ét med Mønsteret. Men tøm nu Sækken og lad mig faa den med igen, saa har jeg den til en anden Gang!

Hendes Mand, Forpagteren, var vistnok ogsaa flink nok, men noget brøsig af Væsen. Han havde været Officer, og saadan var jo adskillige Befalingsmænd dengang. Maaske var det nødvendigt, han havde mange Folk i Arbejde og Herregaardskarle var ingen sart Race. I Høsten var der, foruden Gaardens egne faste Folk, en Snes Mand paafærde med de klingende Leer, mens Konerne gik efter og bandt. Rosen var

altid ridende naar han kom i Marken, hvor ellers Ladefogden, Peter Lollænder, stod for Styret. En Dag, da en Ager var færdigmejet og hele Høstskaren skulde marsjere til en anden, fjærnere liggende, syntes von Rosen det gik for smaat og saa kom Befalingsmanden op i ham, han red hen til Skaren, holdt Hesten an og kommanderede Løb. Han fik dog ikke noget ud af det, det var jo ikke Rekrutter; en af Mændene svarede sindigt at Kammerjunkeren hellere maatte ride iforvejen, de var jo ikke beredne, men skulde nok komme efter tilfods.

Daglejerlønnen var dengang steget fra en Krone og tyve til en Krone og fyrre, men gjaldt uanseet Arbejdsdagens Længde, altsaa ogsaa for de lange Høstdage. Naar Høsten var tilende fik Daglejerne dog hvad der kaldtes en Høstducør, det var 25 Kroner til hver.

Men for Kristen Pedersen, Krøblingen, var der hverken Dagløn eller Høstducør. Høsten var for ham bare at sidde derhjemme eller besværligt humpe sig udenfor og lytte til Leernes Klang over soledede Marker og Høstvognes Rumlen med høje og gyldne Læs forbi Huset.

Det eneste Trine og hendes Søskende ikke var glade for derhjemme var naar Moderen sendte dem ud i et Ærinde efter at Mørket var faldet. Huset laa ved en Mose, og i Mosen vidste de at Lygtemændene dansede. Dem var de bange for.

Saa kom den Tid da Trine skulde konfirmeres, og det gav baade hende selv og Antoinette dybe Spækulationer for Konfirmationstøjet. Hun skulde dog gærne være pæn og ligne de andre Præstebørn. Moderen fik gjort Udvej for en Kjole, det Sjal, som hørte sig til for alle Piger paa Kirkegulvet, laante de hos Antoinettes Søster, og den Hat, Martine havde brugt til sin Konfirmation to Aar før, lod sig pynte lidt op og bruge igen. Dermed var selve Tøjet klarer, men saa var der Sko. Et Par Sko ejede hun ikke, havde forresten aldrig haft denslags paa, men hun vilde saa nødigt staa i sine Træsko, selvom hun havde et Par Søndagstræsko, der nok kunde pudses blanke.

Det var en Sag der voldte Taarer — men Taarerne løste den ogsaa!

En Dag stod hun inde paa Sædingegaards Gaardsplads og talte med en af Gaardens Piger. Hun betroede hende sin Sorg, og saa kom Taarerne frem igen. Gaardens Ejer, Etatsraad E. Tesdorpf, kom netop forbi og saae den grædende Pige, han standsede og spurgte hvad der var ivejen. Trine stammede og var genert, men Pigen fortalte hvad Taarernes Aarsag var.

Ikke andet! sagde Etatsraaden og klappede Trine paa Skulderen, de Sko skal du faa af mig! Men tør saa Øjnene og hold op med det Tuder!

Trine begreb det vist ikke straks, men han stod dér og saae saa venligt paa hende, saa maatte det være sandt! Og Solen stod op midt i Ansigtet paa hende, hun taaresmilte og neje-de og fik sagt Tak og anede ikke hvadfor et Ben hun hoppede hjemad paa.

Efter Konfirmationen kom Trine ud at tjene. I sin første Plads fik hun 25 Kroner for et Aar foruden Opholdet. Dagen var lang og arbejdsfyldt, men ensformig var den ikke, hun var beskæftiget baade ude og inde. Til daglig op Klokken fem for at malke de otte Køer paa Gaarden, paa Bagedagene en Time før for ogsaa at give en Haand til det. Dejgen var lagt om Aftenen. Efter Malkning fik de Kaffe og Klokken otte Mælkedavre. Middag var Klokken tolv, saa Kaffe igen inden de gik ud Klokken ét, og endnu engang Klokken fire i Marken. Til Kaffen hvergang Rugbrød. Imellem disse Maaltider arbejdede Trine med alt forefaldende, ude efter Aarstiden med at sprede Møg, styne Pile, samle Brænde, malke, køre med Harve. Det sidste var hun altid lidt ked af, for hun var for lille af Vækst til at spænde Hestene for og fra. Inde fik hun de første Begreber om Madlavning, andre huslige Sysler kendte hun hjemmefra. Efter Nadver sad hun inde hos Husbond og Madmor, kartede, spandt eller strikkede til Sengetid Klokken ni.

Atten Aar gammel fik hun Plads som Kokkepige hos Pastor Trojel i Nebbelunde Præstegaard. Trojel havde en særlig Skik ved sine Bryllupper; naar Vielsen var forbi overrakte han Bruden en Afskrift af et Bruderim, som Trine fortalte, at en hende ubekendt Kvinde ved Navn Anna Jensen havde la-
vet. Efter Trines Hukommelse har det lydt omtrent saaledes:

Naar du gaar i Ægtestand,
maa du spørge først din Mand,
hvormeget du maa bruge
i Løbet af en Uge.

Tag saa ikke paa Kredit,
men betal enhver Mand sit,
saa er Tingen ej saa broget
og du skylder ingen noget.

Skal du dig et Selskab have,
bør en Kasse du dig lave,
lægge dér hver Dag en Skilling,
til du faar den rette Stilling.
Hvis du faar det,
skal jeg love dig saa gaar det.

Men vil du paa rette Spor,
stol ej paa for manges Ord!
Du maa lukke for dit Gemme,
dette maa du aldrig glemme;
thi forbudne Frugter smager
og meget de behager.

Denne Forklaring
er ud af tredve Aars Erfaring.

Trine hævdede, at hun i hele sit lange Liv kun havde faaet én eneste Regning. Den var paa to Kroner og skyldtes en Fejltagelse. Hun maa altsaa i den Retning siges at have overholdt Bruderimets Lærdom. Alligevel fik hun ikke noget Brudrim da hun selv stod Brud, for hun var seksogtredve da hun blev gift, og da var det femten Aar siden Pastor Trojel havde takket af i Nebbelunde.

Det var i 1904 hun blev gift med Alfred Krog, der var syv Aar yngre end hun. Vi havde ikke meget at begynde med, har Trine fortalt, bare et Par Stole, et Bord og en Dreng! Om Natten sov vi paa Gulvet i en Halmbunke. Alfred Krog var dengang Arbejdsmand, men han var en behændig Mand og lærte sig at tække ved at bistaa Tækkemændene, og saa blev han selv Tækkemand og fik rigtig godt at bestille. De boede i Norre de første Aar, men saa købte de et lille Hus i noget der kaldes for Fuglelodden ved Holeby, bare to Stuer, Køkken og Soveværelse. Herfra gik Alfred paa Arbejde, naar der ikke var noget der skulde tækkes.

Men var der det, enten et Tag nu skulde udbedres eller der skulde lægges et nyt, og der altsaa gik Bud efter Tækkemanden, saa kom der Vogn til Huset efter hans Stiger og Redskaber. Naar han var fremme blev Tækketigerne rejst og han spændte Knælæder paa begge Benene for at beskærme sine Knæ og sine Bukser. Saa blev Tækkeladet lagt hen over Tagspærene, det var til at staa paa under Arbejdet, mens han støttede Knæene mod Taget. Der brugtes Langhalm af Rug eller Hvede, medmindre der var Tækkerør at faa, og med sin lange Tækkenaal førte han Simerne, nogle tynde, snoede Halmbaand, der brugtes til at binde om Halmlagene og atter om Tagvidjerne — Pilekæppe som blev lagt under Halmlagene — og fastgøre Lag og Vidjer til Tagværket. Simerne blev iøvrigt snart afløst af Tjæregarn og dette igen af den bløde Staaltraad der nu kaldes Tækketraad. Under Arbejdet jævnedes

og glattede han Taget med sin Tækkespaan, en lille flad Træskovl der ogsaa kaldes en Klapske, og tilsidst blev Taget beskaaret med Tækkekniven før Overtræet, Rygningstræet, blev lagt paa. Det er to Træstykker der er forbundne men en Trænagle og som hænges over Tagryggen for at holde paa det hele. Paa Lolland gaar Tagskægget sædvanligt længere ud end det bruges i Landets øvrige Egne.

Trine var altid en flittig Kone, rap tilfods og til sine Hænders Gærning, ogsaa rap tilmunds, snakkeglad og fortælleglad, med en rivende Fart i Snakketøjet. Hun holdt sit lille Hus saa det skinnede, veloplært som hun var hjemmefra, hun var bestemt ikke den Kone i Ordsproget der fejede sit Køkkenbord med Kosten. Saa havde hun Vaskepladser, hvad jo ogsaa taler om Renlighed, ikke mindre end 10 faste foruden hvad der ellers kunde melde sig. Desuden strikkede hun det meste af et Par Strømper om Dagen, for et Strikketøj var nende hele Livet ikke blot en Dyd og en Nødvendighed, men ogsaa en Lyst, en Trøst og en Beroligelse. Mon nogen har seet hende nogensinde med ledige Hænder? Da saa hendes to Drenge var kommet over de helt smaa Aar, tog hun dem med i en af Bøndernes Roemarker, og sammen med dem passede hun med Udtynding, Lugning og Optagelse ikke mindre end fjorten Tønder Land Sukkerroer, hendes Hænders Gærning.

Saadan tjente de begge to, med Sparsommelighed blev der ogsaa en Smule at gemme hen, og i 1919 købte de saa et Sted ved Høvængegaard, ikke saa langt fra Østersøkysten ved Høvænge Strand og Konakken. Det er en gammel Saltgræsning som ligger der, men efter at Diget blev bygget er det meste af den taget ind til Pløjeland. Den største Sten paa Lolland, Høvængestenen, ligger derude, en hel lille Klippe, et Istidsminde.

Huset er et af tre som endnu ligger ved Dødemosevejen. Der var to Stuer, Soveværelse og Køkken i det, senere byg-

gede de endnu en Stue til. Arealet er tolv Tønder Land, det meste ligger ved Huset og grænser op til Dødemosen som i fordums Dage bredte sig over hele Egnen. Mosen er forsaa-vidt unyttig, fordi Grunden er svovlholdig og derfor ikke kan bruges til Græsning; man har forsøgt at skære Tørv i den, men Svovlet giver ilde Lugt og ødelægger Støbegodset i Ov-nene. Nu er hele Mosen tæt bevokset med Krat.

Sagnet fortæller, at en Trop af Karl Gustavs Krigsfolk, der hærgede Lolland saa grumt under Svenskekrigen, i 1659 under et Paaskud om en nedgravet Skat blev lokket ud i Dødemosen og hjælpeløst forsvandt i den vigende Grund. Det mærk-værdige var, at der var en Høj i Mosen der var bundløs og hvori de sank ned. Men der er flere af den Slags Høje omkring Mosen, Befolkningen kalder dem Kildehøje. De indeholder Kilder der rinder med rustrødt Vand. En af dem blev afvandet for nogle Aar siden, og den jævnedes helt ud, forsvandt som Høj, da Vandet kom af den. Ogsaa ude i Stranden findes saa-danne Kilder; om Vinteren dannes der ikke Is, eller dog kun en tynd Skorpe over dem, og man kan se det røde Vand komme op. — Iøvrigt har man fundet adskillige Hestesko og Knog-ler af Heste i Dødemosen, desuden en hel Del gamle Tin-knapper, der naturligvis kunde stamme fra svenske Rytter-kofter.

Gamle Skrifter beretter om et andet Svenskeminde fra Sog-net, en af Øster Ulslevs Kirkeklokker skal have baaret følgen-de Indskrift:

I Vejret blev jeg trækkeret,
da Svensken Lolland svækket.
I Fred omstøbt fik bedre Klang
og kalder nu til Kirkegang.

Trine og Alfred Krog havde det godt med hinanden i halv-hundrede Aar. Foruden de to Drengene fik de ogsaa en Pige, og Børnene var altid hendes ét og alt, dem tænkte hun paa

ogsaa efter at de længst var gift og hjemfarne selv. Alfred havde i mange Aar en lille gul Hest, og det kunde hænde, naar han ikke var hjemme en Dag, at Trine spændte for og kørte hen til Børnene med nogle Levnedsmidler og andre gode Sager fra Stedet. De var Modsætninger at se paa, han middelhøj, mager og tør, hun lille og rund, han lidt sen i det, hun gesvindt. Han forstod sig ikke paa at handle. Naar han solgte et Kreatur blev han altid den lille i Handelen og fik for lidt for sine Ting. Men saa tog Trine Affære saasnart hun havde faaet Besked, hun spændte den lille gule for og kørte hen til Køberen, og det endte altid med at hun enten fik det solgte Dyr med tilbage eller Prisen for det sat op.

Du er et Kvaj, Alfred! sagde hun saa.

Men det var nu ikke altid hun turde føre det store Ord. Til daglig var Alfred en sindig og rolig, godmodig Mand, men naar noget gik ham rigtigt imod kunde han blive saa splintrende hidsig, ukendelig desperat; saa brugte han Mund saa det skramlede i Hytten og saa var Trine stille. Det samme kunde ske overfor fremmede, at han tabte Balancen og skældte ud. Men det varede altid kun kort, fem Minutter efter var han ligesaa god igen og det hele glemte.

De passede selv deres tolv Tønder Land, deltes om Arbejdet uden fremmed Hjælp. Husets Facade vender mod Øst, Solen kaldte paa dem om Morgen. Der er skønt hvor det ligger. Stranden er nær og Præstegaardsskoven bare et hundrede Meter borte. Den gaar over i Høvængegaards der gaar helt ud til Kysten. Der ligger en lille Fiskerhavn derude. De havde en Lod liggende Vest for Dødemosen, en Kilometer fra Huset. Naar Alfred arbejdede dér og det var Middagstid gik Trine udenfor Huset og raabte saa højt hun kunde:

Alfred! Middag!

Han hørte det altid, men naturligvis vidste han ogsaa saa nogenlunde hvad Klokkeslet Raabet kom, og desuden var der

jo stille i Mosen. Trine, som godt kunde lide at tage Penge ind, fandt ogsaa en Indtægtskilde her. For at kunne køre mellem deres Hus og Lodden havde de maattet bygge en Bro over en Skelrende i Mosen. Fremmede Vogne, som benyttede Vejen og saaledes ogsaa Broen, maatte køre ad Markvejen hen forbi Huset, og saa mødte hun op og forlangte Bropenge, en Krone for hver. De der ikke vilde betale maatte vende om, det var vel nok hendes og Alfreds private Ejendomsbro. Og her i Dødemosen, hvis Krativækst lukker sig tæt om dens sorte og stille Vande, kunde hun atter finde de svage, dirrende Natlys, der skræmte hende som Barn i Norre og kaldes for Lygtemænd. Men nu gav de hende ingen Rædsel mere saalidt som Mosekonens hvide Bryg efter varme Dage.

Her randt deres Liv i flittigt Arbejde, et nøjsomt Liv, stilsfærdigt Dag efter Dag uden større Glæder og Sorger. De boede i Dødemosen i nitten Aar. De sidste Aar holdt Alfred sig derhjemme, gav Tækkemandshværvet op. Det kneb at overkomme Avlsbruget og Jorden blev uren.

Men trods den stigende Alder var han børnekær som før og Børn var glade for ham, han legede og spøjte altid med dem. Sommeraftener, naar han havde endt sit Dagværk, stillede Ungerne fra alle Omegnens Huse og saa sad de i Grøften og han, godt oppe i Sekstiaarene, legede med dem som om han var en af dem. Hvis et af børnene traf ham i Dagens Løb kunde man høre Raabet:

Kommer du ud og leger i Aften Alfred?

De naaede at holde Guldbryllup, men saa døde Alfred i 1955. Da var de længst, i 1938, flyttet til Øster Ulslev som Gammelfolk. Ved Salget af Stedet i Dødemosen sagde Alfred til Køberen:

Det er noget Møg altsammen, Pileurterne er saa store saa Abekattene kan kravle i dem! Saa du maa selv om det, men jeg vil have 13.500 Kroner for det!

Det fik han og deraf 7.000 Kroner kontant. Dem satte han fast saa Trine ikke kunde røre dem. Ellers vilde hun bare have givet dem til sine Børn, sagde han.

Saa er vi fremme ved vore egne Aar og Sagaen om den lille travle snakkende og strikkende Trine Krog er tilende, sluttet som nu Menneskesagaer gør, Døden er det visseste Arvegods. Hendes Hænder blev stille, hun faldt sammen, med ét, over sin Kaffekop en Eftermiddagsstund og døde en lille Ugestid efter, netop som Vaaren skred ind over hendes lollandske Fødeø.

DE ENFOLDIGE

Saafrømt de fattige i Aanden har Genvejsret til Himmeriges Rige maa Lars Christiansen fra Musse være paa Vej, medmindre han allerede er fremme. Og hans Kone, Hanne, som overværede hans Bortgang og beredte hans Gravfærd i god Tid forinden, men selv dvælede et fuldt Dusin Aar paa den grønne Jord efter ham, har muligvis indhentet, maaske endda passeret ham, for hun var nok endnu mere sparsomt rustet med Aandens Gaver, selvom hun havde en viss aabenhjærtig Snu-hed som Bi-Egenskab.

Lars — eller Lavs som han altid hed — var mager og middelhøj, tør i det og lidt kroget, studsskægget og énøjet. Det andet Øje havde han mistet i Fædrelandets Tjeneste, som Soldat altsaa, han fik en Statspension, som han sagde, en lille halvaarlig Udbetaling fra Statskassen som Erstatning. Hans Haar var graaspættet som om der sad Melstøv i det, og Issen var blaalig hvor den med Aarene blev nøgen. Lars var født i Norre, Nebbelunde Sogn, den 17de April 1858. Hanne, hvis Døbenavn var Johanne Margrethe, var Falstring og seks Aar yngre end han. Hun var lille, rund og geskæftig, dertil ovenud snaksom. Deres Samliv var ikke lutter Reseda, de skændtes til alle Tider og roste ikke hinanden overfor fremmede. Med Mellemrum mødte den ene eller den anden af dem op hos den Musse Sognefoged, som var dem Forsyn og Tillidsmand, klagede bittert og vilde skilles. Sognefogeden havde sin egen rolige, lune Maade at ordne dem paa, det kom altid ilave igen

paa en eller anden Facon. De kunde vel heller næppe have været det evige indbyrdes Skændsmaal foruden, det var dem Livets Salt. Det gjaldt nok for deres Ægteskab med særlig Betydning og uden Tilføjelser, at Fred er ej det bedste.

Lars var Røgter paa Herregaarden Bramsløkke, det, der idag kaldes Fodermester, og de sad jævnt i det, Hanne var smaagærrig og kneb hvor hun kunde. De boede nok i Store Musse, men ikke inde hvor Husene ligger tæt, deres lille Hus laa ved en Jordvej over ad Musse Mader til. Før dem havde der boet en gammel Enke i Huset som hele Sognet kaldte for Mormor. Mormor var fredeligt gaaet bort fra et fattigt og fredeligt Jordeliv og havde vist aldrig gjort nogen Fortræd, men Lars havde mange enfoldige Tanker om Liv og Død og alt hinsides, og mente at Mormor ikke var rigtigt færdig i Huset, der var en underlig Uro i det. Det var især ude i Brændestien det var galt, den havde Væg imod Opholdsstuen saa det hørtes derind. En Aftenstund syntes han det var særligt galt, og saa løb han ud, aabnede Døren til Brændestien og raabte med Forurettelsens Harme i Stemmen:

Nej hør nu her, Mormor! Jeg har da aldrig fornærmet dig!

Der var naturligvis ingen der svarede paa Bebrejdelsen, men Lars syntes det hjalp, der blev mere Ro. Endnu mere vilde der jo nok være blevet om han istedet havde sat for Rotter derude.

I selve sin Gærning paa Herregaarden havde Lars ingen Vanskeligheder; han var stærk og regnede ikke Arbejdet, og der var gode Forhold og ingen Smaalighed paa Bramsløkke. Men de unge Mennesker, Karlene, havde deres for med Lars, hvis Skikkelighed og Enfoldighed gjorde ham til en velegnet Skive for Løjer og Spas. Det var altid ham der maatte holde Lyset, som man sagde. Man havde egentlig de samme Spøgefuldheder for med ham, som man brugte med unge, uerfarne Knægte. For Lars blev aldrig klogere. De Sække han i Dagenes

Løb skulde have fat i, enten det nu var med Foder til Stalden eller i Tærsketiden med Avner, var jævnlige tyngtet lidt ekstra til med Sten eller anden Tyngde, ja selv naar han imellem bar Halmknipper hjem til rent Sengehalm har han kunnet faa Lov at bære store Sten lagt i Knipperne Vejen saa lang. Det betød næppe videre for ham, oftest har han ikke mærket det, ialtfald gav det ham ingen Erfaring. Nogen Fornemmelse af Underlegenhed havde han ingenlunde, han ansaa sig selv for god til alt — ligesom Kartofler og Guds Ord! De unge Grin omkring ham er sikkert gledet hans Bevidsthed forbi, han sluskede troskyldigt af med Byrderne som de nu var, løb ovenaf ligesom Døllefjælde Degn, som et gammel Ord siger paa Egnen.

Naar noget af Gaardens Redskaber skulde til Smedjen og gøres istand var det Skik at én af Gaardens Folk kom over for at hjælpe Smeden og føre Forhammeren. Skønt Lars som Røgter ikke havde alverden med Redskaberne at gøre, fik Karlene som oftest ham sendt afsted. Han var stærk nok, det fejlede ikke, men han var ikke lige fikshaandet altid, saa det hændte han slog fejl. Saa gik Smeden, gamle Ole hed han, hen og hentede et Par store Brilller og gav ham paa Næsen.

Du seer vist ikke saa godt, Lavs! sagde han.

Brillernes Ruder var ikke af Glas men af Træ.

Een eneste Gang er det paa Bramsløkke gaaet rigtigt ud over Lars, men det var alene hans egen Skyld og saa var det velfortjent. Hanne kneb jo lidt paa Kosten derhjemme, ialtfald holdt hun igen i Forhold til hans Appetit. Saa havde han fundet paa engang imellem at redde sig lidt Æg fra Gaarden naar han gik til Aftens. Der var jo nok af dem, mente han, saa det saaes nok ikke. Det gjorde det imidlertid, Karlene havde opdaget det, og de bestemte sig til at vænne ham af med det; de meldte det ikke til nogen, vilde selv have Fornøjelsen. En Dag, de havde overbevist sig om at hans Lommer var fulde, bød

de ved Fyraften Lars paa en Dram i Folkestuen. Snakken kom igang og Munterheden bredte sig, og saa satte en Karl sig paa hver Side af ham, klemte ham imellem sig og daskede ham venskabeligt paa Lommerne. Den knasende Lyd blev naturligvis overhørt. Hanne fik noget at gøre med at rense Tøj og Bramsløkkes Æg fik Lov at være i Fred for ham.

Nu var jo Lars en Mand med et haardt Legemsarbejde, saa god og rigelig Kost var nødvendig for ham. Hanne har muligvis haft sine egne Idéer om Madlavning, en Nabo fortæller saaledes, at naar hun havde slagtet Gris ved Middagstid, noget der skete et par Gange om Aaret, serverede hun Stegeflæsk af Grisen til Aften. Men hun har ogsaa holdt ham paa Ration — paa Ræsoen som det hed — og han var ogsaa en umaadeholden Grovæder, sin Sulevælling aad han af Fad, en Tallerken slog slet ikke til, og de efterfølgende Pandekager regnede han ikke. Pandekager er ikke Mad! sagde Lars.

I sin Ungdom havde han været glad for Pigerne, dog fortrinsvis dem der stod for hans Forplejning. Han tjente en Tid hos Sognefoged Niels Rasmussen og holdt meget af Sognefogedens Marie. Det var hende der en Morgenstund, han skulde paa Arbejde ud i de fjærneste Marker, gav ham sejsten Rundtenommer med; Meningens var at de skulde holde til Aften, saa han ikke behøvede at spille Tiden med at gaa hjem til Middag. Men ved Middagstid stillede Lars hjemme paa Gaarden. Han var sulten.

Marie giftede sig med Smeden, og det skuffede vistnok Lars som dengang var Ungkarl. Han ytrede sig siden om det, uden Fortrydelse, men ogsaa uden at forklejne sig selv, hvad han nødigst gjorde.

Se, hvis nu Marie havde mødt mig og Smeden inde i en stor Skov, og vi var kommen fra hver sin Side, saa veed jeg nu ikke, sagde han, om det alligevel ikke havde været mig hun havde taget!

Nu fik han imidlertid Hanne, og det var altsaa saa som saa; der var meget at udsætte, ogsaa med god Ret. Hun skulde jo snakke og snakke og var derfor sendrægtig i det, altid silde paa Vej, aldrig færdig itide, og det kreperede ham. En Dag skulde de følges til Begravelse i Kirken med nogle Nabofolk og de maatte staa og vente henne ad Vejen allesammen, Hanne var ikke færdig. Skynde paa hende kendte han, det medførte knubbede Ord og sinkede bare yderligere, saa det holdt han sig fra, men han har vel ment at skyldte de andre et Ord:

Se, hvis det er rigtigt hvad Præsten siger at der staar i Biblen, at vi allesammen skal staa op af vore Grave paa Dommegdag og træde ind for Guds Trone, saa bliver Hanne den aller sidste der kommer! — For hun har den onde knækkemig aldrig kunnet gøre sig færdig!

Lars var slem til at bande, det anførte Udtryk var hans hyppigste. Den gunstige Læser bedes selv anbringe det paa passende Steder i det følgende.

Inde i Landsbyen, i Pilestrædet som gaar fra Landevejen op til Kirken og kaldes saadan efter nogle høje Piletræer, havde Lars i hans graanede Alder ofte sin Gang ved Aftenstide. Dér boede nogle Arbejdsfolk, et solidt og agtværdigt Ægtepar med eget Hus. I deres Stue stod Kanden med Aftenkaffen paa Ovn, og Lars holdt af Kaffe, det var én af de Ting, Hanne var paaholden med. Til de fleste Tider gik det ham efter Beretningen, han blev budt paa en Kop og faldt til ved Bordet. Skete det imidlertid ikke, saa opførte han en hel Komædie i Stuen, et one man show, fandt noget frem at fortælle om Mussemænd og Mussekoner, bøjede sig en Smule forover for at komme ned paa Højde med det siddende Publikum, gav et Par Blink med Øjet og fægtede i Luften foran det med en ru og krumslidt Pegefinger. Saa maatte han bruge et eller andet til at illustrere Beretningen med, vise hvordan vedkommende havde baaret sig ad, og saa snuppede han Kaffekanden,

og da han nu havde den i Haanden, skænkede han sig som i Tanker en Kopfuld. Maalet var naaet! Iøvrigt vedgik han gerne sin Svaghed.

Ha, naar jeg er død engang og bleven til Jord, saa skal I se, saa groer der et Kaffe træ op af mig henne paa Kirkegaarden! kunde han sige.

Kirkegaard og Begravelse interesserede ham meget. En Aften kom et Ligtog forbi derude i Pilestrædets Mørkning. Lars fulgte det optaget fra Vinduet — dér var den og dér var den, og den var ogsaa, men den og den var der ikke! Da hele Toget var passeret forbi mod Kapellet deroppe, vendte han sig om imod Stuen:

Veed I hvad — jeg vilde ønske at Folk troede jeg var død og lavede Begravelse paa mig, men at jeg saa kunde rende fra dem uden de saa det og gemme mig herinde istedetfor at ligge i Kisten. Saa vilde jeg sidde dérhenne ved Vinduet og dække mig saa jeg ikke kunde sees udefra — og saa kunde jeg rigtigt faa det hele at se, hvem der kom for at følge mig og hvormange der var og om de var kede af det eller gik og grinede! Saa kunde jeg da ogsaa faa at se det Krapyl til Folk der ikke vilde følge, det var dog rart at vide!

Lars drak ikke, var ikke paa nogen Maade forfalden, men naturligvis fik han en Snaps til Maden, det gjorde jo alle. Der var det gamle Ord: Det er godt med en Snaps til Maden — og saa Mad hvert Øjeblik! Det sidste ihvertfald passede for ham. Men Øl skulde der til og han var ikke tilfreds med det som Hanne bryggede hjemme, det var for surt. Saa fandt han ud af at blande det, tre Pægle af hendes, tre Pægle Købeøl, godt med Sakkarin og en enkelt Bajer. Saa var det Øl!

En Aften havde det været særligt galt med Skændsmaalet hjemme og saa rendte Hanne sin Vej.

Hun løb nu ikke saa langt, ikke længere end over til Sogne-

fogeden, men dér kom hun helt forvirret og opløst over, Haaret fjøtede ud over hele Hovedet paa hende som tynde Strimler af Træld og hun var helt forpustet baade af Skænderiet og Renderiet. Det var ikke til at holde Lars ud.

Det er da noget Jut med Jer at I ikke kan holde Fred, sagde Sognefogeden, i en god Brønd skulde der da være Plads nok til to Skrubtudser! Men sæt dig nu ned og fald til Ro, jeg skal nok gaa med dig hjem, men det jager ikke!

Hanne fik Kaffe og Lov at lade Mundtøjet løbe om egne Dyder og Larses Udyder, om Børnene hjemme, de sølle Unget med saadan en Far, især om den mindste, Sille, der lige var kommen i Skole og var saa begavet et Barn men altid blev drillet paa Vejen af Hjulmandens skidte Knægte. Der gik et Par Timer før hun og Sognefogeden drog af mod den hjemlige Krigsskueplads, det havde intet Jag sagde Sognefogeden. Og derhjemme fandt de, som Sognefogeden nok havde tænkt sig, Lars uroligt trippende om, fra Stuens Vindue til Laagen derude, fra Laagen ind til Vinduet igen.

Hvor bliver du af? spurgte han da hun dukkede op.

Der var ikke stort for Sognefogeden at sige, Tingene stillede sig paa Plads af sig selv. Han nøjedes da med et gammelt Ord han syntes de begge burde erindre: Luk din Mund itide, at ikke dit Hjærte skal blive koldt! Hvor meget de saa forstod af det.

Et ældre Husmandspar som havde deres Lod i Musse Mader, ikke saa langt fra Larses, sad anderledes ved det hjemme, der var Fred og gode Forhold. De var barnløse men havde kastet deres Kærlighed paa Dyr, Hunde, Katte, Høns. De havde engang en Tyrekalv staaende paa Stald derhjemme, den blev Øjsten for dem, de kælede for den og dæggede om den, overfodrede den med gode Sager, og da den saa til sin Tid skulde føres ud fra Stalden var den bleven for stor til Døren, saa de maatte bryde et Stykke af Muren ned for at faa den ud.

Fred og gode Forhold var altsaa ikke rette Ord om Lars og Hannes Samliv, og en Dag var det ham der kom til Sognefogeden og bad om Bistand. For nu vilde han skilles, nu skulde det være slut, der var intet at gøre, Hanne var dulhaaret. Dulhaaret er lollandsk for saadan noget som forstokket. Han fik Lov til at øse sin Bitterhed og sine Beklagelser ud, den aldrende Sognefoged var livsklog og vidste, at Luft maa et Menneske have om dets Vrede skal slukkes. Saa kiggede han paa Lars med et lunt lille Smil:

Sig mig forresten, Lavs, er det ikke ved den Tid at du og Hanne kan holde Sølvbryllup?

Lars stejlede lidt ved det.

Jo, det var det da.

Ja, jeg mente nok jeg har hørt noget i Byen om en Liste der var sendt rundt, om en Foræring til jeg. Men-eh naar du nu seer saadan paa det, saa maa vi da hellere se at faa den stoppet inden der sker noget!

Saa gik Mælet fra Lars for en Gangs Skyld, det var ikke forudseet, men maatte da ikke gaa fra ham. Han blev staaende lidt og sundede sig, saa vævede han noget om at det alligevel nok var bedst at se Tiden an og sagde spagfærdigt farvel og tak.

Til Sølvbryllupsdagen havde Naboerne rejst Æresportal over Husdøren af Granguirlander med rødhvide Baand om et blaamalet Papirsskilt med Dato, Aarstal og Initialer, L. C. og J. M. C. Lars og Hanne var enige om at det var saa skønt og saa overraskende. Selvom de ikke havde sovet hele Natten omtrent for Hamreri. Lars havde bedt til Gæstebud, lutter Mandfolk, mest Gaardmænd og andre lidt større Folk, men ogsaa Arbejdsmanden fra Pilestrædet. Han skulde ogsaa med, sagde Lars, for at han kunde se hvordan andre pæne Folk bar sig ad!

Tiden gik og Lars begyndte at blive gammel, skrantede lidt og holdt op paa Bramsløkke. Han puslede lidt i sin Have, det var en omstændelig Ting, han saaede i én Rille og tromlede ved at køre sin Skubkarre, sin Trillebør med en stor Sten i henad Rillen. Men han kunde naturligvis ikke holde sig hjemme, maatte en daglig Tur til selve Store Musse hvor Husene ligger tæt og der var Folk at snakke med. Husene ligger uregelmæssigt, spredt ud paa den flade Jord, med røde Tage og store Tage og Straatages mossede Skrænter, hegnede Haver imellem og høje Træer der staar op, Kastaniers brede Fingre og Pilenes blanke, urolige Blade. Det kneb en Smule med Travet, han anlagde Stok, en krummet Egekæp til femogtredve Øre i Brugsen, og naar han kom stavrende henad Vejen i sine Træsko klappede og klang det mod Vejens Sten, et Treklangsklap af Stok og Træsko, saa kunde det høres at Lars Christiansen var paa Vejen. Der var en Hund etsteds som altid foer imod ham og fulgte ham et Stykke, snærrrende og gøende. Lars var ikke helt tryk ved dens Gebis, men nu var den der engang, en fast Post paa hans vanlige Vej — og da den udeblev en Dag, gik han ind for at spørge til den!

En Dag kunne han ikke rokke mere, men maatte blive i Sengen derhjemme. Doktoren kom og saa betænkelig ud. Det var skidt med Lavs!

Hanne gjorde sine Betragtninger, hun saa hvor Sveden drev af den Syges Ansigt og Sommerens sidste Fluer stimede om det. Saa gik hun til Snedkeren og sagde, at nu kunde han godt tage fat paa Kisten til Lars.

Er Lavs død? spurgte Snedkeren.

Nej, svarede Hanne, men nu kan det ikke vare saa længe!

Lars kom alligevel paa Benene igen, for det vilde han. Hanne skulde ikke bestemme naar han skulde dø! Søjle som han var træskoede han sig med Stokkens Hjælp til Sogneraadet og bad om en Køreseddel saa han kunde faa Doktoren ud igen.

Jeg kunde da godt lide at spille Hanne en Streg saa jeg ikke døde denneher Gang! sagde han.

Doktoren fik han, men Doktoren havde ikke noget der hjalp for hans Maskineri, det var slidt op. Det slæbte ham Julen over men holdt ikke til Nytaar, han døde hjemme i sin Seng den 29de December 1923. Han blev begravet fra Musse Kirke og vilde have følt sig tilfreds med Deltagelsen.

Hanne tog ikke sin Enkestand alt for tungt, hun havde jo været beredt. Hun tænkte og fornam ganske enkelt, og hvis andre maaske undertiden fandt det lidt indviklet eller mærk- værdigt var Aarsagen sikkert den, at de ikke evnede at tænke saa enkelt som hun. Hun vidste at der var gode Mennesker til og Mennesker hun syntes var lede. Gode Mennesker var Men- nesker der var gode ved hende, hvilken anden Maade kunde de være gode paa? Der blev smilet og smaaleet en Del ad Hannes enfoldige Snuhed, men nej blev vist sjældent sagt til hendes beskedne Bønner. Hanne Lavses var nu engang Han- ne Lavses!

Ovre i Præstegaardshaven i Døllefjælde saae hun et Efter- aar Nedfaldsæblerne liggende tæt under Træerne.

Det kunde ellers være rart at have haft lidt af dem hjem- me! syntes hun.

Jamen det maatte Hanne da gjerne faa, hun kunde bare komme med en Pose og samle selv.

Der kan være mere i en Sæk end i en Pose! sagde Hanne.

Saa fik hun Lov at komme med Sækken. Og siden gik hun omkring i Sognet og solgte Æblerne.

Til sin Halvfjerdsdaarsdag drog hun ud og bad Gæster til Fødselsdags-Chocolade. Der var Præsteparret og nogle særligt udvalgte Gaardkoner, saa var der Læreren fra Døllefjælde, men ikke hans Kone, derimod Lærerkonen fra Musse, men ikke Læreren. Saadan var nu Hannes Sortiment. Et Par Koner fra Byen tog sig af Borddækning og Servering, Hanne selv

rørte ingenting, hun havde Fødselsdag. Da alting var rede og Konerne kom med Chokoladekanden gik Hanne selv tilbords, fik skænket op for sig og tog fat paa Fødselsdagskringlen mens Gæsterne saae til, dem havde hun ikke budt. Men ingen tog det fortrydeligt op, alle fandt Plads under munter Latter. Festen var Hannes.

Det blev hendes sidste. Hun døde kort efter Nytaar 1936.

Ved hendes Begravelse var der ligesom lidt Uro blandt Følget i Musse Kirke, lidt Hvisken, lidt Smil, det var jo mere et Erindringsfølge end et Sørgefølge for de fleste, og man havde smilet ad Hanne saa ofte. Præsten fornam det under sin Tale ved Baaren og hævdede Stemmen:

Hanne var nu engang saadan, at hun holdt af alle dem, der var gode ved hende! Lad os huske det idag!

Saa forstummede Uroen, der blev stille i Kirken til Salmen lød:

Naar Tid og Time er forhaand at jeg herfra skal fare...

GRAVENE HÆVNER

Dette er simpelthen en Beretning om klare Kendsgærninger, selvom der bag den maaske kan fornemmes en Murren af fortidsfjærn, dystere og umaadig Overtro, som Sagn om de Dødes Hævn naar Gravenes Fred blev brudt. Der lever paa Lolland Folk der kan vidne, nogle endog der har deltaget i de Hændelser der skal berettes, ialtfald de af dem, der tidsfæster sig til vort eget Aarhundrede.

De hændte alle i Musse.

Naar Betegnelsen Musse bruges i dagligt Sprog er det Store Musse der menes. Den er Kirkebyen og den som det drejer sig om, ogsaa i denne Beretning.

Men lad os høre forinden Historien gaar, hvad de gamle fortalte om Musse.

I Pastor Rhodes Lollandsbog fra 1776 siges der, at

»Dette Musse eller Roligheds Sted er fast det ældst beboede i Egnen og har givet hele Herredet Navn«.

Og her, hvor den tunge, kullede Kirke staar med de svære Mure fra Tiden efter de vilde Vender, her regnes det gamle Herredsting at være holdt, hvor Herredets Sager er drøftet, Klage- og Tvistemaal afgjort, Ejendomshandler tinglyst efter den gamle Skødeskik, hvor Sælger og Køber begge var mødt og Sælgeren lagde en Haandfuld Jord i Køberens Skød til Bekræftelse af at det solgte Jordstykke nu var ham overdraget.

Videre hedder det i den gamle Bog:

»De gamle have havt en overmaade stor Faare Avling og mangfoldig Hornqvæg, og til Herthas Ære spillet de bedst lydende Ariar paa deres Fløjter. Gid den rette Kundskab kun havde ledsaget Enfoldigheden«.

Hertha var Guldalderdigtningens Navn for Gudinden Nerthus, hvis hellige Vogn bevaredes paa en Holm ved Østersøen og én Gang om Aaret førtes i festlige Farter fra Stamme til Stamme.

Nu er nok Fløjtespillet forstummet og Ariar kun at høre gennem Radioen, og Musse er kun et lille Sogn, endda et Anneks, med mange smaa Huse og færre Gaarde. Det bestaar alene af Musser, Store Musse og Lille Musse, Musse Mader og Musse Mose, Musse Stilunder og Lille Musse Skov.

Nord i Byjorden, paa en Mark der tilhørte Gaardmand Frands Klausen, laa indtil hans Tid en tjørnegroet Høj, en Dysse fra Stenaldertiden. Klausen havde rodet i den og fundet frem til dens Stenkammer, og saa havde han forset sig paa den, dels fordi den laa ham ivejen for Agerens Drift, han maatte jo altid uden om den, og dels fordi Dyssekammerets Sten kunde være til Nytte. Ikke for det, der var Sten nok i Markerne, men Kammerets var store og flade, lige til Brug, og saa stod de samlet paa ét Sted, bekvemt, han var fri for at køre omkring. Bekymring eller Betænkeligheder har han ikke haft, han gik ikke med Kundskab om Fortids Skik eller Kulturens Værdier, ejheller med Mørkeskræk for hvad Jordens Dyb kunde rumme, og Fredning eller Forbud forelaa ikke. Højen laa paa hans Mark og var følgelig hans. Saa sløjfede han det hele, fjærnede Kammerets Sten og fyldte Hullet med Højens Jord. Hvad Graven har rummet af Dødeknogler og andet er formodentlig blevet dernede. Stenene byggede han sig et Svinehus af.

Saa kunde han pløje sin Ager uden at hindres af Højen, og det gjorde han. Men Hestene var urolige, slog sig i Tøjet

og gjorde sig fri, da han vilde spænde dem ind bag Skaglerne igen — eller Rækkerne som man siger paa Lolland — saa ramte den ene ham med et Spark i hans Underliv. Det blev hans Bane, han levede kun nogle Maaneder efter, og saa sad hans Kone, Maren Nielsdatter, Enke paa Gaarden kun efter to Aars Ægteskab og med et Barn for hvert Aar. Det var i 1881.

Frands Klausen, der kun blev fyrretyve Aar, fik en særegen Jordefærd. Han havde givet Stødet til Oprettelse af en Sygekasse for Sognet, og nu hædrede dens Medlemmer ham ved at bære hans Baare lige fra Gaarden til Graven ved Musse Kirke.

Maren Nielsdatter var hans anden Kone. Forud havde han været gift med hendes yngre Søster Kirsten, men kun i halvandet Aar, saa var hun gaet bort.

Foruden sin Bopælsgaard ejede Maren en anden, liggende sønder i Byen. Den havde i Klausens Tid været drevet af en besindig og dygtig Ungkarl, der stammede fra Olstrup Sogn, Niels Rasmussen hed han. Han var tredve Aar da Frands Klausen døde, og det faldt naturligt og ligetil at han blev Hjelper og Raadgiver for Maren. Og saa skikkedes Tingene saadan, da Sørgeaaret var rigeligt gaet, at de gjorde Bryllup og flyttede sammen paa den nordre Gaard, Niels fik en Kone der var fem Aar ældre end han og Datter og Søn med i Købet. De beholdt begge Gaarde og fik det godt med hinanden Livsdagen lang. Børn fik de ikke sammen.

Og Aarene gik, Niels Rasmussen drev de to Søstergaarde og blev en betroet Mand i sit Sogn, han fik Bestalling som Sognefoged og røgtede Hvervet med Omhu, men ogsaa med venlig Hjælpsomhed hvor saadan syntes ham rimelig. Klokkerne klang for et nyt Aarhundrede og Aar randt ogsaa af det, Tiden var rolig og god.

I 1909 bestemte de sig til at udstykke den søndre Gaard. Marens Søn fik selve Gaarden med Hovedloden, men sejsten Tønder Land blev taget fra. Af disse gik en Lod paa seks Tøn-

der Land til en Husmand som havde sit Hus i Nærheden af dem. Paa disse seks Tønder Land, der laa borte fra alfar Vej, fandtes en urørt Høj, ogsaa en Gravhøj fra fjærne Tider. Niels Rasmussen havde ikke rørt den, den stod med sit Græs og sine Buske som et Minde fra tusinder Aar tilbage. Ved Handelen sagde han, at den skulde have Lov at ligge, men betingede sig dog, at om den alligevel aabnedes vilde han have Halvdelen af hvad den muligt bragte af Udbytte.

Den nye Ejer var ikke tilsinds at lade Højen i Fred. Det var dog ikke en Grav paa samme Maade som dem paa Kirkegaarden; det var saa længe siden at alting var glemt, det var fuldkommen ukendte Folk der aldrig kunde vedrøre ham, hvorfor skulde han holde Gravsted for dem? Der var saamænd nok heller ikke noget tilbage af dem, til Jord skal du blive! Og saa laa den altsaa ivejen som alle Markhøje gør, mere mærkbart paa hans faa Tønder Land end paa Gaardens mange. Endelig havde man da hørt om Skatte i Grave, om store Folk der fik gyldne Smykker og Vaaben med sig i Graven. Det kunde da være værd at se efter! Og Højen var ikke fredlyst, saa Loven blev ikke krænket.

Han tog fat paa at grave, jævnedes Højen og spredte dens Jord paa Marken. Og saaledes fandt han et Stenkammer, dækket af to Overliggersten der laa jævne med Jordoverfladen. Kammeret var bygget kvadratisk, et Par Meter i Tværmaal, og saadan at Gangen dannede en snæver Fortsættelse af det. En Runddysse fra Stenalderens yngste Tid, vel femten hundrede Aar før Kristi Fødsel. Den indeholdt nogle Knogler, som han begravede igen, nogle Potteskaar og en Økse af Sten. Øksen var en Stridsøkse, ædel af Form og i sjælden Udførelse; han sendte den ind til Nationalmuseet og modtog 125 Kr. for den.

Niels Rasmussen havde ikke været med til Udgravningen og ikke billiget den, men han modtog den Halvdelen af Summen han havde betinget sig, og tænkte vel ikke mere ved det.

Kammeret blev liggende som det det var, et stensat Hul i

Jorden under Overliggerne. Som Sol og Væde trængte ned, fandt Græs og Urter Grobund mellem Stenene.

Kort Tid efter var Husmanden ude paa Lodden paa Markarbejde en sommerlig Dag, et Uvejr trak op, en voldsom Byge med Torden, og uden Ly paa den aabne Mark søgte han ned i Stenkammeret, lyttede derfra til Regnens Strømmen og Tordenens Brag og saae gennem Gangens Aabning de flintrende Lyn springe ud over Musse By. Et af dem saae han slaa ned i sit eget Hus og flække dets Gavl, dog uden at tænde. Da han kom hjem erfarede han, at Lufttryk fra Lynet havde kastet hans Datter halvdaanet ned ad en Trappe i Huset, uden at hun dog var kommet til noget.

Men ham selv kom der noget til, ikke af Lynet, men af en indre Tæring paa Kraft og Helbred. Han var en stor og stærk Mand, robust i sin Type, men nu gik der Svind i hans Kræfter. Dag for Dag svandt han synligt hen, de stærke Muskelbundter blev slattent Kød og Skikkelsen magredes, krogedes, Ansigtet furedes. Læge blev søgt naturligvis og klog Mand vel ogsaa, men hjælpende Raad var ikke at finde. Der var næppe rundet et Aar fra han gravede Runddyssen ud til hans egen Grav blev kastet paa Musse Kirkegaard, og inden et nyt var rundet derefter var hans Kone druknet i Musse Mose.

Saa blev de seks Tønder Land købt tilbage til Hovedlodden igen. Niels Rasmussen selv havde opgivet Gaard og Brug og bygget sig Hus i Musse. Han var stadig Sognefoged og gav som hans Tid og Kræfter tillod det Haand til de Ting der laa tor paa Stedsønnens Gaard.

Saadan ogsaa en Majdag i 1917, Korsmessedag den 3dje Maj, Dagen der raader for Sommerens Vejr.

Der blev kørt Gødning ud, Stedsønnen kørte, Niels Rasmussen spredte fra Vognen, og Karlen stod nede i Gaardens Mødding og læssede paa. Det var lige efter Middag, de var kørt ud med det første Læs, og Karlen stod og ventede. Det varede ham for længe, og tilsidst gik han op fra Møddingen

og ud for at se efter Vognen. Han saa den holde ude ved Dyssekammeret omtrent, og dér stod Stedsønnen og holdt paa Hestene og raabte og vinkede efter ham, da han fik Øje paa ham. Sognefogeden var ikke at se. Karlen skyndte sig derud og dér laa Niels Rasmussen urørlig paa Jorden, men hans Øjne var aabne og han kunde tale. Han var falden baglæns af Vognen uden at Stedsønnen havde bemærket det. De bar ham ind og fik Lægen tilkaldt, Sognefogeden havde brækket Halsen og var fuldstændig lam, men han snakkede hele Tiden, om hvad han skulde have gjort ved sit Hus og om andet fremtidigt, det lød som hans Hjerne var frisk og hans Tanke klar. Men i Løbet af Natten sløvedes han, og da Klokken var fire blev han stille, saa var det Gravens Tid ogsaa for ham.

Saa er Beretningen endt. Det er hændt som det er berettet.

Der er ingen mere der troer at smuldrede Døde har Magt til Hævn eller anden Fortræd. Død Mand kræver ingen! Men de fleste har vel alligevel noget i sig om Fred man skylder de Døde. Ogsaa de gamle Døde skal have deres Gravfred.

Og kun fordi dette her er sandt, var det værd at fortælle.

ØREPOTTEN

Han sikrede sit Minde ved efter sin Død at skænke skønne Kirkekroner til sin Barndoms Kirke og et Legat til værdige trængende i dens Sogn. Men det var ogsaa første Gang han rigtigt gav Penge ud.

Hans Navn var Laurits Jensen og han var født i Musse den 22de September 1885. Øgenavnet havde vistnok Skolebørnene givet ham, fra Skoleporten var der Udsigt til Gaarden hvor han boede. Det hidrørte fra at hans Øren var noget udstaaende og tilmed misdannede efter Frostskaar og saa var han stærkt rødsprængt i Ansigtet. Ellers var der ikke noget at bemærke ved hans Skabning eller Gestalt, han var af Middelhøjde, skæg-løs og havde rødligt Haar indtil det graaned.

Markerne er flade og Vejene lige i Store Musse, ingen skal komme og tale om bølgede Banker her, endsige da knejsende Fjælde. Selvom saa Nabosognets Navn netop er Fjælde, og Søstersognets Døllefjælde. Landskabet er som et Spisebord, og et saadant er Jorden jo ogsaa, byder sig til, ikke den fede lollandske Lerjord som Vestlolland har, men gode, lette, muldede Jorder, givtige nok og nemme at have med at gøre. Egnen er gammel som Bosted. Det er som om lidt af det gamle gaar af, naar man fortæller om det, ligesom naar en Traad vindes af Garnvinden; der bliver hele Tiden lidt mindre tilbage. De gamle Traade fører gennem Folks, gennem Slægtleds Hukommelse, og vrider sig vanskeligt af Garnvinden. Deres Farver

faar deres eget Spil fordi Hukommelsen har truffet Fantasien og skal vindes fra den igen. Slægten trænger sig paa, tilbage i Tiderne, den har ogsaa oplevet noget. Det myldrer med Folk af særlige Skæbner, som hver for sig var værd at fortælle, Drankeren i Stuen med sin Rus og sin Bøsse, Rotterasmus som skabte en Formue ad Veje kun Sagnet kender, den faldne fra Dybbøl Banker der gav sit Liv og fik en Marmortavle i Bytte, Laurits's Mor, kuert i Barndom af den gamle Gøgler og Samler, i Enkestand af Rigdommens Byrde og i Ægtestand af Manden der var fast i sin Vilje som Loven selv, endelig Laurits's Bror, et levende, følsomt Menneske som taalsomt og med muntert Sind bar en Pukkel paa sin Ryg og et skrøbeligt Helbred der lagde ham tidligt i Graven. Flere endnu, begge Slægter gaar langt tilbage, men saa er Hukommelsen død og kun Fantasien igen, og saa er det ikke Historie mere.

Nu hviler Laurits selv med sine Forældre og Bror, hele Slægtens Gren der ikke bar nye Kviste, i det store Familiegravsted norden for Musse Kirke, tæt under dens mægtige Stræbepiller, og inde i Kirken bærer Kronerne, den største støbt som Haderslevs Domkirkekroner, hans Navn frem for kommende Slægter og Slægter igen.

Laurits Jensen var ved sin Død raadig over en betydelig Formue om hvis Oprindelse Folk havde meget at tale.

Oprindelsen er langt tilbage nu. Den tilskrives Gaardmand Rasmus Jensen, kaldet Rotte-Rasmus eller simpelthen Rotten, som døde firsindstyve Aar gammel i 1887. Gamle Folk i Musse, som kan huske Rotte-Rasmus fra hans seneste Aar, siger at han saae væmmelig ud. Han var en ret lille Mand og gik endda, ialtfald i sin Alderdom, noget foroverbøjet, havde overvældende Haar- og Skægvækst saa han syntes laadden, som en Rotte, og tilmed et stærkt fremtrædende Mundparti, der ogsaa gav Mindelser om den graadige Gnaver. Trods den manglende Legemsstørrelse skal han have været en Krafskarl i de yngre Dage, med et Bryst som en Klippe og muskelspændte,

rigshaarede Arme og Ben. Han drev selv sin Arvegaard, men derudover var han Markedsøgler, optraadte paa lollandske Markeder med et Rottennummer, hvorom forskelligt fortælles, men hvis Art nok ikke huskes mere. De Krav som dengang stilledes til en Markedsoptræden var ikke saa store og Publikum ikke forvænt. Sit Øgenavn skal han have faaet efter at han engang, formedels otte Skilling, bed Hovedet af en levende Rotte Iøvrigt havde han Rottesind, var bjærgsom uden Skrupler, og som Rotten gaar snedigt om Fælden og Kammerjægeren, undgik han al Berøring med Myndighederne; en Landbetjent — som der dog dengang var faa af — var ham samme Pestilens som Birkedommeren selv. Det er et væsentligt Træk i det der fortælles om ham, et andet er, at der gærne berettes om hvordan han kommer galt afsted, skønt det vel nok som oftest var ham der pudsede andre. Det taler om Folks Bedømmelse af ham — og hvad de undte ham.

En af Historierne beretter om en Skyldner i Nysted, der ikke kunde betale ham Renter og istedet tilbød ham sin Kones Gunst. Men Kvindegunst og Fuglesang klinger vel, men er ej lang, siger det gamle Ord — hun bandt ham Sengebaandet om Halsen og strammede til, og da de saaledes havde ham i Behold, lavede Manden sig til at hente Betjenten i Nysted og anmelde Rotten for voldelig Indtrængen til Konen. Rasmus vægrede og vred sig saa meget han kunde for Sengebaandet, men han var jo dobbelt i Knibe og gav sig tilsidst. Det hedder at han ikke blot maatte kvitte Renterne, men ogsaa selve Kapitalen — 800 Rigsdaler — for at slippe for Betjenten.

En anden er af en anderledes Slags. Mange kom i de Tider med Tiggerposen, især Vinterdage naar der intet Arbejde var paa Gaardene. Det blev ikke regnet ilde dengang, hvad skulde de Folk gøre? Der var ingen social Forsorg og de kunde dog ikke lade deres Børn sulte. Ikke alle Gaardfolk tænkte paa deres Husfolk i den strænge Aarstid, omend langt de fleste

gjorde det som en Selvfølge og som de nu kunde. Rotte-Rasmus gjorde det ikke. En Vinterdag stod der en tyndklædt lille Praas af et Pigebarn i hans Gaard og bad om lidt Mad hjemtil i sin Kurv. Rotte-Rasmus viste hende vredt af, han gav ikke ved Dørene, hvade intet at give af. Desuden var det baade Naa og Saa at give de fattige noget! Pigebarnet stod helt stille og kiggede med de klare Barneøjne paa den bøse Mand med det voldsomme Skæg. De kalder dig allesammen for Rotten, sagde hun, er det fordi du aldrig vil give noget væk? Og det berettes, at den uforsagte lille Stump fik en Smule i sin Kurv, ikke af et godt Sind selvfølgelig, men for Skams Skyld.

Ingen fik Lov at samle Aks paa Rottens Agre, hvad jo jordløse Fattigfolk ellers allevegne fik. Akskornet var regnet for det bedste Sædekorn, fordi det var rent og ublandet. Det blev som oftets solgt og gav Samlerne en velkommen Ekstraskilling. Men Rotte-Rasmus undte ingen nogenting hvor han havde Raaderum.

Sagnet om Formuen fortæller dystert og hemmelighedsfuldt om et forrygende Ridt paa en hvidskimlet Hest en mørk og maaneløs Nat, et useet Kup mod et velfyldt Pengeskrin hvis Natteplads var ham bekendt, og den uhyggelige Sultedød i et bortgemt Rum paa sin Gaard han lod Hesten lide derefter for at afværge al Mistanke. Det har Klang af en fin Kriminalhistorie — den skummende hvide Hest der fløj gennem Natten ad øde, lerede Veje med den skæggede Rytter og den røvede Skat paa sin Ryg, mens dens Hovslag rejste gjaldende Genlyd fra de slukte og lukkede Gaarde, hvorfra kun Ruderne i de lave Vinduer kiggede som døde, blinde Øjne — men den endte ikke som denslags skal, der blev ingen Opklaring, ingen dreven og ihærdig Detektiv redte Traadene ud og skabte det uomstødelige Bevis. Rotte-Rasmus bekendte det aldrig, berørte det aldrig, pralede end aldrig deraf, end ikke naar han havde en Rus. Han var ellers snaksom nok i en saadan, men han var lukket om sit eget, ikke mindst om sine Pengeforhold.

Man vil vide at han som yngre havde tjent som Karl og muligt tillige som Kusk forskellige Steder i Maribo, hos Købmænd og paa Amtstuen, som dengang sendte Vogn ud paa Landet for at opkræve Amtstueskatter. Men noget visst eller virkeligt vides ikke, der føjes til at Sagen aldrig blev opklaret, og det kan jo have sin Aarsag i at der aldrig har været en Sag. Det kan alt være Opspind og Folkesak, udsprunget af at man ikke kunde lide ham og derfor tillagde ham alle slette Egenskaber, og støttet paa hans vitterlige Afsky for Politi og Retsbetjente og paa den Kendsgærning, at han besad en Formue hvis Oprindelse man ikke kendte. Men denne kunde jo være arvet efter svundne Slægtled eller vundet paa regulær Vis, Skattevæsenet vidste dengang ikke saadan Besked. Snedig har Rotte-Rasmus været og graadig tillige, men aaben, det var han ikke. Men Folk troede paa Historien om den røvede Skat — og havde han ikke gjort det, saa kunde det ihvertfald godt have lignet ham at gøre det!

I sit Ægteskab med Maren Christophersdatter, om hvem man intet veed, havde han en Søn, et Enestebarn der hed Lars. Lars giftede sig 1862 med en Pige fra Karleby i Godsted Sogn, og hun fødte ham Aaret efter Datteren Karen Sophie. Resten af hans Historie staar at læse paa en Marmortavle i Musse Kirkes Vaabenhus, hvis Indskrift lyder:

Til Minde om Lars Rasmussen.

Født i Musse Sogn den 11te Maj 1841

falden i Kampen for Fædrelandet den 6te August 1864

*Det være langt fra, at jeg skulde spare
mit Liv i denne Trængsels Tid, thi
jeg er ikke bedre end mine Brødre.*

1. Maccab. 13. 5.

Dette Minde satte Venner ham.

Hustruen giftede sig Aaret efter paany, flyttede fra Sognet og døde 1868. Karen Sophie fulgte ikke Moderen, men blev hos sin Farfar i Musse og har hverken kendt sin Far eller sin Stedfar. Hvad godt denne Farfar, Rotte-Rasmus, som hendes Barndoms Vogter har saaet i hendes Sind tør man kun gisne om, han saaede ihvertfald ikke Lattermildhed eller andre af Livsens livsalige Egenskaber, og Lykken kom ikke op af hans Sædekorn. Hans Hustru kan ingen huske, maaske har hun raadet bedre. Ind gennem Barndommens Aar var det dog hende, der var omkring Barnet og førte dets Fjed, passede og tog sig af det, ogsaa fordi Manden saa ofte var væk som den Kræmmer og Gøgler han var. Maren døde da Karen Sophie var sejsten Aar.

Karen Sophies Kærlighedshistorie, hvad kan vi vide om den, rimeligvis har der ingen været. Selv i sin Ungdoms Vaar har hun næppe været af dem, der vækker Mænds Tilbøjelighed, skønt hvad kan man vide. Antagelig har dog denne mere været rettet mod hendes gyldne Slæb, den Formue der glimtede bag hende, og selv har hun i saa Fald været Rigdommens Pris, det den kostede: at hun fulgte med. Og ham hun fik var viljestærk nok til at føre det igennem, gøre hende til Nul og sætte selv Svigerfarfar paa Plads. Men da var jo Svigerfarfar ogsaa bleven gammel, havde afstaaet hvad han havde og var gaaet paa Aftægt.

Den 20de Februar 1885 blev Karen Sophie gift med Jens Rasmussen, Byesbarn til hende, født i Musse den 28de Decemher 1860. Da var hendes Farfar flyttet ind paa Sognefogdens Gaard som Aftægtsmand, havde et Par Stuer dér og fik forskellige Naturalydelser, men passede sig selv med Kost og andet. Folkene paa Gaarden gav sig ikke af med ham, det var ikke fristende, siger de der kan huske ham. Han var Uvenner med Sognefogdens, maaske fordi denne som Øvrighedsperson omfattedes af hans indgroede Modvilje overfor Politi. Han hævnedede sig efter en arrig Oldings Evne, bar væk hvad han

kunde — endogsaa sin Natpotte bar han daglig ud paa Jens Rasmussens Mark, dens Indhold havde jo Gødningsværdi og skulde ikke komme Sognefogden tilgode. Ellers sad han hjemme i Aftægtsstuerne og rugede over sit Had og sine Hemmeligheder, til Døden fritog ham for det. Da den meldte sit Komme hentede Jens Rasmussen ham hjem til hans gamle Gaard, saa han mødte den dér. Den var blevet varslet i god Tid, tre Gange var der ved Nattetid hørt Stamp som af en Hestehov ligeud for Døren til hans gamle Sovekammer derhjemme, men ingen af Gaardens Heste havde været dér. De ældre Tjenestefolk paa Gaarden hviskede om, at det nok var Spøgelset af den hvidskimlede Hest der havde stampet, den han saa grumt havde ladet sultedø. Hvis det da ikke var den Lede selv, der havde været der med Hestefoden. Om Sognets Præst blev tilkaldt huskes ikke, derimod at han søgte Rasmus nogle Gange forinden og prøvede at tale til ham om de uafvendelige Ting. Han har dog næppe faaet noget tilfredsstillende ud af det, er sikkert kun blevet mødt af Rottens vagtsomme, tillidsløse Øjne og drøje Markedssprog.

Jens Rasmussen var en kraftig, firskaaren Mand med et stort Overskæg. Han var som en Klippe, viljefast, haard og ubøjelig som en af den gamle Pagts Patriarker. Paa Gaarden var det ham der raadede, han alene, Loven laa i hans Mund. Gaarden var paa halvhundrede Tønder Land og laa øst for Landevejen fra Saksøbing til Nysted. Da han blev ældre solgte han den og flyttede til en halvt saa stor ved Vejen, der fører fra Store Musse til Bramsløkke. Han var tavs om sine Tanker og Forhold, det var hans eneste Lighedspunkt med Rotte-Rasmus. Hans personlige Myndighed var absolut, hans Afgørelser ændredes aldrig og han mistede aldrig sin Ro. Søgte nogen at gaa imod ham og begrunde en anden Mening, gik han ikke ind i en Drøftelse, saae blot paa den paagældende og vendte sig saa til Siden. Sagen var sluttet.

Som sagt, saa bliver det saadan! sagde han.

Men ellers var Jens Rasmussen en flinke Mand, Folk vilde gerne tjene ham og adskillige tjente ham længe, en enkelt Karl havde han i samfulde tredive Aar. Selv bestilte han ikke stort, var hæmmet af Aareknuder, men han havde let ved at sætte Folk igang og holde dem igang. Han var i et og alt en ordentlig Mand — modsat hans Far, hvem Flasken havde været en dyrebar Ven og om hvem det fortaltes, at han i sine senere Aar, naar Flasken var tømt og dens Ejer fuld, tog sin Riffel ned fra dens Søm paa Væggen og derefter sad i sin Stue og i drukken Galskab skød tilmaals efter Skilderierne.

Jens Rasmussen var køreglad, holdt af at sætte sig paa en Buk, samle Linerne i sin venstre og lade et raskt og levende Hestespand strække ud saa det sang henad Vejene. Han var Bonde og ønskede ingen Herskabelighed, men han kunde dog lide at Seletøjet var smurt og Nøglerøjerne paa Ryglæderet blanke, og at det kunde glimte en Smule af Metal fra Pandebaand og Bringestykke, helst ogsaa fra en Smaastjerne midt paa Skyklapperne. Og at Hovene var velsmurte.

De første Aar gik Færden altid til Nysted, hvor han holdt ind hos Adrian Bekker i Adelgade, Byens største Købmand. Bekker var en høj, statelig og elskværdig Mand, han var altid i sin Forretning og hilste baade Goddag og Farvel til sine Landbokunder. Der var altid mange Bøndervogne i Gaarden, og bag i den store Butik stod et langt Bord, hvor Bønderne blev trakteret med en rød Snaps og et Stykke Kandis. Der stod ogsaa en Kasse Tobak til fri Disposition, men sin Tobak købte Jens Rasmussen, som saa mange andre, ovre paa den modsatte Side af Gaden, lige overfor hos Adrian Bekkers Medsvoger, Sidenius, der ogsaa engang havde haft en større Købmandsforretning i Byen, men uden egen Skyld var gaaet fallit. Hans og Bekkers Koner var Døtre af Byens Sognepræst, Thorgeir Gudmundsson, der var født paa Island og Student fra Reykjavik. Sidenius handlede nu med Cigarer og Tobak og holdt sine Varer i forskellige Temperaturer efter Aarstiden. Det kaldte

han at opdrage Tobakken. Hele Byen kaldte Sidenius for Spinderen, et Øgenavn der vistnok havde med hans Tobaksbehandling at gøre. Hans Kone havde sammesteds Udsalg af Broderier og alslags Damepynt.

Sidenius's Fallitbo var forlængst sluttet og Dividenden udbetalt, men han havde sat sig i Hovedet, at han vilde erstatte alle sine Kreditorer de Tab de havde lidt ved Konkursen. Skønt han havde flere Børn, skulde det gennemføres trods de Afsavn det medførte, og han naaede det ogsaa inden han døde som en gammel Mand.

Men som Følge af denne stædigt gennemførte Beslutning sad han meget smaat i det, blev graa og udslidt før Tiden, men ikke trist. Hans lille Butik var et Snakkens Tempel for den jævne Del af Nysteds Borgere, der næsten altid fyldte den. Man vilde gerne handle i Spinderens Butik, fordi man blev reelt behandlet, Priserne var smaa, og man kunde lide de to Mennesker og respekterede dem for deres Flid og Retskaffenhed. Naar der kom Damer i Butikken, blev de ført ind i Dagligstuen af Fru Sidenius og ekspederet af hende dér. Det kunde selvfølgelig ikke foregaa mellem alle de snakkende og rygende Mandfolk i den trange Butik, og desuden havde hun sine Varer derinde i Stuen.

Adrian Bekker førte stort Hus med megen Gæstfrihed. Hans Karet og dens Kusk med den røde Vest, de blanke Kravestøvler og den høje Hat med Sølvbaandet om var kendt baade i Oplandet og Nabobyerne. Men Skæbnen indhentede ogsaa ham. Da et stort københavnsk Importfirma, Nyeland hed Indehaveren, gik fallit i Slutningen af Firserne, rev det adskillige af Lollands større Købmænd med sig, og blandt dem Adrian Bekker. En Søn af ham var den kendte og afholdte Læge Thorgeir Bekker, der boede paa Akseltorvet i Nakskov og var gift med en Datter af en anden Nystedborger, Procurator Nordberg.

Bedst har det nu nok gaaet for den kørende Jens Rasmus-

sen naar det gik hjemad, og hans Heste selv holdt Fart mod den hjemlige Krybbe. For trods sin Køreglæde var han en daarlig Kusk, det var som hans Vilje bristede her, eller maa-ske var den for fast. Han havde af og til Uheld paa sine Kø-
reture. I saa Fald solgte han omgaaende Spandet selvom han maatte tabe paa det. Da Aareknuderne fik hans Ben til at svulme op og besværliggjorde ham at gaa, var han altid ridende i Marken. Han havde faaet afrettet en af sine Heste til at lægge sig paa Knæ med Forbenene, saa han uden Besvær kunde sidde op, og naar han atter var hjemme i Gaarden og skulde staa af, lagde den sig igen.

Om Forholdet mellem Ægtefællerne har ingen af dem udtalt sig, godt eller ondt. Det var ikke Jens Rasmussens Sag at lukke sig op for andre om sit Privatliv, og dermed gjaldt det for hende ogsaa. Men det var dog aabenbart for Naboer og for Tjenestefolk at Karen Sophie havde at bøje sig lydigt for hvert Ord der udgik af hans Mund, at hun, hvis Vilje vel allerede hendes Farfar havde tvunget, med Aarene blev kuet under Mandens Myndighed, der end ikke tillod hende Adgang til Raadighed eller blot Medbestemmelsesret, ja selv ikke til Viden om Brugen eller Anbringelsen af de Midler som hun havde bragt med, men han taget Haand om. At saa disse Midler trivedes, øgedes under hans Styrelse er afgjort. Jens var ikke nærig, han vidste at noget skulde der til for at alting kunde gaa. Han holdt ogsaa af at leve godt og fik ofte Særretter, især saltet Faarekød var han glad for. Det var ikke noget der blev gemt eller fordulgt. Det var en fuldkommen naturlig Ting at der kun kræsedes op for ham alene, han var jo Husets Herre efter hvis Ord det gik. Men han var nøjereg-nende i Pengesager som i alt, paapasselig og paaholden. Han var Loven, og den var ubrydelig: Som sagt, saa bliver det saadan! — Foruden Laurits, hvis første Fornavn overens med Navneskikken var Rasmus, fik de i 1894 endnu en Søn, Johannes Martin, kaldet Martin. Han var skrøbelig af Helbred

og dertil pukkelrygget, hvad hans Far aldrig tilgav ham. Sønerne mærkede naturligvis ogsaa Regimentet hjemme og den fædrene Disciplin, men de kunde, som de voksede til, imellemstunder undvige det, i Skole og i Leg. Kun Moderens Lænke bandt uden Brist.

Med Aarene forværredes Jens Rasmussens Lidelse, tilsidst maatte han indlægges paa Maribo Sygehus, og her tog en Blodprop Livet af ham den 26de Februar 1921.

Saa blev Familiegravstedet stiftet. Den høje graa Sten bærer ingen Oplysninger om dem der fandt Hvile under den, der staar kun ganske enkelt Gaardejer Jens Rasmussens Familiegravsted samt Aarstallet 1921. Det kunde ligne ham selv at have dikteret denne Indskrift. Han fortalte ikke andre Mennesker mere om sig selv og sine end han var nødt til. Men ogsaa Stedet, nær Kirkens Mur og let at finde, har han sikkert udpeget. Det var dog ham, der her skulde jordfæstes, ikke en tilfældig. Ved sin Død var han Kirkeværge for Musse Kirke.

For Karen Sophie var Mandens Bortgang et Skred, en overvældende Forandring. Nu stod hun med ét som Ejer og ansvarlig for Gaarden og for Formuen, den arvede og hendes Del af hvad Jens havde faaet lagt til. Sønerne fik deres Fædrenearv, der ikke var ringe, men Summen, den store Sum, var hendes. Hun kunde tage den, bruge den, købe hvadsomhelst for den, ligesom hun vilde. Men det kunde hun ikke alligevel, for hun vidste ingenting om den, var uden ringeste Viden om Penge udover dem en sparsommelig Husholdning krævede. Naturligvis laa der fint ordnede Papirer efter Jens med mange Tal, men hvad var dog Tal for hende, de kunde ikke fortælle hende noget hun forstod. At gro op i den Frihed som Dødsfaldet aabnede for hende, udvikle sig som den Urt hvortil Lys og Luft med ét kommer frem, det evnede hun ikke, tværtimod, Pengene bandt hende, lagde sig paa hendes Sind og hendes Tanker som et Aag, en Tyngde, Rigdommens Byrde. Hun havde jo aldrig seet de Penge og ingen havde no-

gensinde talt med hende om dem; nu stod hun med Ansvaret for dem, men uden at ane hvordan hun skulde forføje sig med dem. Jamen Pengene kunde jo ikke være hendes, hendes egne, naar hun aldrig havde kendt noget til dem før — saa maatte de vel være Slægtens og Raaderetten dermed dens. Hvad kunde hun da gøre andet end bare holde fast paa dem, der var, og prøve at samle flere, som Jens havde gjort? Saa holdt hun sig selv i den dødes Skygge, som hun havde maattet det i den levendes. Vi kan jo intet vide om hendes lønlige Tanker, men for Landsbyens Folk, som fulgte hendes Liv og Færden saa nært, som man gjorde i Landsbysamfundet, maatte det se ud, som om alt hvad hun foretog sig i sin Enkestand var ledet ene af Pengehensyn. Forklaringen var vel mest af alt Frygt og Usikkerhed, for at se Pengene svinde, og for hvad Jens vilde have sagt og gjort.

Lyset over disse første Enkeaar var Sønnen Martin. Det blev naturligvis Laurits som den ældste og legemligt stærkeste, der fik Ledelsen af Gaardens Brug. Martin var en Tid i Lære hos en Snedker i Døllefjælde, men da han en Dag opdagede at Snedkersvenden gik i hans Jakkelomme uden Forlov, tog han Jakken og gik sin Vej fra Pladsen.

Brødrene var meget forskellige, Laurits var lidt af en Lemmedasker, treven og uden Hast i nogen Maade, uden Foretag-somhed og lige glad med sit Ydre og sin Paaklædning, Martin modsat levende, omtænksom og vaagen, paapasselig med sig selv og hvad han havde paa indtil det pertentlige, interesseret i Tidens og Tilværelsens Hændelser og Problemer og andre Menneskers Glæder og Sorger. Han havde noget i sig om hvad der var kønt og værd at vide, hørte Lærken synge, saae at Skoven blev grøn. Han læste Bøger og Aviser, fulgte med og gjorde sig Idéer, levede i denne levende Verden og lignede i Sind dens Mennesker, medens Laurits altid var anderledes. Maaske derfor blev Laurits Ørepotten, mens Martin aldrig fik Øgenavn, sin Pukkel tiltrods. De kom godt ud af det sammen,

selvom de havde stiltfærdige Sammenstød, der oftest kom sig af Martins Lyst til at forbedre. Det var nyt for dem begge at staa med Penge i Haanden, Fædrearven der var deres egen og fri, og en net Kapital, og Martin købte ind til Gaarden, en Hest den ene Dag, en Kvie den anden, og nye, bedre Redskaber. Det gjorde Laurits mut, passede ham ikke. Det var godt nok at Sagerne kom, men han vilde selv have fundet paa det. Han betalte Martin hvad de havde kostet og forbeholdt sig fremtidige Dispositioner, det var ham der forestod Gaarden.

Men det var ogsaa Martin der købte en Bil, selvom det var Laurits der tog den i Brug. Han fik møjsommeligt lært at køre, omend kun lige til Husbehov, og havde sin Glæde af den op gennem Aarene. Han var stolt af at vise den frem, saa smilte han bredt over hele det røde Ansigt.

Det er en lækker Ting, ja, en lækker Ting! sagde han.

Hvad Mærke det var har man glemt, den omtaltes altid med Lauritses Udtryk, den lækre Ting. Han kørte smaat og uhyre forsigtigt, men havde sit Hyre med det endda og kom ud for forskelligt, men betalte paa Stedet hvis noget var sket, sindigt og uden Udflugter. Saalidt som sin Oldefar brød han sig om at komme for Øvrigheden. Engang var han kørt istaa og havde maattet lade Bilen blive paa Vejen. Han fik den kørt ind til Vejsiden og hængte en Flagermuslygte paa den, tændt og synlig som den skulde være, men alligevel kørte en anden Bilist imod den og forlangte Erstatning, tolv hundrede Kroner. Martin sagde nej, Afmærkningen havde bevisligt været fuldt iorden, den anden havde ikke seet sig for og havde hele Fejlen, det var ham der skulde betale Laurits Erstatning. Men Laurits betalte sindigt, baade de tolv hundrede Kroner og hvad det kostede at faa den lækre Ting gjort istand. Hellere det end at lade sig stævne.

De faa Aar Martin levede efter sin Fars Død havde han stor Indflydelse paa Moderen. Hans rolige Menneskelighed, der nu kom til fuld Udfoldelse, hans muntre og lyse Lyst til at ryd-

de op, lukke den gamle, trykkende Luft ud af de lave Stuer saa nyt Lys fra de nye Tider kunde fylde dem, undgik ikke at bringe Lys ogsaa til hendes trykkede Sind. Han fik gennemført at Gaardens Udhuse blev revet ned og nye bygget op. Der blev nu ikke holdt Gulvbal, som ellers naar nye Huse stod færdige, for de omgikkes ingen. Men saa havde de da heller ikke Gildesygen Dagen derpaa. Stuehuset, der var gammelt og lavt og straatækt, vilde han ogsaa have ombygget eller nybygget, men det fik han ikke Held til, det syntes de andre for stor en Mundfuld. Derimod blev der indlagt elektrisk Lys baade i det og i Udhusene. Hidtil havde Stuerne været fyldt med Aftenskygger. Naar Hængelampen svajede løb de uroligt ud og ind, og i Kamrene med deres Staalamper eller Stearinlys blev Skyggerne store og gik som sorte, formummede Skikkelser henover Væggene.

Det nye Lys var uden Skygger, som Martins eget Sind. Der er noget næsten symbolsk i, at hans sidste Indsats blev at bringe Skyggerne bort. Snart efter lukkede Skyggerne sig evigt over ham selv, hans Livskraft var udtømt, han døde kort før Julen 1924, flyttede hen paa »det gode Sted«, Kirkegaarden, og fandt Leje i Familiegravstedet.

Med ham var Foretagsomheden borte, ligesaa død som han. Rørene med de elektriske Ledninger paa Væggene blev sidende saa sorte som de var, uden at blive dækkede med Tapet eller andet, og saadan sad de der endnu, da Gaarden blev solgt sejsten Aar efter.

Ved Martins Død gik den Smule Varme, Karen Sophies Tilværelse rummede, afgjort og endeligt ud, forsvandt med det menneskelige, det livsfrodigt muntre, han trods sin Skrøbelighed besad. Samtidigt sivede ogsaa Properheden af Hjemmet, den Properhed han i sin personlige Nethed havde overvaaget og opretholdt. Moderens Forhold til Laurits var godt nok i sig selv, men af en helt anden Art, der kom ingen friske Pust fra ham, han havde ingen Stræben, ingen Fremdrift, in-

gen Sans for nye Ting og for at holde de gamle; for ham gik Dagene ligesaa godt med snavsede som med rene Fingre, godt nok som de nu blev af sig selv. Fremmed Hjælp til Gaardens Drift blev nødvendig da Martin var væk, men det blev kun til en Tjenestedreng, det var det billigste. Men Drengene blev der sjældent mere end det aftalte Halvaar, der var for trist at være og Kosten var kneben og sløjede mer og mere af. Ordet Forfald kunde have staaet over Dørene baade til Stuehus og Udhuse, og efterhaanden groede det til, Støvet i Stuerne fik Lov at ligge hvor det faldt, og gik der noget istykker ude eller inde, fik ogsaa det Lov at blive liggende hvor det var falden. Og Karen Sophie begravede sig i et Indeliv paa den snuskede Gaard under Pengenes Vælde. Aarets Gang blev hende det samme, Aarstiderne en Vane; hvad enten Aftenen var lys og lun og Blomsterduft strøg ind fra Hegn og Hække, eller Mulmet rugede sort og lukkende over den, hun gik iseng efter samme Regel, naar Hønsene gik paa Pinde. Saa brugte man ikke Penge til Lys. Hvad Laurits fik ind fra Mejeri, Slagteri eller Kornkøbmand, saavelsom naar Slagteren havde været paa Gaarden, maatte han gøre Regnskab for til hende, og hun talte hver Øre sammen, langsomt og møjsomt som et Barn med sin første Regnebog. Men det blev mindre og mindre, der sparede ogsaa i Stalden baade paa Foder og paa Renlighed, og det synedes paa Dyrene. Deres toaars Kalve saae efterhaanden ud som de var halvaars, og tilsvarende var det med Køerne, Kvierne, Grisene, kun Hestene saae omend kun nogenlunde ud. Men Fluerne trivedes mangfoldigt i Stuer og Køkken som i Stald og Sti.

Det daglige Opholdsrum, Spisestuen, og Karen Sophies Sovæværelse laa ved Siden af hinanden ud imod Vejen, mens Laurits havde et smalt lille Kammer til Gaardsiden. I Dagligstuen, hvor ingen kom hverken til Hverdags eller til Søndags, stod hendes gode Ting, arvede dels fra hendes eget, dels fra Jens Rasmussens Fødehjem. Det var solide, gammeldags Møb-

ler og antike Sager i Kobber, Krystal og Porcelæn. Men Be-
trækket var støvet og Vaser og Glas stod tomme, uden Blom-
sternes Farver, Duft og Liv, Karen Sophie bandt ikke Buket-
ter. Paa det udskaarne Nøddetræsbord laa Familiebibelen
fremme, stor og støvet, med Guldsnit, Kors og Spænde, en
tyk og stum Bunke Papir, en Bog faar dog Mæle kun ved at
aabnes.

Laurits var forøvrigt en jævnlig Kirkegænger, sad der paa
samme Plads til Højmessen hveranden Søndag naar den hold-
tes i Musse Kirke, Dobbelt sognets Anneks. Han faldt ganske
regelmæssigt isøvn naar Præsten gik paa Prædikestolen, og
vaagnede ligesaa regelmæssigt naar han gik ned.

Livet forenkledes for dem. Middagsmaden var sparsom og
ihvertfald sparsommelig, Øllebrød satte Karen Sophie i Vand
i Ovn fra Dag til Dag. Og naar Tjenestedrengen bad om
mere Eftermand gik hun i Køkkenet efter Kartofler og kom
tilbage med én, han kunde altid faa én til hvis han var mere
sulten. En ad Gangen, der skulde ikke gaa mere til. Den gær-
rige vil leve fattigt for at kunne dø rig. De vaade, varme
Kartofler efterlod lyse Pletter paa hendes Fingre, hvor hun
havde taget paa dem, Fingrene blev ganske simpelt rene paa
de Steder! Og hvad Dypelsen angaar kunde de vist ofte sige
som Drengen i det gamle Mundheld: Hjemme til vort dypper
vi Kartoflerne i Luften; saa beholder de deres egen Smag!

Selv ved Middagsbordet var der ikke mange Ord imellem
dem, og i Dagenes Løb var der færre. Kun naar han kom med
Regnskab for indkomne Penge. Foruden hvad Gaarden gav,
hentede han i Terminerne Rentepenge af hendes Pantebreve.
Saadanne havde han iøvrigt ogsaa selv, fra Fædreneerven.

Nogen Tid efter Mandens Død havde Sognepræsten været
paa Besøg og fortalt om Kirken, der nu var bleven kalket og
gjort istand ude og inde. Desværre var der ikke blevet Penge
til Lysekroner. Kunde hun forresten ikke tænke sig at skænke
Kirken saadan et Par, det vilde dog være et smukt og varigt

Minde om Jens Rasmussen, der jo døde som Kirkens Værge? Karen Sophie kunde ikke lide det, hun havde mumlet lidt over det uden at svare endeligt. Siden havde hun klaget sig for en Nabokone over hvor daarligt det gik, hvor lidt der kom ind af Penge. Og saa kommer Præsten rendende her og vil tigge! havde hun føjet til. Konen havde fortalt det videre og ment, at Karen Sophie maatte da være saa masendes begærlig, saadan gaa og gylpe altid, skønt hele hendes Hus var ved at revne af Penge!

Karen Sophie var lille af Vækst, gik altid med et Tørklæde om Hovedet og naar hun en sjælden Gang gik ud med et Kastetørklæde, et Sjal. Derfor husker man knap om hun var lys eller mørk, men tilsidst blev hun jo graa, ogsaa de lange Skæghaar hun med Aarene havde faaet omkring Munden. Som ung havde hun været kraftig at se til, men det gik af hende med Aarene, da Kosten blev ringe. I den kolde Tid fyrede hun kun allernødtørftigst op, for at spare. Saa sad hun dér foran den halvkolde Ovn med seks-syv af Jenses gamle Frakker pakket om sig, og Laurits fik Frostskaar paa Ørene. Han opholdt sig forresten mest i Stalden de kolde Dage, dér holdt Dyrene Varme.

Laurits malkede altid om Aftenen, sommetider helt hen under Midnat. Som oftest faldt han isøvn af og til under den sene Malkning, han havde et godt Sovehjærte. Man har fundet ham sovende i et Vænge ved Gaarden, hvor han en Sommeraften havde siddet og malket en Ko. Koen var forlængst bleven ked af at staa der og var gaaet andetsteds hen, men Laurits sad der stadigt, trygt sovende i Malkestilling, uden Koen med Stjærnerne lysende over sig. Naar han imellem gjorde rent i Stalden kunde han faa et pludseligt Anfald af drenget Livsglæde og give sig til at danse omkring med Kosten. Kom nogen og saae det, grinede han og klappede Kostoskaftet.

Det er min Kæreste! sagde han. Vi faar os en Hamborg, ja, vi faar os en Hamborg!

Han var altid snusket i Tøjet, ubørstet og graa, og han brød sig ikke om det. Til denne Tøjets graa Fattigdom bar han et Par glørøde Gamasjer, som han rimeligvis var kommen billig til paa et Udsalg.

Som Karen Sophie ældedes og ogsaa svækkedes blev Hjemmets Forhold end ringere. Hun fik en Kone til Hjælp i Huset, men det varede kun kort, hun kunde ikke være der i de Forhold. Smudset groede, Forfaldet bredte sig. Saa blev Karen Sophie syg og en Sygeplejerske maatte tilkaldes. Da Plejersken skulde gøre den syge istand, opdagede hun, at den gamle Krop var afmagret og ligesom skurvet, og at der var levende baade paa hende og i hendes Seng. Det vidste Karen Sophie naturligvis saare vel, men for Skammens Skyld nægtede hun det og erklærede, at det maatte Sygeplejersken selv have bragt med. Det blev der lidt Uro om, en Sygeplejerske kunde selvfølgelig ikke lade sligt sidde paa sig, saa uberettiget det var. Lægen beordrede Huset desinficeret og Karen Sophie paa Sygehuset. Da hun kom hjem var hun mat og afkræftet og maatte blive i Sengen, og dér døde hun Sct. Pedersaften den 21de Februar 1940. Det var en bitterlig Vinter, og da hun skulde begraves, maatte Graveren tilkalde en Mand fra Skoven til at sprænge den frosne Jordskorpe. Laurits sørgede for en fin Begravelse, Kirken var pyntet med stedsegrønne Planter og Julebegonier.

Nogen Tid efter skal Laurits have udtalt sig til en Mand der vilde udtrykke sin Deltagelse i Anledning af hans Mor: Død:

Ja, hun døde jo! Og jeg troer ogsaa hun er kommen i Himlen! Men-eh jeg er ikke sikker paa at hun bliver der. For veed du hvad, hun var nu vanskelig, hun var vanskelig!

Laurits bestemte sig til at sælge Gaarden. Han fik jo ikke noget ud af den, udover mere Arbejde end han brød sig om, og havde dog ingen at efterlade den til. Saalidt som sin Bror var han nogensinde bleven gift, ejheller forlovet. Laurits har

nok i de yngre Dage haft sine Øjne hos Pigerne, vel ogsaa sine Ønsker og Længsler, men mere var det ikke blevet til. Nu var han raadig over hele Familieformuen, saa han skulde kunne tillade sig at holde op. Ikke for det, han ikke havde Behov for at bruge dem, havde Penge nok iforvejen, og vidste vistnok knapt hvor meget det hele beløb sig til. Men han vidste altsaa at han havde dem, og han havde ikke noget imod at andre ogsaa vidste derom.

En Mand kom til ham og bad om at laane femhundrede Kroner, men fik Afslag.

Jeg laaner ikke Penge ud! svarede Laurits.

Naa, naa ikke? sagde den anden. Jeg har ellers ladet mig fortælle, at du har Penge staaende baade i Gaarde og Huse.

Ja, men jeg laaner ikke saadan Penge ud!

Naa ja, det er der jo ikke noget at gøre ved. Naar du ingen Penge har, kan du heller ikke laane nogen ud!

Jamen det har jeg, det har jeg! sagde Laurits.

Manden fik ingen Penge, men han skulde dog vide at Laurits havde dem.

Laurits talte med mange Mennesker, og bortset fra den sju-skede Paaklædning, de røde Gamasjer og Potteørene var han en pæn Mand at se til, og respektabel i alle Maader. I Samtaler hørte han mest hvad han selv sagde. Det gør Tilværelsen roligere at leve. Han havde en Vane med at gentage sine Ord, sige dem to Gange med det samme han var ved det. Folk havde ikke noget imod ham, selvom de smilte lidt ad hans Malkevaner og andre Særheder, som naar han for Eksempel tromlede en tilsaaet Række i et Urtebed i sin Have ved at lægge en stor Sten i sin Trillebør og køre hen ad Rækken med den.

Da Foraaret kom, solgte han Gaarden for 43.000 Kroner. Han afleverede 1ste April, men betingede sig at bo der til 1ste Juli. Bilen, den lækre Ting, beholdt han, den ældedes med ham, men han kørte den langsomt og forsigtigt som før, sendrægtig i alt som han var. Han havde et enkelt Sammenstød

inde i Sakskøbing, som han betalte for, og har ogsaa nok haft en Del Udgifter for at holde den aldrende Vogn ilive.

Men nu var han arbejdsfri, og det passede ham godt. Med Foraaret skulde ogsaa Familiegravstedet gøres istand, og han søgte at faa en anden til det:

Kan du ikke lave mit Gravsted for mig? Du kan bare købe en Pose blandet Blomsterfrø!

Han var højst fornærmet da Tyskerne indførte Mørkelægning og Sommertid efter Besættelsen. Han sad hjemme i sit Kammer og søgte at læse Avisen ved den allermindste Lyspære han havde kunnet opdrive, og Sommertiden harmede ham inderligt, han gav Udtryk for sin Vrede mod Besættelsesmagten over den.

Solen kan han satensparkeme da ikke flytte! sagde han.

Han købte et lille Sted med nogle faa Tønder Land ved Horreby paa Falster og sidst i Juni flyttede han. Han lejede en udenbyes Vognmand med en Lastbil til det, og lagde omhyggeligt den Rute den skulde køre. Han læssede selv sine Sager paa den, uden at pakke noget ind eller fjærne Glas og Porcellæn fra Skuffer og Skabe. Det klang af adskilligt, da han lagde et Skab, hvori der stod Glas, ud paa Lastbilen. De nye Gaardfolk kom styrtende ud:

Er der sket noget?

Laurits tog det med sin vante Sindighed:

Det er som man siger, som man siger, der gaar altid noget istykker naar man flytter!

Da alting var læsset kørte han selv iforvejen ad den fastsatte Rute til sin nye Bopæl.

Paa Bordet i hans Kammer laa der, da han var kørt, en Avis som Bordtæppe eller Lysedug, hvad man nu vil. Den var falmet og gul og smudsig og havde ligget der længe, efter dens Dato var den henimod otte Aar gammel. Under Bordet fandt man da der rømmedes ud, usynlig hidtil under Støv og Jord

bragt ind fra Gaard og Mark og Have et Gulvtæppe. Det havde han glemmt.

I Horreby indrettede han sig med en Husholderske. Bilen, der nu var blevet træt, lod han staa udenfor Huset og brugte den til Spisekammer, indtil han opdagede at Rotterne havde fundet den.

Hans falsterske Tid blev ikke lang. Laurits Jensen døde i Horreby den 29de Marts 1943. Han efterlod sig henimod en kvart Million. Heraf blev fyrretyve tusind hensat til et Legat i hans Navn for værdige trængende Syge og Konfirmander i Døllefjælde-Musse Kommune. Forlods skulde af Legatets Midler anskaffes de to Lysekroner til Musse Kirke, som hans Mor ikke havde villet give, og desuden skal det i tredve Aar vedligeholde Mindetavlen i Vaabenhuset og Jens Rasmussens Familiegravsted paa Kirkegaarden. I dette hviler han, Rasmus Laurits Jensen, hos sin Bror og sine Forældre. Stenen ved intet derom, men Kirkekronerne bærer hans Navn. Resten af Formuen deltes af en talrig Skare af Slægtninge, hans Forældres Søskendebørn og deres Børn igen, Mennesker han for Størstepartens Vedkommende aldrig havde kendt eller seet, og som næppe vidste noget om ham før de blev hans Arvinger.

Nu bevarer Herredets Kirke hans Minde. Der var fyldt paa Jordfæstelsens Dag, og paa Kirkestolenes Gavle duvede Forårets Tulipaner under Salmesangens Brus.

DEN GAMLE URMAGER I VIGSNÆS

Gamle Urmager Rasmus Hansen i Vigs­næs var fingersnild, en behændig Mand til sine Hænders Gærning, ikke blot, naturligvis, til at flikke paa Ure, men i ét og alt med de allerbitteste Ting; ligegyldigt hvor s­maafint det var og hvor tosset det var gaaet med det, han skulde nok faa det bødet. Det blev hans Livsværk som det huskes i Sog­net og saamænd endnu kan sees i enkelte af Sognets Gaarde og Huse, det Sogn hvori han altid var hjemme.

Men selv saae han sikkert sit Livsværk som noget andet. Det gik han stille med, den stiltfærdige Mand han var, og det kom først frem for en videre Kreds end hans egen Familie, da han laa paa sin Sotteseng og alt hans Livsværk stundede mod Enden. Det var hans Digte, hans aandelige Sange, ikke mindre end 188 Salmer, skrevne paa hans Værksted i Arbejds­dagens Pauser, mest om Søndagene, fødte af et følsomt og poetisk Sind og ud fra en usvigelig fast Tro paa Vorherre og hans himmelske Lykke. Han var altsaa baade Klokkesmed og Rim­smed.

Egentlig skyldte han Kejser Napoleon sin Oprindelse.

For hvis den lille Korsikaner ikke havde lavet den kendte krigerske Uro i snart sagt alle Europas Lande i Aartierne omkring 1800, saa vilde den unge Hans Rasmussen, kaldet Ny­mand, fra Oreby aldrig være blevet sendt til Holsten som Ryttersoldat i den danske Grænsevagt. Dér blev han indkvar-

teret paa Herregaarden Naunt ved Byen Plön i det der nu kaldes det holstenske Svejts, og dér forelskede han sig i en Pige og blev enig med hende om fælles Fremtid. Hun hed Ane Kirstine Elisabeth Wede og hendes Forældre var begge to ansat paa Herregaarden, hvis Husholdning Moderen forestod. Fru Wede var en bred og myndig Kvinde, der nok skulde sige til hvis der var noget eller nogen der ikke passede hende, men baade hun og Manden maa have kunnet lide Hans Rasmussen, for de gav deres Samtykke til Partiet og holdt tilmed Brylluppet for de unge endnu mens Brudgommen var i Trøjen. Det skete i det berømmelige Aar 1812. Snart efter blev Hans permitteret, de unge drog hjem til Oreby og Hans overtog Faderens Fæstegaard. Saadan blev den holstenske Pige lollandsk Bondekone, og den 20de September 1813 fødte hun sin Mand en Søn, der efter Tidens Skik i Daaben fik Navnet Rasmus Hansen. Og denne Rasmus Hansen blev mange Aar efter omtalt som den gamle Urmager i Vigsnæs.

Da Ane Kirstines Forældre blev gamle, viste Hans sin Taknemlighed for den Tillid de havde vist ham, ved at byde dem Alderdomsasyll paa sin Gaard. Grossmutter og Grossvater, som de blev kaldt af alle, blev velkendte paa Egnen. Han holdt sig mest for sig selv, men hun lærte sig hurtigt saa meget dansk, saa hun kunde snakke med Egnens Folk og interessere sig for dem.

Det er særdeles rimeligt at antage, at denne stærke Kvinde, der efterlod sig en meget læst tysk Prækensamling paa omkring 1200 Sider, har haft væsentlig Indflydelse paa Dattersønnens Sind og været med til at forme det, religiøst og mulig ogsaa poetisk.

Rasmus Hansen var hele sit Liv oprigtigt religiøs, dog uden til daglig at føre det i Munden og helt uden Pietisme, hvad blandt andet fremgaar af, at han i adskillige Aar var Musikant og spillede til Dans. Han fortalte gjerne om en Gudstjeneste i Sakskøbing Kirke i hans Barndom. Pastor Boie Outzen

Boisen, som var Kirkens Sognepræst, prædikede, og hans Far, Biskop Boisen, overhørte Præstebørnene. Rasmus Hansen kunde klart huske den høje, svære Bisp med det blussende Ansigt, som han hvert Øjeblik maatte tørre Sveden af med sit store, brogede Silkelommetørklæde. Han gik med saadan Iver og Kraft op i sin Overhøring, at Menigheden næsten dansede i Stolene. — Rasmus Hansen gik til Præst hos Sønnen, der var en alvorlig Mand, men hvis Ansigtsudtryk ikke blot var venligt og mildt, men nærmest fornøjeligt. Mærkede han imidlertid at Børnene bedømte ham efter det, forsikrede han dem med al mulig Alvor, at han ingenlunde var saa mild som han saae ud. Med alle sine Konfirmander oprettede han en Confirmations-Pagt i fjorten Punkter, hver af dem fik et Eksemplar som de selv underskrev, og som handlede om Kristus som Frelseren, om Forholdet til Forældre og Venner, om daarligt Selskab, Tilfredshed med socialt Stade, og om at holde Barndommens Aar i Minde, og sluttede med disse, af Præsten underskrevne, Ord: Glem aldrig dit Løfte og din Lærer! Rasmus Hansen gemte Pagten al sin Tid, og den blev siden optrykt sammen med hans Salmer.

I Ungdomstiden lærte Rasmus Hansen at spille Violin hos en Mand i Oreby, der hed Peder Ebbe, en alvorlig Mand, der altid advarede sine Elever mod Spiritus og Kvinder. Siden hjalp Rasmus til paa Gaarden hjemme og spillede desuden til Dansegilderne. Disse kaldtes Parballer og fandt Sted paa forskellige Gaarde, da offentlige Lokaler ikke fandtes i Sognet. Hver af Karlene valgte sig til Nytaar en Pige, hans Nytaarsgave blev hun kaldt, han gav hende en eller anden Gave, hun ham til Gengæld en Madpose, som Regel fyldt med Klejner og Nødder. Saa hørte de sammen som Par ved Vinterens Dansegilder, men næste Nytaar skiftede de igen. Der blev danset fra Kl. 17 til ind paa den lyse Morgen.

Rasmus laa som Soldat i København i to Aar. Tjenestetiden var tre, men han trak sig fri for det sidste. I sin Fritid gik

han og lærte Urmageri, men naturligvis ingenlunde Faget, det lærer man ikke i to Aars ledige Timer. Men han var som før sagt fingersnild, saa en hel Del hang der ved, og da han kom hjem lavede han, hvad han kaldte sit Svendestykke, for det syntes han at han burde. Det var et Repeterur der kunde slaa af sig selv; elles slaaer de først naar der trykkes paa en Fjeder.

Men da han kom hjem var hans vante Verden gaaet i Grus, hans Far havde maattet gaa fra Gaarden. Det havde knebet og sidenhen svigtet for ham at klare hvad han skulde, Fæsteafgiften til Orebygaard, Baroniet Guldborgland, og dertil det livsens fornødne for ham selv og hans Familie. En ringe Trøst var det, at han nok alligevel havde maattet af med Gaarden, det var gaaet andre ligesaa, adskillige Leje- og Fæstegaarde blev dragne ind under Orebygaard, fordi man mente, at den var for lille som Baroniets Hovedgaard, hvad Berridsgaard havde været til omkring 1800. Baronen gav saa Hans Rasmusen, stadigt som Fæste, et Sted med seks Tønder Land i Vestermark, Vignæs Sogn. Hans vilde helst dertil, fordi Hoveriet var afskaffet i Vignæs, hvad det endnu ikke var i Oreby.

Halvøen Vignæs rejser sig skraat nordvest op i Smaalands-havet mellem Taarsvig og Guldborgsund. Den ender i nogle lidt uregelmæssige Smaaodder, men rundes af af Øen Vigsø, der er ubeboet og delvis skovklædt, men især præges af nogle mægtige Hvidtjørn der forlængst har sluttet Busktilværelsen og er blevet Tjørnetræer, deres Aarringe fortæller om omkring fire hundrede Aars Ælde. Øen skilles fra Halvøen af det smalle og grundede Vigsøund. Og dér, ret indenfor Vigsøund, ligger Vestermark, hvis Navn ganske simpelt hidrører fra, at de Huse der blev bygget efter Udskiftningen, det første i 1828, kom til at ligge paa Fællesdriftens vestre Mark. Nogle af disse Huse var Fæstehuse, til dem leverede Baroniet Sten og Nendentømmer, men de fleste var Lejehuse, som det selvfølgelig helt bekostede, de forblev jo uændret dets Ejendom. Som det

øvrige Lollands var Vignæs-Agrene dengang pilehegnede. De flettede Gærder blev her kaldt for Vaasegærder.

Paa et Tidspunkt omkring 1850 fandt den daværende Besidder af Guldborgland, Otto Ditlev Rosenørn-Lehn — der var Udenrigsminister i Ministerierne Holstein og Fønnesbech og siden blev Direktør for Charlottenborg — paa, at der burde ligge et Fiskerleje i Vestermark. Der var mange Fisk i Farvandene, hvorfor saa ingen Fiskere? De vilde kunne tjene deres Føde naar det var Fisketider, og udenfor disse vilde de være velegnet Arbejdskraft paa Herregaarden. For at faa det sat rigtigt igang indkaldte han nogle Erhvervsfiskere andetsteds fra. Den første der kom var Jørgen Pedersen, kaldet Jørgen Fisker, fra Fejø. Paa et Tidspunkt gik der op til sytten Aalekvaser under Sejl fra Vestermark, og skønt der ikke var Antydning af Havn, kom der ogsaa i Høsten Smaaskibe ind, for en stor Del fra Bandholm, for at hente Bøndernes Korn. Disse maatte saa køre ud i Stranden, saa langt som Hestene vilde gaa, med Kornet, dér blev det hældt over i nogle Pramme, som roedes ud til Sejlskibene med det, hvor det blev skovlet direkte ned i Lasten. Kun Hans Skov fra Vestermark bar Kornet paa sin Ryg fra sin Gaard og ud til Prammene. De smaa Skibe kunde modtage op til firs Tønder Korn. Den omtalte Hans Fisker lod sig i 1864 stille som Soldat paa Berridsgaard, og fik ikke mindre end tusind Rigsdaler for det. Han slap dermed ud af en snærende Gæld og fik sig endda nogle glade Dage.

Om Otto Ditlev Rosenørn-Lehn vil iøvrigt en Brodersøn have fortalt at han døde for hurtigt. Han døde en Torsdag, men hvis han havde oplevet Fredagen, var han blevet udnævnt til Ridder af Elefanten. Saaledes beretter Frans G. Bengtson i sine Barndomserindringer fra Skaane.

Rasmus Hansen nedsatte sig efter Soldatertiden i Vignæs By som Urmager, men spillede stadigt til Dans og til dagligt Brød. 1863 købte han sig et gammelt, straatækt Bindings-

værkshus med en Ligusterhæk foran og to og en halv Tønde Land til, Nabo til Præstegaarden til den ene Side og til Gaardmand Rasmus Andersen til den anden. Gaardmanden blev efterhaanden Rasmus Hansens nære Ven igennem mange, mange Aar. Mindst to Gange hver Uge kom han ind til Urmageren, og saa sad de og spillede Mis, et Spil hvor hver Deltager faar fire Kort og der endvidere lægges Kort til en eller to »Misser«, som man efter bestemte Regler kan købe og ombytte med sine egne. Hvis disse nye Kort ikke duer, smider man dem og siger Katten rivs!

I det gamle Hus indrettede Urmageren sig. Han havde giftet sig med en Pige fra Hjælm der hed Karen, hvad snart i Folkets Mund blev til Urmager-Karen, hun var sytten Aar yngre end han, en lille, lidt splejset Kone, der gik med Haaret strammet sammen i en Knude i Nakken. De fik det godt sammen, hun var praktisk og dygtig i sit Hus, og blev en god Opdragerinde for de syv Børn der efterhaanden fyldte Huset, og en god Kone for ham, selvom hun ikke delte de Interesser, han netop ved den Tid Huset blev købt var saa grebet af, hun var nøgtern og havde begge Ben paa Jorden, medens hans Sind søgte opad mod de himmelske Højder og fandt Udtryk i de himmelprisende Sange. Han indrettede sit Værksted i en Stue med Vinduer ud imod Vejen, det var jo hans Forretningslokale. Urmagerbænken stod under det ene af Vinduerne. Solopgangen kom ind ad dem ovre fra Guldborgsund, han havde Udsigt til flade Marker til Præstegaardsskoven og over Sundet til Resle Skov og Vaalse. Alslags Vejr og alslags Lys afspejledes i hans Udsigt. Soveværelset gik helt igennem Husets Bredde med Vinduer baade til Vej og Gaard, her stod Familiens Alkovesenge med de blomstrede Gardinfortræk og formeredes med Børnenes Komme. Boligen optog det halve af Huset, heraf Køkkenet hvor Gulvet var toppede Brosten, i den anden Halvdel boede deres Ko og der var Lade eller Lo til Kornet.

Urmageren selv var en lidt spinkel Mand af Middelhøjde.

Han bar Kindbarter, men var forresten jævnthen skægget over hele Ansigtet, for han barberede sig kun en Gang om Ugen. Naar han arbejdede brugte han Brillen, nogle meget enkle Staalbriller, hvortil han selv havde skaaret sig et Futteral. Som gift Mand og Husejer holdt han op med at gaa ud og spille til Dans. Hans daglige Gærning var at gøre Ure istand, mest hjemme paa sit Værksted, men ogsaa ude hos Folk. Det sidste var han knapt saa glad for, for det tog jo Tid at gaa de lange Veje. Der kom adskillige Bønder kørende fra Kalø, Taars, Soesmarke og andre Nabobyer og læssede deres Sejerværker af ved Urmagerstedet, der stod jo dengang en Bornholmer eller et lignende Ur i hver eneste Gaard. De fleste af Bønderne bød Karen ind paa Kaffe, for de var begge gæstfri Folk. Det kunde blive til Kaffe baade naar Folk kom med Ure og naar de siden hentede dem igen, Karen var en levende Kone og vilde gjerne snakke. Urmageren var den stilleste Mand i Landet og hans Hus alt andet end støjende, men derfor kunde fremmede godt fornemme det lidt uroligt med den megen Dikken og Danglen, mest naturligvis naar Klokkerne ikke fulgtes ad.

Rasmus Hansen havde et godt Lov paa sig som Urmager, han var god til at bøde Ure og billig med sin Pris. Han handlede ogsaa med Ure, købte gamle Ure op, gjorde dem istand og solgte dem igen. Nye Ure solgte han ogsaa, vistnok mest Vækkeure, men dem lavede han aldrig selv. Naar han havde nogle Stykker i Ordre og selv skulde bruge Reservedele og forskelligt til Værkstedet, saa spadserede han til København og hentede det. Paa disse lange Vandringer tog han selvfølgelig den Kørelighed han kunde faa undervejs, rejste altsaa paa Tommelfingeren, som det kaldes i en nyere Tid.

I Aarene fra 1860 til 1871 var en yngre Søn af Biskop Boisen, Harald Boisen, Sognepræst i Vigsnæs. Hans Føkyndelse, og vel ogsaa en personlig Paavirkning, Præstegaard og Urmagersted var jo Nabøer, maa have haft megen Betydning for

Rasmus Hansen. For i de Aar blev de fleste af hans Salmer til. Hvilke der stammer fra den Tid og hvilke fra en senere ved man intet om, men man vil uden dette Vidende synes, at adskillige af dem maa være skrevne af en ældre Mand. Derimod veed man at de fleste blev skrevne da, og at de blev gemt hen, saa ingen fik Nys derom. Men det var altsaa ikke saadan, at det hermed var forbi. Det vilde dog ogsaa være mere end mærkeligt, naar Evnen var der, at den kun blev brugt nogle ganske faa Aar, en Evne indeholder dog en Trang til Udløsning. En Datterdatter, der blev opfostret hos de gamle, husker klart, at Urmageren af og til er kommet ind til Karen, har viist hende noget han havde skrevet paa et Stykke Papir og spurgt hende hvad hun syntes om det. At læse det op for hende lod sig ikke gøre paa Gund af hendes Døvhed. Pigebarnerne forstod naturligvis ikke hvad det drejede sig om, men hørte Karen svare, at det var da vist meget godt, men kunde hun undertiden føje til, den jordbundne Karen: Jeg synes hellere du skulde passe dit Værksted! Datterdatteren erindrer ogsaa, at medens Urmageren altid stod op naar han arbejdede med sine Ure, har hun jævnligt seet ham sidde ned derinde paa Værkstedet og tænksom skrive paa et Stykke Papir. Hun er overbevist om, at det var og kun kunde være hans Vers.

Karen var, som sagt, blevet meget døv og sidenhen blev hun syg og maatte holde Sengen. Det var nok Tæring, Brystsyge, hvad det nu kaldtes dengang, hun spyttede Blod og var ringe, kom til at ligne en lille graa Fugleunge som hun laa der i den brede Alkoveseng med sin Natkappe paa Hovedet. Der laa hun i fulde tre Aar før hun fik Fred. Under Sygdommen havde deres Datter Maren overtaget Husførelsen, og ogsaa den ældste Søn, Jens Rasmussen hed han, var ugift bleven hjemme. Han havde lært Faderen hans Urmagerkunst af og var Bisidder paa Værkstedet samtidigt med at han afløste Faderen med at gaa rundt og gøre ved Klokker. Jens var endnu mere snild med Hoved og Hænder end den gamle. Engang lavede

han etslags Verdensur, der viste Klokketiden mange Steder i Verden; det købte Baronens paa Orebygaard for to hundrede Kroner, hvad Folk fandt altfor billigt. Han byggede ogsaa en Radsaamaskine og saaede Roer for Folk med den. Selv gik han bagved og styrede med et Par Stænger som en Plov, og foran havde han en ung Knægt til at trække Maskinen i en Sele.

Rasmus Hansens Københavner-ture medførte i hans noget yngre Aar, at han fik det eneste offentlige Hverv han erindres at have haft. Man havde paa Vignæs et Fattiglem, som det hed, kaldet Johan Dragon, som man var inderligt ked af. Han drak sig jævnligt fuld i Datidens billige Brændevin og gik saa rundt og lavede Optøjer. Saa hittede et lyst Hoved i Sogneraadet paa, at man kunde sende ham til Amerika; det var Udvejen dengang med alle uheldige Individuer, og selvom Rejsen kostede Penge, blev det billigere i Længden end at føde ham herhjemme. Johan gik godt nok med paa Idéen, men bandede dybfølt paa, at han nok skulde finde Vej tilbage igen. Et Sogneraadsmlem skulde følge ham til København med Rejsepengene, og man vedtog at anmode Urmageren om ogsaa at gaa med, som Kendtmand paa Vejen og i Staden skulde han lettere kunde finde frem til et Skib, der vilde tage Dragonen med for en skikkelig Pris, og desuden maatte de jo være to for at forhindre, at Kalorius fortrød undervejs og rendte hjem til Fattighuset igen. De fik ogsaa Skibslejlighed til ham og vendte veltilfredse hjem. Men længe havde Johan ikke været i New York, før han fik Hyre paa en Brig der skulde til Danmark og stævne mod Fædrelandet igen. Han turede en Del omkring og naaede ogsaa at gifte sig før Hyren var brugt, men da han saa genoptog sin fordums Levevis, blev baade han og Konen sendt hjem til hans Hjemstedssogn til behagelig Forsøgelse. Folk sagde, at rigtignok ejede Sognet ikke en Brig, men det fik da en Skude at forsørge foruden Dragonen. Men

det var altsaa Urmagerens eneste Funktion som offentlig Tilidsmand.

Urmager-Karen havde været en hel Del overtroisk, modsat Urmageren, hvis Gudstro stred mod de gamle Fortællinger. Dog havde han oplevet noget, han ikke kunde forklare. Mens han var Soldat havde han en Nattestund staaet Skildvagt paa Sølvgadens Kaserne udenfor en meget tung og svær Dør. Med ét var Døren ganske langsomt begyndt at aabnes, som om nogen vilde ind. Rasmus Hansen havde seet efter, det var jo hans Pligt og det han stod der for, men der var intet Menneske ved Døren ude eller inde, ejheller i Nærheden. Saa lukkedes Døren lige saa langsomt igen. Det forstod han aldrig. — I en afsides Egn som Vignæs levede iøvrigt de gamle, overtroiske Skikke længere end andetsteds. Paa en Gaard var det saaledes Skik at Gaardens Gase Kyndelmisseaften skulde ind i Bagerovnen og vendes en Omgang; det var Gaardens Dreng og Lillepige, der skulde krybe ind med den. Saa vilde der blive mange Gæslinger om Sommeren. Samme Gaard havde en Rævebælg hængende i Kostalden som ufejlbarligt Middel til at forhindre Kalvekastning. Ogsaa den rene Overtro havde sin Plads. En Kone, der ganske vist blev anset for en Heks, kunde sidde hjemme ved Gruen, Ildstedet, og tage al Mælken fra Naboens Ko, saa der ikke var en Draabe at malke om Morgen. Ud imod Stranden, nær Vignæs By, ligger en Høj der hedder Gulstubshøj. I den har der boet Trolde. Det er længe siden, men det er saamænd ikke saa længe siden nogen troede paa det.

Ogsaa senere, nært henimod vor Tid, skete der i Sognet Ting man ikke vilde have troet. For at slippe for Udgiften med Fattighusets Beboere, søgte Sogneraadet at faa dem anbragt til Nytte hos private. Saaledes fik man en gammel Mand ind hos et yngre Ægtepar, der begge gik paa Arbejde, men havde to Smaa børn. Den gamle skulde have Kost, Logi og to Kroner om Maaneden, og derfor holde Øje med Børnene.

Nogen Tid efter blev den gamle syg og man tilkaldte en ældre Læge fra Saksøbing, som var Læge paa Orebygard og som Baronnen betalte for ogsaa at tilse Fattiglemmerne. Lægen kom, men blev staaende i Døren til den syges Værelse.

Er det Deres Far? spurgte han Konen.

Nej det var det da ikke, det var saadan og saadan.

Saa lad ham dog bare ligge som han ligger, han er jo ikke til noget! var Doktorens Reaktion.

Men den unge Kone havde bedre Menneskesind end Doktoren. Hun forlangte at han undersøgte Patienten forsvarligt og skrev Recept i Henhold dertil, kørte med ham til Apoteket i Saksøbing efter Lægemidlet og gik saa de elleve Kilometer tilbage til Vigsnæs med det.

Urmageren drev selv sin Jord, men maatte naturligvis have Pløjemand til den. Noget af den var lagt ud som Græs til Husets Ko, paa Resten avlede han Korn. Saalænge han havde Kræfter til det, tærskede han selv Kornet med en Plejl. Han skændte aldrig paa sine Børn, men det huskes at han har givet et af dem et lille Dask paa Kinden.

Han holdt paa, at ihvertfald én af Husstanden hver Søndag skulde være i Kirke, Reglen var, at han selv og Jens skiftedes, men var det Jens, læste Rasmus Hansen altid hjemme Dagens Evangelium efter Salmebogen. Ved de store Højtider bad han Bordbøn: Takker alle Gud, thi han er god og hans Miskundhed varer evindeligt! Ellers mærkede man ikke saadan at han var en religiøs Mand, han slog aldrig om sig med Skriftsteder eller lignende. Han var i alt en beskeden, jævn og tilbageholdende Mand, der aldrig flammede for noget, men ejheller nogensinde var kold, man kunde maaske sige, at hans Væsen havde sin egen, stilfærdige Varme. Man husker ham en Sommerdag graa og gammel og glad gaa og plukke Kornblomster med sit lille Oldebarn.

Da han fyldte 90 gjorde hele Sognet Stads af ham og havde samlet ind til en Gave til ham. Det glædede ham oprigtigt,

men han lukkede ikke mere op for sit Inderste den Dag end ellers. Da var han sunket sammen, ikke kroget, men blevet lille, affældig men fuldstændig aandsfrisk.

Saa kom ind under Jul den Sygdom der skulde blive den sidste, den Sygdom der ikke er Middel imod og hvis Navn er Alderdom.

En Dag kom Jens Urmager ind i Præstegaarden og viste Pastor Boisen Jensen et lille sirligt skrevet Hæfte med hans Fars 188 Salmer i. Det var første Gang andre end hans allernærmeste fik Kendskab, ikke blot til Salmerne, men om at de idetheletaget eksisterede. De var omhyggeligt ordnede i Hæftet efter den officielle Salmebogs Mønster, og ved dem alle var angivet Melodi, altsammen Salmemelodier. Det var vel den gamle Musikanter, for hvem Vers skulde gaa paa Melodi, som matte have Toner og ikke kunde nøjes med Ordenes egen Rytme. Man kender intet til at han nogensinde har skrevet andet end Salmerne.

Præsten læste Hæftet igennem, formentlig paa én Gang betaget og imponeret, gik hver Dag paa Besøg hos dets Digter og sad ved hans Seng og glædede ham med at synge af Hæftet, af hans egne mange Sange. Een af dem kunde udtrykke Stunden:

Snart staar jeg ved min Banes Ende,
mit sølvgraa Haar bebuder mig,
at snart jeg Dødens Bud kan vente,
at Livets Aften nærmer sig.
Men jeg mit Haab til Gud har sat
og skjælver ei for Dødens Nat.

Ved den gamle Urmagers Begravelse nogle Dage før Jul 1902 var Vignæs Kirke mere end fyldt og Blomster lyste fra Kranse og Kors. Ingen havde haft noget at sige ham paa, alle havde et venligt Minde, en Blomsterkost værd tilslut, alle

ønskede ham den Fred han havde sunget om og længtes imod. To af hans Salmer blev sungne i Kirken, fra den ene stammer ovenstaaende Vers, af den anden, Nr. 163, anføres det første og det sidste. Menigheden kunde jo være med i Sangen, kendte den ikke Ordene var Melodien velbekendt:

Der er saa koldt paa Gravens Rand,
her staar jeg trætte Vandringsmand
og længes efter Hvile.
Nu Vinteren omgiver mig,
min Livets Sommer er forbi,
saa hastigt den bortile.

O, kom da du velsigned Stund,
da jeg skal i det sidste Blund
Farvel til Verden sige.
Da Sjælen sig opsvinge skal
til Himlens skønne Frydesal,
da endes al min Kvide.

Et Par Aar senere gik Urmager Jens Rasmussen omkring i Sognet og solgte et lille sort Hæfte med Papbind for en Krone. Det indeholdt hans Fars Salmer og blev vist købt i hvert eneste Hus og hver eneste Gaard. Paa dets Titelblad stod:

PSALMER
forfattede af
Urmager R. Hansen,
Vignæs
Udgivne af
Urmager J. Rasmussen
i Vignæs
1905

Det var Præstefruen fra Vignæs, Fru Thyra Jensen, som havde været ivrig for at faa Hæftet udgivet. Det findes i alle

ældre Hjem i Vignæs Sogn og sikkert ogsaa i mange i de omliggende. Ingen synger mere den gamle Urmagers Salmer. De sagkyndige sagde at det var Efterklange og kritiserede mange af hans Rim, der ganske vist ogsaa paa Steder har rigelig lollandsk Sprogtone. Men det ændrer jo intet ved Manden og hans Stræben, og derom er det, det lille sorte Hæfte bevares til Minde. Her er, før denne Beretning sluttet, et Julevers fra dets Indhold:

En Jomfru kom til Davids By,
og i en Hyrdehytte
dér fik hun Herberg, Nattely,
og Verdens Frelser fødte,
et lille Barn af Davids Rod,
Guds elskelige Søn saa god,
til hele Verdens Frelse.

DØDEN FRA SØLVBJERGHØJ

Paa Vester Amalienager i Dannemarre Sogn tjente i 1882 en rask ung Karl ved Navn Vilhelm Frederiksen. Gaarden, der kun ligger halvanden Kilometer fra Stranden og havde lidt meget ved Oversvømmelserne under den store Stormflod i 1872, ejedes af Gaardmand Rasmus Nielsen, kaldet Hovmand. Dens Navn er om ikke af kongelig, saa dog af prinsesselig Oprindelse.

Frederik den Fjerdes ugifte Datter Charlotte Amalie var ved kontante Laan bleven Hovedkreditor hos Amtmanden over det daværende Nykøbing Amt, Etatsraad Hans Landorph, som ejede Hovedgaarden Baadesgaard i Græshave Sogn. Ved Ødselhed uden Maade og flotte daglige Vaner var Landorph kommen i store økonomiske Vanskeligheder, skønt han havde overtaget Gaarden kvit og frit efter sin Mor. Prinsessen havde, vistnok af Godhed for hans Kone, støttet ham taalmodigt, men da hun erfarede at hans Dispositioner var angribelige, lod hun, som det dengang hed, gøre Indførsel i Baadesgaard, og paa den efterfølgende Auktion i 1737 købte hun selv Gaarden for 48.000 Rigsdaler. Det var et stort Gods, med fem Kirker under og ikke mindre end 893 Tønder Hartkorn. Af alt dette Jordegods laa alene i Dannemarre Sogn 14 Gaarde og 6 Husmandssteder. Ved Udsiftning herfra dannedes nogle Udflyttersteder som fik Navn efter Prinsessen, saaledes Amalienager og Charlottenlund. Ogsaa Gyldenbjerg stammer

fra hende, det blev opkaldt efter hendes nordsjællandske Sommerslot Gyldenlund, som hun iøvrigt ombyggede og omdøbte. Det er det nuværende Charlottenlund Slot i Skoven af samme Navn.

Vilhelm Frederiksen var en godt og vel middelhøj, slank men kraftigt bygget Mand af et venligt og indladende Væsen. Han passede hvad han skulde og var velanskreven og velafholdt paa Gaarden, ikke mindst hos Rasmus Hovmands Børn, for han havde altid et Kræmmerhus Bolsjer eller Johannesbrød med hjem til dem, naar han havde været i Nakskov eller var kommen forbi Høkeren. Det hændte ogsaa, at han Sommersøndage om Eftermiddagen tog Børnene med ned til Stranden, lærte dem at slaa Smut i Bølgerne med en flad Sten, eller sad med dem paa Digeskrænten og saae og lyttede efter Strandens Fugle eller talte de hvide Sejl som strøg forbi derude.

Videre Fritid havde Vilhelm jo ellers ikke som Arbejdstiden var dengang. Helt fri i halvanden Dag havde han haft én Gang, det var ved Midsommertid Aaret før, i Juli Maaned. Hans Morbror henne ved Sakskebøbing havde holdt Sølvbryllup, og han havde bedt sig fri hos Hovmand og var gaaet derhen til Gildet.

Det var dengang han henne paa den anden Side Maribo for at faa lidt Snakkeselskab havde raabt en lille Mand an, der gik en halv Snes Skridt foran ham og derved var kommen til at forskrække ham mod sin Vilje. Den lille Mand saae straks ud som om han vilde flygte, som om han spændte Kroppen til en hastig Flugt, men han standsede da han saae hvem det var og ventede. Da Vilhelm naaede hen til ham, var han helt hvid og stiv i Ansigtet, som om han havde seet et Spøgelse, og hans Øjne var skræmte, flakkende urolige, selvom Vilhelm ikke rigtigt kunde faa fat i dem, den lille Mand var nok ikke af dem der saae lige paa Folk. Han var ellers en pæn Mand at se paa, der var ikke noget iverjen, han saae ud til at være en

tredve Aar. Vilhelm bad pænt om Forladelse for at have forskrækket ham saa grueligt og bød ham smilende en Cigar for at jævne paa det, han havde i sin Udflugts Anledning flottet sig og købt fem Stykker hos en Høker. Det var, som naturligt efter hans Indkomster, en billig, men forøvrigt dengang meget gængs, Cigar, paa Kasselaaget med det brogede Billede paa Indersiden stod der *Dos amycos di caballere*. Det var der selvfølgelig ingen der forstod eller kunde udtale, men i daglig Tale kom man over det, Cigaren blev allevegne kaldt for Soldatens Fryd til fire. Den lille Mand tog imod den, ligesom uden at bemærke det, uden at sige videre, han syntes idethele af faa Ord. Vilhelm slog Følge med ham frem ad Vejen og søgte at faa en Passiar igang, men fik kun Enstavelsesord igen eller ikke engang det, den fremmede syntes fraværende og hans Øjne var andetsteds. Der var noget ængsteligt og anspændt spejdende over ham, især de Gange de mødte andre Vejfarende. Vilhelm tænkte om Manden maaske havde Penge eller andre Værdier paa sig, men det saae han nu ellers ikke ud til. Der blev ikke nogen Passiar af, saasnart de naaede en Sidevej drejede han af med et kort Farvel, han havde overhovedet ikke seet paa Vilhelm siden denne havde raabt ham an. Vilhelm gik videre og tænkte at det var et mærkeligt Møde, men snart nærmede han sig Gildeshuset der var hans Maal, med lavklippede Buksbomkanter om snoede Gange i Forhaven og med den fine Æresport over Døren, og saa glemte han det for Gensynet og Samværet med sine egne. Og næste Dag fik han Kørelejlighed det meste af Vejen hjem til Amalienager igen.

Sommeren gik tilende og saa fik man en god og værdifuld Høst i Lade trods rigelig Regn og Rusk. Men Vinteren meldte sig tidligt, den 17de November maatte Postdampskibet fra Masnedsund vende om uden at have naaet Orehoved paa Grund af Storm og Snetykning, og Lollandsbanen indstillede Kørselen fordi Sporene føg til. Togene kom først igang igen

den 19de. Da laa Sneen tykt og blødt og koldt over Lolland og Østenblæsten drog som en Salme over Landet med bidende Frost i sit Følge.

Søndag Formiddag kom Sognefogden kørende i Slæde for at tale med Rasmus Hovmand. Det varede kun kort, saa kørte han videre. Der kunde sees paa Hovmand at Sognefogdens Ærinde ikke havde passet ham, og efter Middagsmaaltidet fortalte han hvad det var. Der skulde være Henrettelse paa Sølvbjærghøj Onsdag Morgen Klokken otte, og Sognefogden havde tilsagt ham og nogle andre til at være Vagt deroppe mens det stod paa. Det var Morderen fra Saunsø, Anders Nielsen Sjællænder der skulde rettes. Han havde sidste Aar, den 16de Juli, ved høj lys Dag overfaldet en Æggehandler de kaldte for Svenskeper, Per Jönsson hed han, paa Saunsøvejen syd for Nakskov og myrdet ham med en Hammelsvingel som han slog ham med i Baghovedet. Morderen havde regnet med at Per havde mange Penge paa sig, og han skulde have nogle Penge til at rejse til Amerika for. Det blev ham imidlertid en Skuffelse, for Per havde tilfældigvis den Dag meget faa, men Sjællænderen naaede at komme afsted inden Politiet fik fat paa ham, skønt der blev sendt ridende Folk ud for at finde ham. Det viste sig senere at han havde overnattet hos en Fisker ovre paa Falster og næste Dag faaet denne Mand, der ikke kendte noget til hvem Anders var, til at sætte sig over til Sjælland. Saa var han gaaet videre til København, hvor han havde fundet en Skipper der for en ringe Sum tog ham med til Tyskland. Men hans Penge slap hurtigt op, og da han for-gæves havde søgt Arbejde, maatte han betle for at faa Føden og kom derfor i det tyske Politis Søgelys. Han blev arresteret i en lille By i Hosten, under Forhørene fandt man ud af at han var eftersøgt fra Danmark, og saa blev han hentet hjem til Nakskov af en dansk Politibetjent.

Anders nægtede stift og stejlt, Herredsfoged Wraae i Lollands Søndre Herred havde ham i mange Forhør, men forgæ-

ves. Saa lod Herredsfogden ham en Aften føre ud til Kapellet paa Kirkegaarden, hvor Liget af Per Jönsson var hensat, og forlangte at han med Haanden lagt paa Liget skulde bedyre sin Uskyld i Mordet. Saa brød Morderen sammen i Rædsel og tilstod. Og nu havde selve Højesteret stadfæstet Dødsdommen over ham og Kongen underskrevet den, saa nu skulde det ske. Sognefogden havde fortalt, at Anders hverken havde kunnet spise eller sove efter at Dommen var bleven forkyndt for ham. Han var meget urolig, og kun Sognepræsten kunde tale ham lidt til Ro.

Rasmus Hovmand lagde ikke Skjul paa at han var meget lidt begejstret for at skulle møde op dér. Han havde ikke prøvet det før, selvom han godt huskede da den sidste Henrettelse paa Sølvbjærghøj fandt Sted for næsten tredve Aar siden. Dengang var det en Mand af den berygtede Handskemagerbande der blev rettet, den havde flere Mord paa Samvittigheden. Hovedmanden, ham der blev kaldt Handskemageren, havde forinden hængt sig selv i Arresten. Det var Elendighed og Uhyggelighed altsammen og det var det ogsaa med Sjælælænderen, mente Rasmus Hovmand.

Vilhelm syntes det var spændende og sagde det.

Men Rasmus Hovmand mente det var fælt at staa og se paa at en anden fik Hovedet hugget af med en Økse, det var dog et andet Menneske ligesom du og jeg, selvom det nok saa meget var en Rovmorder. Naturligvis skulde en Morder have sin Straf, men Hovmand havde ikke noget Ønske om at se paa det og vilde ialtfald aldrig været gaaet derop, hvis han ikke var bleven tilsagt til det.

Jamen hvis Husbond saa nødigt vil, kan jeg saa ikke gaa istedet? spurgte Vilhelm. Det vil jeg da vældig gerne hvis jeg maa!

Der blev snakket lidt frem og tilbage om det, det endte med at Vilhelm fik sin Vilje. Men Rasmus Hovmand bad ham

huske, ogsaa bagefter, at det var efter hans eget Ønske, det var ikke noget han havde faaet Besked paa at gøre.

Onsdag Morgen vaagnede Vilhelm tidligt, tidligere end nødvendigt. Han havde sovet lidt uroligt, optaget som han var af den forestaaende Begivenhed. Han stod op og gik ud, begyndte paa Morgenarbejdet i Stalden, skønt Husbond havde givet ham fri for det, da han nu skulde afsted. Det var Frostvejr og stjerneklart, men der var Forandring i Vejret, Vinden var kun svag, men den var gaaet om i Vest. Vilhelm kunde ikke lade være at tænke paa hvordan mon han havde det, der skulde miste sit Hoved og sit Liv i denne Morgenstund, hvordan mon hans Tanker var, mon han kunde tænke paa andet end det Øksehug. Saa blev der kaldt ind til Morgenmaden, og da den var spist drog Vilhelm af. Dagen var ikke brudt frem endnu, men Dæmringen bredte sig langsomt paa Østhimlen og Sneen lyste. Det var koldt.

Sølvbjærgshøj ligger i Munkeby, Tillitze Sogn. Den er ikke hvad man almindeligt forstaar ved en Høj, snarere er det en Aas, en lav Aas, vel en halv Kilometer lang. Da Vilhelm naaede dertil ved halvtotte Tiden var der allerede samlet en Del Mennesker, nogle af dem tilsagte Folk som han. Fra Tillitze og de tilstødende Sogne var Sognefogderne mødt med Folk til Vagter, men de kunde intet foretage sig, der var ingen fra Herredskontoret mødt og fra Politiet kun Landbetjenten. De vidste ikke engang hvor paa Højen Henrettelsen skulde finde Sted. Saa Sognefogderne kunde bare gaa rundt og se højtidelige ud med deres guldtressede Kasketter paa Hovedet. Der blev ved at komme Mennesker til, men Vilhelm bemærkede at der kun var ganske enkelte Kvinder imellem.

Da Klokkeren var nærved otte, den Tid der var fastsat, kom der en lukket Vogn inde fra Nakskov. Det viste sig at være Skarpretteren der var kommen, Seistrup sagde de han hed, og hans Medhjælper, Rakkerknægten. Vilhelm syntes ikke Skarpretteren saae særlig frisk ud, hans Øjne var trætte; Vilhelm

kom ham jo ikke saadan nær, men syntes han virkede lidt blisset. Han gik Aasen rundt for at finde et passende Sted, og da det var lykkedes blev Rakkerknægten og Landbetjenten sendt hen at tømme Vognbukken, hvor det viste sig at en Blok med to Bøjler paa og et tilhørende Brædt var lagt op. Øksen i dens Futteral hentede Mestermanen selv inde fra Vognen. Sognefogden fra Tillitze spurgte om der ikke skulde rejses et Skafot, men det erklærede Seistrup for unødvendigt, det plejede man ikke at bruge naar Retterstedet laa paa en Høj. Derimod maatte en passende Plads ryddes for Sneen, og saa maatte der en Mand ned til et Hus i Nærheden for at laane en Skovl og en Kost. Da det var klarer kaldte de fem Sognefogeder deres Folk sammen og lod dem stille op saa der dannedes en Afspærring, og Landbetjenten beordrede de mange Mennesker, der efterhaanden var mødt, vel mellem to og tre tusind blev der talt om, tilbage bag Afspærringen. Der var lidt Besvær med det, Mængden trængte paa, men saa ankom Herredsfoged Wraae og opfordrede til Ro og Orden og der blev stille.

Vilhelm havde faaet anvist en Plads i Vagternes Kæde, hvorfra han kunde se alt hvad der skete. Han havde ogsaa seet at en Vogn var kommen med en Ligkiste der var bleven stillet nede paa Bakkeskrænten modsat Vejen, ude af Syne. Og dette Syn, der jo klart nok fortalte om den grumme Alvor i den nære Stund, i Forbindelse med selve Stundens Nærhed, berørte ham stærkt, fik hans Hjærte til at banke og næsten til at ønske det hele forbi. Det var saa dagligdags altsammen, dér laa Munkeby Skole henne paa den næste Banke, og dér, længere ude den mørke Vinterskov med Snepudder over, Vindeholmeskoven med den graa, isplettede Østersø bag. Og saa var det alt andet end dagligdags hvad der nu skulde foretages i disse kendte og vante Strøg.

Der kørte en lukket Karet op og standsede oppe paa Højen. Landbetjenten sprang til og aabnede Døren og ud steg Di-

striktslæge Winsløw og Sognepræst Carl Nielsen fra Nakskov. Præsten var i fuldt Ornat. Derefter kom der en mager og tyndtklædt Mand som frysende krøb ud i den vinterkolde Morgen. Han havde Haandjærn paa og fulgtes af en Vogter. Kredsen aabnede sig og han blev ført ind, Herredsfogden beordrede Haandjærnene taget af ham. Der lød en Hvisken gennem den store Forsamling, som et langt Suk, den eneste Lyd paa Sølvbjærghøj. Det saaes at Anders Sjællænder rystede over hele Kroppen, af Sindsbevægelse og Vintermorgenens Kulde, hans Hænder var store og kuldeblaa. Ansigtet hærget og kælderfarvet graat, han vaklede som var han ved at falde. Distriktslægen rakte ham et Stykke Sukker med Kamfer, han blev ført ind imod Kredsens Midte, og Herredsfogden begyndte at oplæse Dommen.

Den dødsdømte stod nu roligt ved Siden, alle kunde se ham, alle var tavse, kun Herredsfogdens Stemme hørtes. Da var det som standsede Hjærtet i Livet paa Vilhelm Frederiksen — han kendte Morderen! Det var den lille Mand han havde gjort forskrækket og fulgtes med dengang mellem Maribo og Saks-købing, sidste Sommer. Da havde Anders Sjællænder altsaa været paa Flugt og følt sig forfulgt, derfor hans Skræk og underlige Væsen. Det var ligesom det gjorde lidt ondt inde i Vilhelm, at det var én han kendte der skulde halshugges af den store Bøddel dér, og han selv skulde staa ved Siden af som enslags Dødsvagt der skulde vogte paa at Manden nu ogsaa blev henrettet, ikke stak af og rendte sin Vej fra det hele. Vilhelm fornam det et Øjeblik som om han var traadt ud af Menneskehoben, bleven alene paa Højen uden Flokfor-nelsen, saa han mærkede Morgenens og Hobens Kulde i sig og om sig saa kold som den var, den kolde Ensomhed mellem henved tre tusinde Medmennesker paa en lille lollandsk Høj.

Anders Sjællænder skottede til Blokken, men kastede ogsaa jævnligt Blikket rundt i Kredsen, et Par Gange syntes Vilhelm at han saae lige paa ham — og det rykkede i ham, han

var nærvædet at hilse som man dog gør paa én man kender. Heldigvis fik han standset sig selv; hvad vilde vel Folk have tænkt og troet! Vilhelm vendte Hovedet bort, men kunde snart se frem mod Aastedet igen, for nu var Herredsfogden færdig med sin Domsoplæsning og Pastor Nielsen begyndt at tale. Og han bandt den dømtes Øjne til sig.

Præsten spurgte først om det var rigtigt at han angrede sine Synder, troede at have fundet Tilgivelse i Troen paa Jesus Kristus og selv havde tilgivet alle Mennesker. Til alle tre Spørgsmaal svarede Anders ja. Saa fremsagde Præsten Trosbekendelsen, men da han derpaa vilde udtale Velsignelsesordene faldt Anders paa Knæ i Sneen. Præsten bøjede sig da lidt ned over ham og sagde: Saa tilsiger jeg dig Tilgivelse og dine Synders Forladelse! Derefter lød Velsignelsens Ord og Korset blev tegnet over den dømte, der rejste sig og blev ført hen til Blokken. Skarpretteren havde imens taget sin Overfrakke af og stod nu i sort Kjole, med hvide Handsker paa Hænderne og guldtresset Kasket. Præsten havde fulgt Anders derhen, vekslede nogle Ord med ham og bad med høj Stemme Fader-vor. Saa trak han sig tilbage. Der var stille paa den hvide Højde, tyst trods de mange Mennesker, næppe et Aandedrag hørtes.

Rakkerknægten hjalp Anders Frakken af mens han selv meget roligt fik sin Vest knappet op og taget af. Skrapretteren knappede hans øverste Skjorteknapper op og smøgede Skjorten ned om Halsen paa ham. Saa lagde den dødsdømte sig selv ned paa Skraabrættet med Hovedet paa den skæbnesvangre Blok. Efter at han saaledes selv havde lagt sig tilrette gik der nogle Øjeblikke hvor han laa helt stille. Mængden var tavs og betaget. Vilhelm saae flere vende sig bort for ikke at se selve Øksebugget. Saa blev Skulder- og Nakkebøjlerne gjort fast. Timen var inde. Skarpretteren vendte sig rask efter sin Økse, hævede den over sit Hoved og lod den falde mod Blokken. Der lød en Klirren af Metal — Skarpretteren havde forfej-

let sit Hug! Ude fra Mængden hørtes pludselige Udbrud af Forfærdelse, et Sted blev der Uro, en Kvinde var falden om i et Karmpeanfald og maatte bæres bort. Skarpretteren huggede paany og traf Halsen saa Blod sprøjtede op paa Rakkerknægten, der veg tilbage. Anders hævede Kroppen og krummede den som i en Krampetrækning — saa faldt det tredje Hug og Hovedet rullede hen ad Sneen og standsede et Par Meter fra Blokken. Kroppen gled ned af Skraabrættet og faldt om paa Ryggen hvor den blev liggende ubevægelig, men Blodet i en tyk Strøm vældede ud over Sneen fra Halshullet og den venstre Skulder, der var frygteligt lemlæstet af det første fejle Hug. Vilhelm bemærkede at den døde ikke havde grebet om Skraabrættet han laa paa, hans Arme hang slapt ned. Han hørte da ogsaa Distriktslægen sige til Herredsfogeden, at Anders ganske sikkert var død ved det første Hug, saa fejl det ellers havde været.

Der var Stilhed endnu et Minut eller mere, mens Rakkerknægten løftede det afhuggede Hoved ud mod Forsamlingen men straks lod det falde igen. For de fleste af Tilskuerne sad vel Rædslen og Harmen over det forefaldne som noget der stemmede for Brystet. Men der var andre som ikke følte paa denne Maade, for hvem den uhyggelige Død nu var en overstaaet Forestilling og som masede sig frem imod Liget. Vagternes Kæde blev brudt nogle Steder og saa gik det hele i Op-løsning. Nogle ældre Koner kom med Kopper eller Pæglemaal og vilde sikre sig noget af den dødes Blod til Lægedomsbrug, Blod af halshuggede havde Ry som Helsemiddel mod ellers haabløse Sygdomme. Imidlertid greb Herredsfogden ind og opfordrede Folk til at gaa tilbage, han og hans Fuldmægtig stillede sig som Værn paa hver sin Side af det hovedløse Lig, og Sognefogderne fik dannet en Kæde af Vagter igen. Imens hørte man en Betjent nedenfor Kredsen raabe højlydt op: Hvor er Kisten? Hvor Fanden er Kisten?

Vilhelm Frederiksen kunde have fortalt ham det. Men en-

delig kom et Par Mænd bærende den triste Kasse, Liget blev hurtigt lagt i og Kisten sømmet til, en forspændt Vogn kørte frem. Saa blev Kisten løftet op paa Vognen og denne kørte bort, over mod Tillitze Kirke. Præstens Vogn fulgte efter.

Døden havde gjort sin Høst paa Sølvbjærghøj.

Embedsmændene kørte bort, men Højen tømtes kun langsomt, Folk havde Trang til at tale, at meddele andre hvad de nu havde seet og hvad de nu havde hørt. Harmen mod Skrapretteren var stor, den almindelige Mening var at Manden havde været fuld i flere Dage og at det var derfor det gik som det gjorde. Han saae da forresten ogsaa ud til at trænge til en stor Snaps da han kørte bort. Folk fra Nakskov kunde berette, at han Aftenen før, i et Selskab af Københavnerne, havde sidet og drukket sig højrøstet paa Hotellet. Selskabet havde lavet en Støj og en Halløj, saa andre Mennesker havde følt sig forargede over at denne Mand, dog en Embedsmand med en alvorfuld Gærning, der faa Timer efter i dette Embeds Medfør skulde berøve en andens hans Liv, at han sad og forberedte sig til det paa saadan Vis.

Vilhelm lyttede til hvad der blev fortalt, saa optaget han var af Begivenhederne vilde han gærne vide mest muligt, men imod sin Sædvane og sin indladende Natur deltog han ikke i Snakken. Han var rystet af Henrettelsen og det der skete ved den, og af at det var sket med én han havde mødt og talt med. Han huskede at han havde været lige ved at nikke til den dødsdømte, men havde taget sig i det, fordi det vilde have seet for mærkeligt ud. Men hvis han nu havde gjort det? Det havde maaske været den dømte Mand et lille Glimt af Venlighed, af Menneskelighed, midt i den Kulde der mødte ham paa Retterstedet fra Luft, fra Jord, fra tre tusind Medmennesker, der vilde se ham dø, en lille Smule Varme til hans sidste Minutter, Dødens Kulde fandt ham jo tidsnok.

Ude i Landet, ad Veje og Stier, saae man nu fra Højen Smaaaflokke paa Vej derfra. Man kunde godt se, de ikke var

bleven færdige, der snakkedes paa Vejen, maaske lidt mere sindigt. Det havde været en stor Oplevelse. Vilhelm fandt ogsaa en Lejlighed til at gaa, han vilde helst gaa alene, brød sig ikke om at snakke, han var stadig rystet. Ikke fordi han ikke havde hilst, for det kunde han dog ikke. Desuden havde Anders Sjællænder sikkert slet ikke forstaaet det, ikke kendt ham igen efter saa lang Tid og alt det han havde været igennem. Han havde jo slet ikke seet paa Vilhelm dengang, hvordan skulde han saa kende ham.

Da Vilhelm lige over Middag kom hjem til Amalienager var der sat Middagsmad af til ham, den stod i Høkkassen for at holde sig varm. Men han bad sig fri, han havde ingen Appetit. Han gav sin Husbond et kort Referat af Morgenens Begivenheder, men vilde ikke svare paa Børnenes ivrige Spørgsmaal. Det var ikke noget Børn havde godt af at kende til, mente han. Han var tavs og holdt sig alene nogle Dage, saavidt det var muligt. Han kunde ikke glemme den grumme Død paa Sølvbjærghøj, den blodpumpende Krop, og Hovedet, der var den lille Mands fra ifjor, men nu havde seet saa underligt tosset ud som det laa dér paa Sneen, uden at sidde fast paa noget.

En Dag kom én af Naboerne hjem fra Nakskov og havde nogle af de saakaldte Skillingsviser med, han havde fundet i en Butik derinde, de sædvanlige smaa, foldede Ark fra Jul. Strandbergs Forlag med Gysetegninger udenpaa. Der var ikke mindre end fire der handlede om Henrettelsen. Den længste var paa Melodien til Nattens dæmrende Taager og hed ligeud Morderen Anders Sjællænders Henrettelse. Første og femte Vers af den lange Vise lød:

Tungt sig Timerne snige
for den dødsdømtes Sind,
Natten vil ikke vige,
bleg titter Maanens Skin

ind i hans triste Fængsel,
giver dog intet Haab,
stiller ej Friheds Længsel,
døver ej Retfærds Raab.

Fæle Syner da drage
frem hans Samvittighed,
rød viger han tilbage,
kan ikke fange Fred.
Og han bortvisker Taaren,
seer dog i mørke Nat
Offerets Lig paa Baaren,
føler sig syg, forladt.

Den næste kalder sig Vise om Skarpretteren og hans Forhold under Anders Sjællænders Henrettelse og gaar paa Melodien til Den Sømand er saa lidet estimeret. Den begynder:

I kende ej den gyselige Tanke,
at skulle gaa mod Mennesket med Vold,
og dræbe dem der her paa Jorden vanke
og grusom svinge Øksen haard og kold.

og femte Vers:

Og er man ikke stærk og fast i Tanken,
skal man ej tage sig sligt Embed paa,
der gælder ikke nogen Hjærtebanken
og med en Rus man sligt kan ej bestaa.

De to sidste gaar begge paa en Melodi, der formodentlig har været populær dengang: Amanda sad med en Krans i Haaret. Den ene hedder Morderen Anders Sjællænders sidste Ord i Fængslet og de første Vers lyder:

Hvor Tiden rinder — den har som Vinger,
hver Dag mig nærmere Øksen bringer;
jeg gyser hvergang jeg tænker paa,
hvordan den Morgen det skal mig gaa.

Forbi min Sjæl drage mange Minder,
da væde Taarerne mine Kinder,
ak, aldrig tænkte jeg paa som Barn,
at skulle ende som saadant Skarn.

Og den sidste, Ny Vise om Morderen Anders Sjællænders Henrettelse Onsdag Morgen, gør i sit afsluttende Vers Resultatet op:

Hist vil han mødes med den han myrded
og for hvis Skyld han i Synden styrted;
nu Loven er jo gjort Fyldest her,
alt for sin Dommer han stedes dér.

Henrettelsen var længe Samtaleemne paa Egnen, den var jo sket saa haandgribeligt nær paa dem og mange havde selv overværet den. Men naturligvis kom der andre Dage efter denne, hvor Hverdags Liv og Gærning fyldte Tiden ud og hin Vinterdags stærke Oplevelser blegedes. Livet skal gaa sin Gang, og det var kun Anders Sjællænders Liv som Døden tog — eller fik foræret — paa Sølvbjærghøj.

Vilhelm Frederiksen fandt sig en Kæreste, Marie hed hun, hun havde ogsaa tjent paa Vester Amalienager, og Børnene dér elskede hende som de havde elsket ham. De byggede sig et Hus ved Vejen til Maglehøj Strand, blev gift og hjalp ad at tjene Føden, han som Skovarbejder og hun som Syerske. Siden fik de hendes Fars Ejendom i Dannemarre Enge, men Vilhelm Frederiksen døde tidligt, allerede i 1912.

Men endnu hører man Gammelfolk fortælle om hin Novemberdag, da Anders Sjællænder maatte lide Døden paa Sølvbjærghøj.

SKAARUP-LAURS

Der var en Mand som kørte rundt paa Vejene, besøgte Hus og Gaard og raabte op og handlede. Han lignede mest en forløben Landstryger, som han lurvet paaklædt, højlydt snakken- de og saftigt spyttende drog gennem Landet eller stillede sig op paa Lørdagstorvet i Nykøbing Falster, men man kunde stole paa ham, et Løfte fra ham var et godt Dokument, selvom det aldrig var skrevet.

Det var Skaarup-Laurs.

Skaarup er noget af det mindste man har paa Lolland, af det der har Navn af By. Een Gaard og to Huse, det er det hele. Tidligere var der ét Hus til, en Smedje med et Smedehus, men det er brændt og borte og Traktorploven drager nu sin Fure i dets Grund. Gaarden hedder Duesdal og Husene ligger tæt ved dens Indkørsel, hvad ogsaa det brændte gjorde. Der stod en Kommunebrønd, de samledes om. Skaarup er Herritslev Sogn, og Sognebyen med Kirken er kun Minutter derfra.

Skaarups Navn har som andre Byers været skrevet forskelligt i Tidernes Løb. I et Register fra 1568 over Musse Herreds »Sogne, Herregaard, krone thienere oc andre Bønnder, Bole oc Gadehus« kaldes den Skaarpe, og faktisk høres denne Betegnelse i Egnens lollandske Maal. Ejeren af det Hus, der siden brændte, fik Kaldenavnet Skaarup-Laurs da han først kom i Folks Bevidsthed, og det kendtes og brugtes i saadan Grad at mange paa Egnen ikke vidste, maaske endda havde glemt hans Døbenavn. Naar man hører hans Kaldenavn sagt

mellem Herritslevfolk klinger det som Skaarpe-Laurs. Og det kan jo ogsaa være lige saa godt naar bare man veed hvad det betyder Ham selv har det været det samme.

Hans Døbenavn var Laurits Nielsen, han var født den 12te September 1879, og han døde udslidt, forkalket paa Hjærte og Hjerne den 5te Februar 1955, Dagen før Sankt Dorothea, da Paaskeliljerne bryder igennem.

Den første Bestilling Laurs havde her i Verden var som Vægterdreng. Hvormeget dermed var forbundet af Gærning og af Lønning er forglemt, men Natten er ingen Mands Ven og da heller ikke en Drengs. Fjorten Aar var hans Alder da han holdt sin første Nattevagt og hørte Mørkets Aander liste sukkende omkring sig og Nattens Vinde suse gennem Træer, hviske langsmed Mure og ind om sorte Kroge, og feje vissent Løv i raspende Spiralløb over Gaard og Gange. Vægteren selv, hans ansvarlige Foresatte, var hans Far, der i mange Aar var en agtsom og velagtet Vægter paa Marienborg Gods paa Møen.

Siden fik han lært at slagte, og da han blev for gammel til at gaa for Dreng blev han Karl paa skiftende Steder. Han var stærk som en Tyr. Den Dag han havde været paa Session fik han sammen med andre for meget at drikke paa en Beværtning, og ryddede simpelthen Bulen med Næverne i en Bersærkergang.

Da var han atten Aar. Siden den Dag rørte han aldrig Spiritus.

Om hans Kræfter i Ungdomstiden berettes iøvrigt, at han kunde stille sig i et Skæppemaal med begge Fødder og fra denne Stilling løfte en Kornsæk paa henved halvandet hundrede Kilo op paa sin Ryg. Da han siden bar den op paa Loftet, gik Bonden han var hos betænkelig efter, med Sorg for sin Loftstrappe.

Da Laurs var treogtyve giftede han sig med Anna Cecilie Nielsen der var fra Skovby paa Nordfalster, stor og kraftig

som han men et halvt Aars Tid yngre. De passede sammen i Højden, men ogsaa iøvrigt, de fik det godt med hinanden og holdt sammen i hvad der skete de Aar der blev dem beskaaret. De boede først i Nykøbing hvor han havde Arbejde paa Sukkerfabrikken, men siden slog han sig ned som Slagter i Gedesby, i det Haandværk han havde lært. Det kunde han imidlertid ikke faa til at gaa, ikke engang da han ved Siden af tog Havnearbejde i Gedser. Der boede én Slagter i Gedesby da Laurs kom, siden kom endnu én, og saa blev der for mange om Budet. Laurs gav op i 1909, Aaret før havde Anna Cecilie født ham en Søn, og saa drog de alle tre over Sundet til Lolland, Laurs blev Skovhugger i Høvængegaards Skove, og de fik Bolig helt ude ved Østersøkysten i et Hus der kaldes for Tyskerhuset. Og dér var det ved at blive slut med Laurits Nielsen. Han fik Blindtarmsbetændelse, den udviklede sig hastigt tillige til Bughindebetændelse, medførte omgaaende Operation og havde nær kostet ham Livet. Det gik imidlertid, men det tog Tid, ikke mindst at komme til Hægterne igen, og det gav trange Kaar tilhuse. Og der blev ikke Kræfter til mere Skovhuggeri saalidt som til andet krævende Legemsarbejde.

Saa maatte de bort fra Høvængegaard, men fandt dem et lille Hus ved Dødmosegaard i Sandager. Og dér startede Laurs det Handelsmandsliv, der blev hans for Resten af Tilværelsen. Det var i 1912, Tiderne var gode nok og han begyndte saa smaat, købte sig en Islænderhest for hundrede Kroner og en gammel Vogn for tyve, og gav sig med dem til at køre omkring og handle med gamle Klude og Ben. Men da han jo altsaa var Slagter og havde Handelsforstand paa Dyr, fulgte der snart lidt anden Handel med, han handlede roligt og besindigt, Folk kunde lide ham og han tjente en Smule Penge, det gik ham med andre Ord ikke saa ringe, i al Beskedenhed naturligvis. Og saa mente han, og mente de begge, at det var nødvendigt og rigtigt at søge et andet Bosted, et Hus med Stald og Sti, beliggende med lettere Købstadsforbindelse og i

det hele bedre Betingelser for en Handelsmand, hvis Gærning medførte dagevis Kørsel paa Vejene.

Han fandt det Sted, og det blev hans blivende, det Sted der bragte ham Kaldenavn og husede ham til Ilden lagde det øde. I November 1913 flyttede han med Kone, Søn og Islænder ind i et gammelt Hus i Skaarup. Det var Lejehus til Bremersvold under Aalholm Gods, der havde været Smedje i det og gamle Smed Bergholz boede der stadigvæk, men havde kvitteret Hammer og Skødeskind og begyndt paa sin Alderdom. Laurits Nielsen købte det sidenhen, otte Aar efter, af Aalholm og fik det for en rimelig Penge, det blev betinget ved Salget at Smeden, som havde boet i Huset i halvhundrede Aar, fik Boligret for sin Livstid for tyve Kroner om Halvaaret.

Det var en glad Mand der flyttede til Skaarup. Han havde haft Modgang, men igennem den havde han fundet den Levevej der passede for ham, og den havde han Medgang i. Og forresten var det hans Natur at være munter, han havde Evnen til at springe Ærgrelserne over eller glemme dem hurtigt, og bevarede hele sit Liv et roligt og sundt Humør. Naar han sad paa sin Buk og kørte sin lille Hest saa sang han glad og fornøjet, hvorfor skulde han ikke synge, havde han det ikke godt? Han opgav sin Handel med Klude og Ben og gav sig istedet til at købe Fjerkræ op, Høns, Kyllinger, Duer, Ænder og Gæs, fik sig et Stade paa Nykøbing Torv og kørte dertil hver eneste Lørdag og solgte sit Kræ.

Dette hans Torvestade, der havde sin Plads omtrent ud for Dronningensgade, foran Bager Honorés Ejendom paa Torvet, blev hurtigt det mest betydende, det centrale i hans Tilværelse, det der under ligegyldigt hvilke Forhold maatte passes og gennem hele Ugen forberedes, det som hele hans Uge stiledede imod.

Saadan skulde det blive for ham i fyrretyve Aar. Ikke én Lørdag i fyrretyve Aar har han svigtet sit Torvestade. Hvordan saa Vejret artede sig, hvordan saa Tingene tegnede sig

hjemme, ogsaa ved Hustruens Sygdom og Død, ja, selv da hans Hus var brændt, Lørdag Morgen var Laurs paa Nykøbing Torv med sit Fjerkræ.

Ved sin Paalidelighed og sit venlige Væsen, maaske ogsaa lidt ved den slagfærdige Rapmundethed han lagde sig til, skabte han sig efterhaanden en god og sikker Kundekreds, ikke mindst blandt Byens velstaaende Familier, der holdt ved ham fordi han behandlede den omtænksomt og reelt, solgte den de Varer den ønskede at købe, og aldrig stak den en ringere ud. For naar Laurs solgte en Høne for étaars, saa var det en étaars. Han mødte baade med levende Fjerkræ i Bure og med hjemmeslagtet og plukket som han draperede paa et Par Fjæle lagt over Burene og med let Haand havde pyntet med Persille.

Det passede ham og det passede for ham, han baskede i det som Fisk i rindende Vand. Handelens Tag og Tale, Omgangen med de andre Handelsmænd og Torvefolk, Torvepublikummet, Snakken, Høneklukken og Kyllingepippen og Torvets andre Lyde, Sol og Støv og Regn, hele Torvedagens fyldte Atmosfære. Og ikke mindst det han efterhaanden naaede til, at det var ham der først blev søgt, ham der fik de pæneste Damer til Kunder, ham der fik udsolgt før nogen anden. For Laurs var en Mand der følte sig, altid mente sig paa Højde med de bedste og ikke gemte det. Derfor var han let at saare. Han havde sin egen Forfængelighed, uden at dog denne gav sig Udslag i Pillenhed med Klæder eller Udseende, for de Ting gjorde han intet af, saae han dengang ordentlig ud med sig selv og sit Tøj bar Anna Cecilies Renlighed Skylden.

I en særlig Bod paa Torvet, stillet op over en Afløbsbrønd af svært Sækkelærred paa fire Trærammer, gav Hønseskarpreteren Konsultation for dem der havde købt levende Fjerkræ paa Torvet, men ikke vilde have det levende hjem. Boden rummede en slags Faldøkse, hvormed dens Indehaver huggede

Hovedet af Kræet, der var anbragt over Brønden, saa Blodet kunde løbe af. Det kostede en Tiøre pr. Hovede.

Undertiden maatte Laurs Lørdag Morgen rundt at hente Fjerkræ hvor han havde købt det. Saa maatte han afsted i de tidlige Morgentimer. Ellers kørte han hjemmefra ved Halvsvytiden. Saa gik det i Morgenen som den nu var, sommerlys eller vintermørk, under Sol eller regnfylde Skyer, hen forbi den lille Bregninge Kirke, »Grønnegadekirken« paa dens Kirkegaardshøjde, gennem Kettinge og Frejlev Byer og ind under Mulmet fra Fuglsangs høje Havetræer. Og endte med rappe Hestekoslag imod Planker paa Svingbroen over til Staden.

Men der kom Tider hvor han fik større Handel at passe, selvom han aldrig svigtede Lørdagstorvet. Første Verdenskrig bragte en vældig Efterspørgsel efter Slagtedy og Heste, og i Handelen med dem kom han hurtigt med. Grise solgte han i Markedshallen i Nykøbing, og det hændte den Handel ogsaa laa til om Lørdagen, saa han fik Besvær med at røgte sin Torvehandel. Men passes skulde det hele og blev det hvordan saa alting var. Sønnen kan huske en bitterkold Vintermorgen da Stormen foer og Sneen røg, Driverne næsten spærrede Vejen, Frostens bed og Istapper groede Laurs i Skæg og Øjenbryn. Han skulde med Gylte til Auktion og fik dem ogsaa velbeholdne over, men i Bure ovenpaa Vognen havde han stillet et Par Snese levende Høns til sin Torvehandel. De var ynkeligt frosne ihjel da han naede Maalet.

Hans Handel med Heste i Krigens Aar er en hel Historie for sig. Den løb egentlig op til en halv Snes Stykker, det højeste Tal er vist femten. Naar de skulde vises, præsenteres, gjorde han det selv, det havde han Tag paa. Han vidste hvordan de skulde føres og traves, og han sprang som en sejestenaars Springgut med dem, Og det kunde han forresten gøre ogsaa da han kom op i Alderen. Jævnlig hændte det at han tog en af de indkøbte Heste fra til sig selv, og istedet lod sin egen gaa i Handel. Det er sket at han skiftede Køreheste en halv

Snes Gange paa en enkelt Uge. Og det er ogsaa sket at han har maattet bruge Tog fra Nykøbing hjemad, fordi han havde solgt hver eneste Hest. Noget personligt Forhold til sine Dyr havde han ikke, de var Handelsvarer.

Men ogsaa her var han til at stole paa. Naar en Bonde solgte en veltjent, men udslidt Hest og betingede at den kun gik til Slagtning, lod adskillige Handelsmænd den dog gaa til Tyskland eller Italien som tog imod alt til høje Priser. Laurs gjorde det aldrig, han gav den til Slagtning. Han holdt sine Aftaler og det regnede hans Kunder med. Han behøvede ikke bande paa det.

Og forresten bandede Laurs aldrig.

Han var som sagt en kraftig og velvoksen Mand at se til, han havde mørke Øjne, mørkeblondt Haar og et lille rødtligt, tækklippet Overskæg. Lige over Panden havde han en Fedtknude saa stor som et Dueæg, men den fik han fjernet som ældre. Hans Negle var som Regel lange og med sorte Rande, og barberet blev han vistnok højst en Gang om Ugen.

Han tjente Penge i disse Handelens Aar og blev kendt viden om, hvad hans livlige, højlydte Tale, hans gode Humør og Slagfærdighed selvsagt maatte bidrage til. Han skaffede sig ogsaa Viden om mangt og meget gennem Berøringen med alleslags Folk. Hvis en af de Fruer han handlede med havde Indvendinger at gøre, mod Varerne eller deres Behandling, havde han altid Svar, kunde afvæbne dem med en rap og høflig Bemærkning. Og det kunde han tillade sig, fordi han altid behandlede sine Kunder reelt. Dermed være ikke sagt at han ikke gjorde en Handel imellem udenfor Kundekredsen, tog den Fordel og den Fortjeneste som Evner og Viden betingede. Det er dog Sæd og Skik mellem Handelsfolk at den kloge narret den mindre kloge.

En fremmed Handelsmand bød ham paa en Genstand en Dag og Laurs bad om Kaffe.

Jeg drikker aldrig Spiritus, sagde han.

Det var meget! udbrød den anden, jeg troer da ikke at nogen tager Skade af en Øl eller to!

Naa ja, svarede Laurs, enhver bliver salig i sin Tro. Der er ogsaa nogle der bliver snottede, men det bliver jeg nu kun af Forkølelse!

Paa en Auktion i Nykøbing købte han en Dag en eller anden Ting for en meget billig Penge. Sagføreren, som havde Auktionen, vilde være morsom paa hans Bekostning:

Det fik De billigt, Laurits Nielsen! Saa maa De da have faaet Raad til at gaa til Barberen og blive klippet!

Til Barberen! svarede Laurs, nej hvorfor det? Det besørger en Sagfører jo meget sikrere!

En anden Handelsmand, der maaske var lidt skinsyg paa Laurs der jo havde Medgang i disse Aar, og som gjerne vilde ligge lidt over Ørene paa ham, spurgte ham en Dag hvor gammel han var.

Ja, Laurs var da saa og saa mange og tredve.

Haa! sagde den anden, saadan en Barnerumpe! Jeg kunde nemt have være Far til dig!

Nej, svarede Laurs med Fasthed i Stemmen, det var min Mor aldrig gaaet med til!

Laurs holdt af Tobak, han røg Cerutter og brugte Skraa. Han brugte ogsaa Snus, men det snuste han ikke næseværts til sig som Meningens er, han stoppede det i Munden, ind til Skraaen, og hvad den ikke gav af brunlig Saft i Mundvingene og brune Straaler af Spyt allevegne, det bragte Snusens mørke Pulver naar det blandedes med Mundens Væde og løb over. Han havde rigeligt med Mundvand og var fæl til at spytte, det var ikke altid behageligt at sidde hos ham paa Bunken i Blæsevej. Proper var han idetheletaget ikke, og Anna Cecilie — som var det — brugte da ogsaa Lørdagen, hvor han fast var hjemmefra, til at sætte Møbler ud og gøre grundigt lørdagsrent i sit Hus.

Huset havde han bygget om mens hans Indkomster var gode.

Men Tiden drejede sit Hjul og drejede det haardt, de store Tider, da alt kunde sælges, fik Ende og Laurs fik Tab for Gevinst, Tab for Tab, Uge for Uge, paa en enkelt alene tolv hundrede Kroner. Midt i denne Modgang maatte han ogsaa af med Erstatning til en Arbejdsmand der havde faaet et Øje spoleret hos ham og som han ikke havde holdt forsikret.

Laurs blev en fattig Mand igen, det skred for ham altsammen. Men hans Humør skred ingensteder hen, han passede med samme Omhu og snaksomme Sikkerhed sine Lørdagskunder og mistede aldrig den flinke Haandbevægelse, hvormed han gav Gaver og gode Drikkepenge til passende Tid og Sted. De Midler han havde Behov for at klare Indkøb til Torvedagen løb naturligvis med i det store Skred, men det blev klarret endda, for man kendte Laurs og var ikke bange for at yde Kredit eller givet ham et Laan. Det skulde jo imidlertid betales igen, og det blev det, til rette Tid eller før. Men saa kneb det for ham igen.

Saa solgte han sin Hest, købte en gammel Kreaturklippe-maskine og cyklede ud med den ved Efteraarstid, naar Kreaturerne toges ind fra Marken og trængte til at soigneris. Den bestod af en Jærnstang paa fire Ben og med et Haandsving paa til at drive Klipningen. Den første Tid havde han Maskinen paa sin Ryg, siden fik han en Paahængsvogn til Cyklen, som han ogsaa kunde bruge til sin Torvekørsel. Desuden slagtede han paa Gaardene og var Høstmand paa de nærmeste. Anna Cecilie bistod ham hvad hun kunde, med at gøre Torvekræet istand og faa ham afsted, holde sparsommeligt Hus og vaske derhjemme for Mejerister, for de jyske Roekarle der kom til Egnen i Sæsonen og for andre enlige Mænd. Men det var ikke godt med hendes Helbred, og det saae ikke ud til at blive det mere.

Kort efter Krigens Afslutning fik Laurs forøvrigt Lejlighed til at vise sit gode Sind paa en særlig Maade. Det var da den

spanske Syge kom og tog sine Ofre ogsaa paa denne Egn. Degnen, der skulde synge i Hjemmene naar Kisterne førtes ud, maatte selv gaa tilsengs med Soten, og de fleste gik nødigt ind i de smittede Hjem af Frygt for selv at blive det. Men Laurs tog sig redebont Degnens Gærning paa, han sang jo alligevel altid og Salmerne kunde han ogsaa.

Kirkegænger var han ellers ikke, kom kun i Kirken Juleaften og til Begravelser. Men han havde sin egen Mening om det.

Jeg er ikke meget for deher Missionsfolk, sagde han. Jeg har nu altid været Lutheraner!

Der laa forøvrigt ved Herritslev Kirkes Sydside en Sten hvorom det fortaltes, at enhver Kirkegangskone som kom til at staa paa den mens Præsten holdt Indgangstale, vilde dø før Aaret var omme. Det skal have været Aarsagen til at Vaabenhuset blev flyttet om paa den anden Side af Kirken. Kirkegangskone var den, der holdt sin første Kirkegang efter Barsel.

Saadan har Egnen mange gamle Historier, ikke blot fra Kirkegaard og Høje, men ogsaa fra Beboelserne. I Underup, men Nabo til den gamle Sognefogedgaard i Herritslev, laa en Bondegaard hvorfra Sagnet vil vide, at Gaardkonen efter sin Død maatte manes ned i sit eget Gulv. Hun og en Nabo-kone var, naturligvis i levende Live, blevet Uvenner, og det maa have været alvorligt, for Gaardkonen lovede den anden, at hvis hun ikke naaede at faa Hævn over hende i dette Liv, saa vilde hun komme igen efter Døden og hævne sig. En Dag blev hun alvorligt syg, og Nabokonen gik da hen til hende og foreslog, at de nu skulde tilgive hinanden, glemme det hele og være gode Venner igen. Men den syge svarede Nej, hun vilde have sin Hævn. Saa døde hun, men da hun saaledes var død i onde Tanker, kunde hun ikke finde Hvile og Fred i sin Grav, men maatte gaa igen. Og det var ikke blot, som andre ordentlige Genfærd, ved Midnatsstunden; hun viste sig mange

Steder og til alle Døgnet's Tider, sommetider i Skikkelse af en And. Værst var det paa hendes egen Gaard, hvor de onde Tanker var tænkt, hendes Børn kunde slet ikke have Fred for hende, der var en evig Uro og skete stadig Ting paa Gaarden. — Saa en Dag kom en Søster og Svoger til den døde paa Besøg for at tale med Børnene om det, nu maatte de gaa til Præsten og bede ham komme og mane Spøgelset ned, saa man kunde faa rimelig Ro paa Gaarden og dermed ogsaa i Landsbyen, det kunde ikke blive ved at gaa. Pludselig gav alle Stuens Møbler og andet Indbo sig til at fare omkring derinde uden at nogen Aarsag saaes. Det hele endte i en stor, uordentlig Bunke. Saa var man klar over, at nu var Spøgelset paa færde igen, og saa gik der Bud efter Præsten. Han mødte op i fuldt Ornat og med sine hellige Bøger og traf ogsaa Genfærdet, men kunde ikke faa det ud af Huset. Det rev alle hans Bøger fra ham, den eneste han beholdt var den lille Katekismus. Men han gav ikke op endda:

Med Herrens Hjælp og i hans Navn vil jeg mane dig ned!

Det lykkedes ogsaa tilsidst, selvom hun unddrog sig længe, men det skete altsaa inde i selve Huset, i Stuens Lergulv. Præsten beordrede ni Pæle rammet ned omkring Stedet, hver Pæl var der skaaret ni Skurer i. Saa dømte han hende til at sidde dernede i ni Aar for hver Skure, derefter skulde hun faa sin Frihed til at søge sin rette Grav. Men vild og rasende, uforsonlig nu som i levende Live, raabte hun før hun forsvandt i Grunden, at naar hun blev fri igen vilde hun hævne sig og skaffe sig Menneskeblod at drikke.

Saadan lyder — og slutter — den gamle Historie, én af adskillige paa Egnen.

Det gik fortsat nedad med Anna Cecilies Helbred, hun svækkedes synligt og hastigt, og ved Operationer blev først det ene, siden det andet Bryst fjærnet. Tilsidst var nok ogsaa den ene Lunge væk. Hun døde i Vinteren 1931 og fandt sin Grav paa Herritslev Kirkegaard, bare 51 Aar gammel. Den

sidste Tid var Sønnen hjemme og passede hende, han havde ellers sit Arbejde andetsteds.

Hendes Død forandrede ikke Laurs, selvom den voldte ham Sorg. Han forblev sig selv og fandt som Tiden gik sit Humør igen, det holdt nu engang til det hele. Men det forandrede i væsentlig Grad hans Livsfacon, ikke mindst fordi han kom til at passe sin Husførelse selv. Og saa groede det hurtigt til for ham, han manglede fuldstændig den Sans for Renlighed og Orden, som havde kendetegnet Anna Cecilie, og som arbejdsmæssigt havde strakt sig til Kroge og Udhuse saa langt hendes Kræfter holdt. Han var næppe overlagt malproper, det vilde i Virkeligheden stride mod hans Karakter. Det var snarere en Ligegladhed paa Grænsen af Skødesløshed, og blev ham noget selvfølgeligt. Han levede sit Enliv og havde det akkurat lige godt, hvadenten der var rent eller griset omkring ham derhjemme og hvadenten han var det selv. Hvorfor da spille sin Tid med kedsommelig og uinteressant Roden med Vask og Rengøring, han gik der alene om det hele og havde rigeligt andet at gøre. Fjerkræslagtningen foretog han i sit Køkken, dér havde han Hylde langs Væggen hvor de slagtede og plukkede Kroppe blev lagt, mens Fjerene gik paa Gulvet. Dem fjærnede han kun naar Bunken kom ham for meget ivejen, ellers laa de dér og dyngede sig op i vaade, stinkende Dynger, mens Blodet fra Slagtingerne tørredes ind i Bordets og Gulvets Træ. Det hændte en Gang imellem at en Kone fra Nabolaget mødte op hos ham og gjorde Hovedrengøring dér og i hele Huset, og saa var han ikke smaalig med Honoraret. Han satte ogsaa Pris paa det, men ikke saa meget, at han overkom at gøre det selv. Muge i Stald og Sti gjorde han sjældent og kun nødtørfdigt, og hans Vogn kom aldrig i Hus, Vejr og Aarstid uanseet. Han fodrede sine Dyr naar han huskede det — og huskede han det ikke, saa glemte han det.

Hans Tøj blev behandlet med samme Mangel paa rimelig Omtanke, han var jo ligeglad med hvordan det saae ud. En-

gang havde han anskaffet et godt Sæt Tøj og taget det i Brug i sin Hverdag med det samme — om han havde det af om Natten vidste man knapt. To Dage efter fandt hans Nabo ham staaende og læsse Kalk paa en Vogn med det nye Tøj paa og Kalkstøvet rygende om sig.

Jamen Laurs dog, staar du og læsser Kalk i dit nye brune Tøj? raabte Naboen.

Tøj? sagde Laurs og kiggede ned ad sig, som om han opdagede noget, — naah, Tøjet! Det har jeg vel for at bruge det!

Morgenen efter en Snevejrsnat kom en anden Handelsmand i sin gamle Ford for at hente Laurs efter Aftale.

Bare et Øjeblik, raabte Laurs, jeg skal lige have hittet min Pels!

Han fandt den omsider, men det tog sin Tid. Den laa paa hans Vogn i Gaarden under et tykt Lag Sne, dér havde den ligget hele Natten. Laurs rystede det værste af og tog Pelsen paa, saa vaad som den var. Forresten knappede han aldrig sin Kørepels, sad paa Vognen med den aaben, saa den flagrede om ham af Blæsten og Farten.

Naar han om Lørdagen var i Staden spiste han oftest et Maaltid derinde, men til daglig kostede han sig selv derhjemme. Det blev som det kunde, ogsaa med Mad var han ligeglad. Hverdagens Kost var Havregrød kogt i hans gamle sorte Gryde, hvis Kogehul groede mere og mere til, men imellem stegte han sig en Høne eller en Kylling. Spisegrejerne stod der fra Gang til Gang, hvorfor ikke, det var jo kun ham selv der brugte dem. En enkelt Dag kunde han sætte sig til at spise et helt Dusin Sild, men til Gengæld nøjes med Kaffe og Brød i Dage derefter. Og han var lige tilpas, han gik ikke istaa for det.

Laurits Nielsen var en Ener saa langt at han ogsaa paa sin Vis var en Enspænder. Saa snakkende, omgængelig, flink og tjenstvillig han var, var han dog et Selv i højere Grad end de fieste. Han levede sit Liv paa sin egen Facon og havde sin in-

dre Fred ved det, ingen Komplekser, saadan var det. Det var ikke noget for nogen at beskæftige sig med, det var bare saadan, og saadan var han. Om andre havde en anden Mening spurgte han ikke om, havde de det, blev det deres Sag, det forandrede ikke noget for ham, heller ikke ved ham. Han var Genstand for megen Kritik, det er en given Ting, kendt af Alverden som han var; men han mødte den sjældent selv, og mødte han den, forstod han den næppe. Hvad var der at kritisere for andre, han klagede jo ikke selv, tværtimod, han sang paa sin Cycle som han sang paa sin Buk. At noget gik skævt, naa ja, alting kan ikke gaa lige, det maa man tage som det kommer. Laurs ræsonnerede rimeligvis slet ikke, selvom han ellers tænkte forstandigt, han tog hvad der kom. Han misundte ingen, og der var vist ingen der misundte ham. Men han havde Ligevægt enten det gik op eller ned, Fred med sig selv, derfor et evigt, stabilt Humør. Og derfor rejste han sig roligt og sindsligevægtigt igen, naar Tider og Hændelser havde slaaet ham omkuld.

Det hændte at Kalvene smittede ham med Ringorm, naar han klippede dem. Dem havde han sit Middel imod, der hurtigt kurerede ham, han smurte dem godt med Svinefedt. Naar han saa stod og klippede, faldt Haar fra Dyrene ned paa hans Arme og Ærmer, og paa Armene klistrede de sig ind i Fedtet. Det faldt ham ikke ind at børste dem af. Og naturligvis var han, snusket og spyttende, ikke den rareste Bordkammerat ved et Maaltid.

En Overgang havde han Vaskemidler med til Salg paa de daglige Ture.

Kan du virkelig sælge det? spurgte en Kone ham.

Jaja, det gaar skam godt! svarede Laurs ganske uforstaaende.

Var han derimod ude til Fest eller Gilde, saa mødte han renvasket og vandkæmmet og med skinnende Kravetøj. En af hans Kunder i Nykøbing havde foræret ham en ny og næsten ubrugt Diplomatfrakke, som han iførte sig til saadanne Lej-

ligheder. Den eneste Mærkelighed var hans Slips. Det var et Bindslips, men bundet i Knude éngang for alle, formentlig af Ekspedienten i Forretningen hvor det var købt. Laurs tog det paa over Hovedet, saa Knuden hang ham nede paa Brystet, og det faldt ham ikke ind at stramme det.

Han førte sig ved Gilderne ubetinget korrekt, kunde godt finde paa at slaa paa sit Glas og sige nogle venlige, oftest fornøjelige Ord. Som altid holdt han sig fra Alkohol.

Dette med Afholdenhed har nu ikke altid været de Herritslev Bønders Kendemærke. I 1776 udkæmpede de endda et regulært Slag for at bevare deres Ret til Brændevinsbrænding. Deres Brændevinstøj, som Remedierne til Brændingen kaldtes, havde de gemt i Bysjøvlens uklare Vover, og da Tolderne fra Nysted kom for at hente det, forstærket med nogle Nystedborgere under Anførsel af By- og Herredsfogden, gjorde Bønderne Modstand og slog de fremmede paa Flugt. Derefter vedtog de, at de herefter hverken vilde købe eller sælge noget-somhelst i Nysted mere. De har nok taget sig en ordentlig Dram efter Sejren. Det var den 3dje April at denne Batalje blev udkæmpet, men den 20de ankom fyrretyve Ryttere til Byen under Kommando af en Major, og mod dette Opbud kunde Bønderne ikke klare sig. Elleve af dem blev fanget og kagstrøgne paa Stedet, og til Skræk og Advarsel for de andre blev deres blodige Skjorter hængt offentligt op i Sognet.

Undertiden kom nogle af Laurits Nielsens Kunder fra større Gaarde eller Fruer fra Nykøbing kørende til Skaarup for at træffe Aftale med ham om Leveringer til særlige Lejligheder. Saa var han galant og bød paa Kaffe, men det blev vist sjældent modtaget.

Men trods hans Forsømmelse af sit Ydre, blomstrede hans Forfængelighed, det var ham svært at komme forbi et Spejl uden at standse. Endogsaa paa Gaden i Nykøbing kunde man se ham standse foran et Udstillingsvindue med Spejle i, vende og dreje sig og fryde sig over sig selv — som han stod dér i

sit snuskede Tøj, uren og uredt selv og med stride Stubbe af Skæg i det graa Ansigt.

Torvedagen om Lørdagen blev ved at være det, der samlede hans Tilværelse. En af hans Venner af Handelsmandslauget, Hans Jakob hed han, en mangeaars Fælle paa Torv og Veje, fortalte engang ved en Festlighed om den eneste Afstikker, han havde oplevet Skaarup-Laurs gøre fra den redelige Handels Vej.

En fremmed Mand var henimod Torvetids Slutning kommen hen til Laurs og vilde gjerne købe en Due. Laurs havde som vanligt tidligt udsolgt og der var kun tre Duerikker tilbage af Varelageret, men en Kunde skulde jo helst betjenes, og saa solgte Laurs ham den ene til Duepris.

Hans Jakob dyede sig ikke da Manden var gaaet:

Du siger altid at man skal være ærlig i Handel, Laurs! Kaldes du det for Ærlighed? Troer du, at du kommer i Himmerige paa den Manér?

Det ved jeg ikke, svarede Laurs, men nu har du og jeg handlet sammen i 35 Aar og saa ved jeg saa meget, at hvis jeg skal i Himmerige, saa bliver vi to nødt til at skilles paa det sidste!

Men ikke blot i Munden, ogsaa paa Haanden kunde Laurs være rap, selv i hans ældre Aar. Der fandtes i Nykøbing en ilde berygtet Voldsmænd, hvis Navn der ikke er ringeste Grund til at drage af Glemsel, men som i Omtale simpelthen kaldtes Balladen. Han kom en Dag hen paa Torvet, fuld af Spiritus og Ondskab, og gav sig til at drille Laurs.

Det er nok skidt med dig, du store Skaarup-Laurs, du er en stor Grosserer, og saa har du ikke engang Raad til at købe dig en Bajer, din Lus, du ejer vel ikke andet end den rustne Cycle og den gamle, forvredne Barnevogn! Har du slet ingen Penge?

Laurs's Forfængelighed lokkede ham til at tage Tegnebogen op og vise nogle Hundrekronesedler frem, men Bøllen daske-

de til den, saa Sedlerne fløj ud i Luften. Torvefogden ilede til, men inden han naaede frem havde Laurs, sine 65 Aar tiltrods, langet et hastigt Nævestød ud, og dér laa Balladen i Laurs's egen Paahængsvogn i særdeles betuttet Tilstand. Han holdt sig paa Hagen, skulede til Handelsmanden, kom møjsommeligt paa Benene igen og luskede tam og spagfærdig af, mens de andre Torvefolk henrykt grinende samlede Laurs's Sedler sammen til ham igen. Jo, Laurs var en Karl endnu, og han vidste det.

Derhjemme hændte det, naturligvis efter Hustruens Død, at Laurs fik Damebesøg. Ofte var det ikke, men det var altid nette, velklædte og utvivlsomt agtværdige Kvinder at se til, pæne yngre Enker eller saa. De blev der mest et Par Dage og nyttede Tiden til en unægtelig tiltrængt Rengøring i Huset. Han har vel, sin Sædvane tro, lønnet dem skikkelig for det; enkelte kom igen og gjorde atter fint og rent i Residensen.

Men en Oktoberdag i 1949, næppe en Maaned efter at han havde fejret sin Halvfjërdsaaarsdag, brændte hele Huset. Nogle Børn havde seet, at der blev brændt Halm af paa Marken, og saadan noget maatte de ogsaa prøve. Saa brændte de Huset af. Det meste han havde i det blev til Aske, for Huset brændte til Grunden, men intet levende gik til.

Det var naturligvis trist, at hans Hus skulde brænde paa den Facon, men godt at alle kom ud. Laurs tog det som en af de Tilskikkelser, man nu altsaa maatte tage med.

Værre var det gaaet i Sognet en anden Gang, ganske vist længe før. Da brændte der efter en gammel Beretning fire Gaarde, to Huse og én Skrædder!

Huset blev ikke genopført. Laurs kom til at bo i Raagelunde, i et Hus der var blevet reddet da Gaarden Kristiansminde brændte. Han flyttede saaledes fra den ene Brandtomt til den anden. Men nu ældedes han. Han klarede sin Torvedag endnu et Par Aar, men Pusten gik af ham og det vaklede med Ho-

vedregningen, forhen altid hans Styrke, da nu baade Hjerne og Hjærte forkalkedes. En Dag kom han ilde afsted paa sin Cycle nedad den stejle Slotsgade i Nysted; han kunde ikke faa Farten af Cyclen og tumlede mod Tremmestakittet om Aalholm Park.

De allersidste Aar boede han paa Kettinge Alderdomshjem, men da var han gammel og mat, det var klart at hans Dage var talte. Apopleks blev han ogsaa tilsidst, og han døde da Gammelmands Død paa et Hospital i Nykøbing i Februar 1955. De bar ham til Graven paa Kettinge Kirkegaard en mørk og stormende Vinterdag. Den store Landsbykirke var fyldt, af et Følge der ikke var mødt fordi det var noget man burde, men fordi det var noget man gjerne vilde, vise en munter og redelig Enspændermand den sidste Honnør.

Men ude i Stormen, da Følget spredtes efter at Gravfærden var endt og Honnøren aflagt, groede enkelte Smil frem igen. Skaarup-Laurs var død, men Erindringen om ham begyndte at leve.

GAMMEL-PETER I TOPHUSET

Gammel-Peter var Æventyrer; det sagde han selv, saa det staar fast. Det vil sige han havde været det inden han blev Gammel-Peter og boede ene og selvforsørgende i Tophuset, der ogsaa var gammelt og hvis Straatags Tagskæg gik ud over Vinduernes øverste Kant, som hans hvide Bryn stod frem over de blege Øjne. De var hærdede de Øjne, under Tropernes Sol og af alskens Vejr paa de store Have. I hans Alderdomsaaar saae de Hjemlandets Sol staa op over lollandske Marker.

Tophuset ligger i Thoreby og kroner den Bakke, ad hvilken Vejen fra Flintinge By kommer op. Det var Skik for ikke saa farligt mange Aar tilbage, før Thoreby Kirke fik bygget Kapel, at naar Ligtog fra Flintinge drog imod Kirken, standse Følget nær Bankens Top. Her løftedes Kisten af Vognen og blev baaret af Flintingemænd det sidste Stykke til Kirken. Derfor kaldes Banken den Dag i Dag for Ligbanken.

Født til Æventyrer var Gammel-Peter nu ingenlunde, tværtimod sikkert nok, saavist som hans Skæbne syntes klart tilrettelagt, hans Vej saa hjemlig og aabenbar at enhver kunde se baade Ruten og Slutten. Hans Far hed Ole Pedersen og var Ladefoged paa Beldringe Gods ved Præstø, hans Mor hed Bodil Hansdatter, og selv blev han født den 4de November 1859 og døbt i det kønne gamle Daabskapel i Beldringe Kirke med Navnet Hans Peder Pedersen. Hans Far og Mor har jo sikkert kaldt ham Hans Peder, men da hans lollandske Kalde navn blev Gammel-Peter, saa holder vi os til Peter-Navnet. Da han fik Alderen til det kom han i Dyrlev Skole bare en god Kilometer fra Hjemmet, men Beldringepræsten, gamle

Pastor Teisen — en herlig Mand, sagde Peter — fik Øje paa Evner hos Drengen og drog Omsorg for at faa ham fra Landsbyskolen over til Præstø Realskole for at faa Evnerne slebet til Brug. Der var en halv Milsvej fra hans Hjem til Præstø, saa han fik sig en Mil at trave hver eneste Skoledag gennem fire Aar til hans Konfirmation. Siden kom han, nok ogsaa ved Præstens Indgreb, til Brøderup Højskole, faldt hurtigt ind i Højskolens Omgangstone, tog Lærdom til sig og groede ind i dens syngende Liv, den glade og sjælsopbyggende Aand, klarede sig vel og bestemte sig eller blev bestemt til en Lærers Gærning. Og saa gik hans Vej til Hovedstraden som Elev paa Blaagaards Seminarium. Han forlovede sig med en Pige han aldrig glemte, og hans Fremtid syntes saa klar som Glas og saa ligeud som en Streg trukket op med en ret Lineal. Først maatte han dog aftjene sin Værnepligt, det skete som Infanterist paa Sølvgadens Kaserne.

Saa slog den grumme Død det hele omkuld. Livet gav ham den gamle Lærdom, at faa har Lykke men alle har Døden.

Først døde hans Far. Det fik saa være, de gamle skal dø,, saadan er Skabningens Lod. Men saa tog Døden hans Pige, det unge Blod som skulde have delt hans Fremtid med ham, fulgt ham ad Livsbanens lige Vej og giver ham Børn ved Haanden.

Det splintrede Vejen for ham, fyldte hans Sind med Tomhed og Sorg og med grænseløs bitter Skuffelse. Nu stjal en Grav i den kolde Jord hans Tro og hans lyse Haab om Hjem og om Livsens livsalige Varme. Og saa gjorde han Oprør, brød ud fra den lige Vej og gik hjemløs og livsled over paa Tilfældets Snørkelstier. Der blev ingen Lærereksamen for ham, istedet lod han sig udtage til Korporal, og da en Befalingsmand paa den allersidste Dag, da Hjemsendelsens Time var inde og Afskedsparaden stod, raabte ud, at om nogen ønskede at melde sig som frivillig til den dansk-vestindiske Hærstyrke saa kunde de træde frem, meldte han sig tilligemed

tredve andre. Hans Mor blev nærmest fortvivlet da hun erfarede det, men føjede sig i det, hun vidste hvor svært han havde det efter Kærestens Død og har vel haabet at fremmede Forhold dér, under fjærne Himmelstrøg, kanske kunde bringe ham Glemsel og Lægedom for hans dybe Skuffelse. Hvervningen gjaldt ganske vist for seks Aar, men han var jo ung, bare toogtyve.

Inden Afrejsen gennemgik han en Tjenestetid paa Rytteriskolen i Jægersborg, og henunder Jul i 1881 gik det hvervede Mandskab ombord paa Barkskipet »Gerson« ført af Kaptajn Saltoft, Sejl blev sat og Piberne lød for den lange Rejse. Kvarterforholdene var slette, de 35 Mand blev installeret i et Rum i Forskibet med raat sammentømrede Tomandskøjer med en Smule Halm, men ellers havde de det frit og kunde gøre omtrent som de vilde, efter hvad Peter fortalte var der ingen Befalingsmænd ombord udover Skibets egne. Til de snare hørte Skibet ikke, først den 8de Marts 1882 naaede de Sct. Thomas, hvor de blev overtaget af Officerer og fordelt til Øernes Garnisoner. Peters vestindiske Hjemsted blev Kristianssted, Hovedbyen paa Sct. Croix, i daglig Tale kaldet Bassinet. Garnisonen var ikke stor, et hundrede Mand alt i alt, men det er Øen ejheller, næsten nøjagtig som Møen. Da Peter jo havde gennemgaaet Rytteriskolen kom han til at gøre Tjeneste som bereden Gendarm. Lønningen var 16 Cent og et Pund Rugbrød om Dagen, dertil kom 22 Cent om Dagen i Menagepenge, Kostpenge altsaa. Ved Hvervningen havde hver Mand faaet udbetalt 60 Kroner. Uniformen var ganske som Fodfolkets hjemme, mørkeblaa Klædesfrakke og Kasket og lyseblaa Benklæder. I varmt Vejr brugtes dog altid en hvid Uniform af Ravndug med røde Klædesopslag paa Ærmer og Krave og hvid Korkhjælm.

Det tog naturligvis sin Tid at finde sig hjemme i saa forandrede Forhold. Skøn var jo Øen, rig paa de Ting der fryder Øje og Gane. Rom var han ikke ukendt med fra Ungdommens

Dage derhjemme, den blev jo brugt til de hjemlige Kaffe-knægte, men her blev det den daglige Drik, paa Sct. Croix-Rommens Hjemø. Vand var der ikke paa Øen udover det, der kunde samles i Baljer og Kar under Regnvejrr. Regntiden faldt i Maj og September—Oktober. Men Tropernes gyldne Frugt, Ananas, Bananer og Appelsiner, var der rigeligt af.

Negerbefolkningens Kaar var saa slette som muligt. Slave-riet var ganske vist forlængst ophævet, paa det Omraade havde Danmark jo været Foregangsland, men Betragtningen fra de hvides Side af Negrene var dog mere som Dyr end som Mennesker, Behandlingen med. Lønningerne var elendige, det daglige Slid i Plantagerne haardt gennem lange Arbejdsdage, Familierne stablede sammen i elendige Knaldhytter. Der var da ogsaa jævnlige Uro og Optøjer rundt paa de mange Sukkerplantager, der overvejende ejedes af irske og amerikanske Plantere. Peter kom ogsaa de Ting paa nært Hold, kom ud for den barskeste Side af de Pligter, en Kolonisoldat er paalagt at udføre.

Nogle Aar før han kom derud, den 1ste Oktober 1878, havde der været Negeropstand paa Øen. Det begyndte i Byerne, skønt Negrene dér havde bedre Kaar og var roligere end paa Plantagerne, men det var Skiftedag, saa mange af Negrene fra Landet var søgt derind. I Kristianssted blev det bare til Op-løb og Sammenstimling, men i Øens anden By, Frederikssted, eller Vesterenden som det oftest blev sagt, kom det til store Uroligheder, Garnisonen var lille og magtede ikke Tingene. Det var Negrenes Løn det var galt med, Urostifere og gamle Kvinder hidsede dem op, rigeligt Rom gjorde sit, og bevæbnede med Sten og Økser gik Negrene løs paa Butikker og Huse og stormede tilsidst imod Toldbod og Fort. Da først blev der skudt imod dem og de flygtede, men mishandlede under Flugten de hvide de mødte, satte Ild paa alt hvad de naaede og fortsatte ud til Plantagerne ogsaa med Ildens Vaaben. To Soldater blev myrdede udenfor Byen. Det gærede over

hele Øen, mange Plantere forlod deres Ejendomme med deres Familier for at søge Sikkerhed. Der gik dog kun et Par Dage. Garnisonen satte haardt mod haardt, og den 3dje Oktober var Opstanden slaaet ned, men mange Plantagehuse og en Tredjedel af Frederikssted var brændt, deriblandt Toldboden. Et stort Antal Negre var fangede og indsat til Straf, seks af dem blev dømt til Døden for Oprør og Mord. Dødsdommene skulde dog stadfæstes af Domstolene hjemme i Danmark og Rettens Vej var lang. Tilsidst blev Dommene godkendt, da var næsten fire Aar forløbne.

De kom til Udførelse i Kristianssted den 14de August 1882. Sammen med sytten andre Soldater blev Peter meldt ud til Eksekution, Geværer blev uddelt, nogle med løse, andre med ladte Patroner. Saa skød de de seks, Lydighed er Soldatens helligste Pligt. Men Peter glemte aldrig Datoen. Endnu halvhundrede Aar efter havde han, naar den 14de August nærmede sig, onde natlige Drømme om sorte Mænd med vilde Øjne, der hylende kastede sig over ham med Økser og blinkende Knive.

Det daglige Liv var Vagt- og Patruljetjeneste. Der var rigelig Frihed som oftest tilbragtes ved glade Bægge eller i sorte Pigers Selskab. Men Disciplinen var haard. Peter slap ikke altid igennem. Engang blev han straffet, temmelig haardt syntes han selv, fordi han kom til at grine i Geledet da Kaptajnen tabte sin Lorgnet. Men værre gik det ham senere hen.

Som et Ekesmpel paa Garnisonens Beredskab fortalte Peter, om en Fastelavnsmandag, hvor Soldaterne havde moret sig med at klæde sig ud og med Masker spasere rundt i Anlægget ved Kristiansfort. Byens Borgmester stod sammen med Fortets Kommandant og saae paa det, og spurgte pludseligt denne hvad han vilde gøre, hvis der nu uventet kom Bud om en Opstand eller en Ildebrand.

Det skal jeg vise Dem! sagde Kommandanten og gav Vagten Tegn til at blæse til hurtig Udrykning. Og syv Minutter

efter stod hele Garnisonen, Fodfolk som beredne, i fuld Udrustning klar til Appel.

En Dag da Peter havde været ude paa Patrulje og nok gjort sig lidt overbekendt med Sct. Croix Rommens Velsmag, gik han lige ind i Kasernen paa Kristiansfort og undlod at gøre sin Hest istand efter Ridtet. En Officer kom til og satte ham haardt irette, men Peters Humør var ikke til det, han svarede kraftigt igen og tilsidst gik han løs paa Officeren og pryglede ham læsterligt igennem. Officeren havde en hvid og nystrøget Uniform, men den var sgu ikke hvid da han gik, sagde Peter. Det var naturligvis en højst alvorlig Affære og blev til Krigsret, der var ingen Undskyldning udover Rommen og den blev ikke taget for god. Men Retten tog Hensyn til Peters ellers besindige Færd i de rundne Aar, og han slap med fire Dages Krumslutning. Det bestod i at hans Krop blev krumbøjet ved at hans Arme og Ben blev spændt fast i en Tværbjælke, og det var saa stræng en Tur at han siden tog sig ivare.

Men iøvrigt fik han snart Lejlighed til at vise, at han virkelig evnede at optræde roligt og klarhjernet og med den Myndighed hans Uniform kunde kræve.

Paa en af de saakaldte kongelige Plantager, der kaldtes saadan fordi de ejedes af den danske Stat, var der udbrudt Uroligheder blandt de trehundrede Negre der beskæftigedes. Peter blev sendt derud, og da han kom fandt han Plantagebestyrer og Forvalter staaende paa Trappen med Revolvere i Hænderne, medens mere end hundrede Negre var samlet foran dem med deres Arbejdshakker. Rigtig stolt af at skulle klare den Ting alene var Peter naturligvis ikke, men han stod af Hesten og gik resolut ind i Negerflokken og spurgte hvad der var løs. Det viste sig, det var Kosten de klagede over. Saa gik Peter til Bestyreren, beordrede ham og Forvalteren til at stikke Vaabnene i Lommen og forelagde dem Klagerne. Efter nogen Drøftelse lovede Bestyreren bedre Kost, og med den Besked gik Peter igen til Negrene. Ved sin besindige Færd lyk-

kedes det ham at berolige disse, saa Flokken spredtes og atter gik i Arbejde. Han blev paa Plantagen en Maanedstid indtil alt igen var roligt og blev meget afholdt af Negrene. Og Bestyreren viste ham megen Gæstfrihed og betroede ham en Dag, at han var overbevist om at Peters besindige Adfærd havde reddet baade hans og Forvalterens Liv.

Juleaften var Aarets store Aften. Gaverne fra Danmark var kommen sammen med Juletræerne, der nu var pyntede paa dansk Manér og smykkede den store Fællessal paa Fortet, hvor lange Borde stod dækkede. Aftenens Retter var Risengrød og Flæskesteg, og Chefen, Oberst Ostermann og hans Frue deltog i Spidsen for samtlige Befalingsmænd i Julemaaltidet sammen med Mandskabet.

Da de seks Aar var gaaet lod han sig hverve for endnu tre. Han fortalte gjerne om sine Heste, det var dejlige Dyr, indkøbte fra Argentina. Forresten var ædle Heste de rige Planteres Yndlingsmani, nede ved Sydkysten, ved Long Point, blev der holdt Væddeløb, og Sadelpladsens Damer gav ikke Europas noget efter i Elegance.

Om en af sine Heste har han fortalt, hestekær som han var, at han en Dag kom ridende paa den op ad en Bjærgsti ud imod Havet. Stien var smal, der var daarligt nok Fodfæste og Stenene skred under Hestens Hove. Dybt dernede gik Caraibens Bølger og kiggede lurende efter ham. Peter blev betænkelig, kravlede forsigtigt af og forsøgte at føre Hesten frem ved Tøjlen, men det gik ikke, den rørte sig ikke ud af Pletten hvor haardt han saa halede. Der var intet andet at gøre for ham end at kravle op paa dens Ryg igen, og da først han paa ny var i Sadelen var der ikke noget ivejen, Dyret gik frem og bar ham sikkert og støt ad den farlige Sti.

Med Helbredet klarede han sig godt igennem de ni Aar derude, men naede dog at tilbringe 66 Dage paa Sygehus af Den gule Feber. Det var en skrap Behandling der brugtes, naar Feberen var paa sit højeste blev Patienten lagt i et Kar

Vand med Isstumper, hentet derover fra Amerika. Han kom dog over det og havde aldrig Møen efter Sygdommen.

Efter ni Aars Tjeneste havde han nok af det og tog Hyre som Sømand, fandt sig et Skib i Bassinets Havn. Der tilkom ham gratis Rejse til Danmark, men da han afstod fra den fik han Hjemrejsen godtgjort i klingende Mønt. Og efter de ni Aar i Dansk Vestindien tjente han andre ni paa de syv Have, kom Kloden omkring i de store Sejlere. En Del om Sejl og S mandsskab havde han lært paa Vejen derud, og Fingrene sad som de skulde paa ham. Han lærte Alverden at kende fra S siden, var Gæst i mangfoldige Havne han næppe kendte af Navn og lærte vel ogsaa Kippernes Rom og villige Piger at kende. En enkelt Gang kom han ogsaa de hjemlige Kyster nært forbi paa en Østers fart.

Og naar Skibet fløj gennem stormfulde Nætter og Rigningen bruste og slog i M rket deroppe, naar Havblik faldt ind og Sejlene blafrede dovent og uden at trække, hvordan det saa var, var Peter tilpas ombord, Sømandens skiftende Dage var Salt og Sødme for ham, hans Sjæl som hans Krop. Og han mødte alleslags Folk i alleslags Folkefarver ombord og fandt, at Farven var ens naar det virkelig gjaldt.

Saa kom han ud for Forlis. Han sejlede med en engelsk Bark, blandt Mandskabet var der en Svensker, en stor og stærk og forhærdet Ulk, haard af sig, ikke mindst naar hans Tørst var mere end slukket. De blev paasejlet under tæt Taage i den engelske Kanal af en norsk Damer og Barken gik ned med det samme, Peter fandt sig selv drivende paa en Planke i Søen sammen med Svenskeren. Det var str ngt, Peter havde stukket sin ene Haand paa en Sejlmagernaal nogle Dage f r og Haanden var rent spoleret af Blodforgiftning. Timerne gik, de hørte Damerens Sirener, men Taagen laa tæt omkring dem som Mosekonebrygget i Barndommens Enge. Planken drev, Peter var udmattet af Sm rte og Træthed, Spænding og Kulde, syntes ikke han kunde mere.

Nu slipper jeg! sagde han mat til sin svenske Fælle.

Men saa mobiliserede Svenskeren alle de tusindvis Djævlé hans blomstrende svenske Sømandsmaal rummede:

Slipper du, siger du! Skal du slippe nu og lade din gamle og tro Kammerat i Stikken midt paa den vilde Sø? Saa skal jeg — og Djævlene sprang ham af Munden — saa skal jeg da tærské dig som ingen har tærsket dig før, din forbandede Danske!

Og overfor en saadan Trusel ret foran Dødens Tærskel maatte naturligvis Peter stramme sig op og se at holde sig hængende. To Døgn drev de omkring, blev saa taget op af en fransk Fiskerbaad der bragte dem ind til Le Havre. Dér laa Peter i mange Uger paa Hospital og fik Tid til at tænke paa Mor derhjemme. Hun levede endnu, boede ikke paa Bel-dringe mere men i Ledstrup paa Sjælland. Breve havde de vekslet, om ikke tidt saa dog gennem alle de atten Aar. Og da han blev udskrevet rejste han hjem. Hans Mor kunde ikke kende ham straks, en Yngling var jo rejst ud og nu stod der en fyrreaars Mand med garvet Ansigtshud og vejrskarpe Øjne i hendes Stue og sagde Mor. Han blev derhjemme til hans Haand var helt iorden, saa rejste han en Tid som Agent i Markfrø, men opgav det igen og fik Arbejde ved Fakse Kalkbrud. Dér boede han da senere Statsminister Th. Stauning blev opstillet i Faksekredsen, Peter var kommen ind i Organisationslivet og kom til at staa Stauning ret nær, han har fortalt at Stauning undertiden har boet hos ham naar han var til Møder i Kredsen.

Siden prøvede Peter forskelligt, var Skovarbejder og Dræningsgraver, Mælkekusk og Kreaturpasser. Han giftede sig i 1902 med Sidsel Marie Larsen der var sytten Aar ældre end han og havde tre Børn af et tidligere Ægteskab. En Tid boede de i Teglskovhuset ved Rosenlund paa Lolland, og dér døde hun efter tolv Aars Ægteskab der var barnløst.

Først i Tyverne fik Peter Plads paa en Maskinfabrik i Tho-

reby og dér havde han gennem enogtyve Aar, til han fyldte de 85, sin Arbejdsplads ved Maskinsav og Høvl. Saa takkede han af, hvo længe lever vorder gammel tilsidst. Men han havde forresten svært ved at holde sig væk, Vejen er kort fra Tophuset hen forbi Kirken til Arbejdsstedet.

Og nu var han Gammel-Peter og han var alene. Men han vilde ikke paa Alderdomshjem, hvad var dog det for et Sted for en Mand af Æventyrets Kaliber? Han holdt sig til Tophuset, hvor han fik Lov at bo, passede sig selv og sin Stue med Renlighed og sørgede ogsaa selv for sin daglige Kost til det sidsre. Gule Ærter var Topretten i Tophuset! Gammel-Peter var levende nok, fulgte med i Dagenes Gang og Hændelser, snakkede Politik og tog sig gærne en Disput om Hængion med Pastor Frederiksen. Nogen troende Mand var Peter vist ikke, men han kendte sin Bibel. Ham var det ikke gaet som mange andre i Mindet om Rommens Smag derude, han var ikke bleven forfalden, men levede som en sober og ordentlig Mand, havde faaet sit Kvantum. Han var tilpas naar han sad med andre, hjemme i sin Stue i Tophuset eller i Maskinfabrikens Frokostum, med en enkelt Bajer paa Bordet, og kunde faa Lov at fortælle løs fra de svundne, udenvæltts Dage. Ikke om Læsearene, de var forbi og stuvet tilside, men om hans vestindiske Aar, om Orkaner tillands og tilvands, om fremmede Havne, den stærke Svensker og meget andet.

Han huskede, han mindedes det altsammen, Æventyrenes godt og ondt. De store Have gensaae han aldrig, men Vand er Vand, sagde Matrosen, og førte hans Vej ham til Stranden, SmaalandsHAV eller Guldborgsund, Farvande som Skibe gled over, og Vandet laa derude og blinkede, stod alle Minderne frem i hans Sind, han fortalte selv at de første Aar fik han Graaden i Halsen derved.

Maaske har han ønsket sig Døden paa Havet, Undergangen i Storm, Æventyrerens Død. Men i Efteraaret 1949, kun Uger før han fik fyldt de halvfems, gik Gammel-Peter stille og ro-

ligt ud paa den lange Rejse hvor Døden er Skipper ombord,
og fandt sin sidste jordiske Havn paa Thoreby Kirkegaard. En
gammel Ask breder Grenene ud over Stedet hvor han blev
fortøjet.

MORTEN SKRÆDDER

I Landsbyen Nøbbet, i en bakkeløs Egn hvor Skovene er mange og Stranden nær, og hvor store Ege runder deres Stammer og kroger deres Kroner langsmed Veje, laa i gammel Tid en Række klinede Hytter ved en grøngroet Sti. Kort efter Aarhundredskiftet blev Kirken bygget i deres Nabolag, som Anneks til Horsslunde, og de fik ikke langt at bære deres døde. Det var Fæstehuse under Pederstrup, jordløse som Fattigmandshuse var, men da Statsministeren, Grev C. D. F. Reventlow, sad paa Pederstrup, udlagde han Jord fra Herregaarden til alle sine Husmænd, og da fik ogsaa disse Huse Landbrugsjord i Fæste, tre til fire Tønder Land som det nu laa for. Alt i alt var der vel en Snes Huse i Rækken.

Først paa forrige Aarhundrede boede i et af dem en Mand som hed Lars Mortensen, men efter sin Fars og Forgængers Profession blev kaldt for Lars Skrædder. Han var født dér i Huset 1810, og foruden at passe sin Jord var han Skovarbejder under Godset og arbejdede især med at hugge Bark til Garvningsbrug af Egestammer. En Dag, da han i Theophili-skoven var ifærd med dette Arbejde, kom Doktoren fra Vesterborg forbi og standsede.

Det Arbejde dér skulde De holde op med, Lars Mortensen, sagde han, De forkorter Deres Liv med det!

Maaske var det rigtigt. Ialtfald døde Lars Mortensen fra Hustru og to Sønner i 1860, altsaa kun halvhundrede Aar gammel. Og det var ikke fordi han i sig selv var en svagelig Mand af ringe Helbred, tværtimod var han rask og glad sin

meste Tid, med et lunt Blik for Livsens smaa Tildragelser og Evne for at berette dem igen. Saaledes fortalte han gjerne om en anden Mand fra Hytterækken, Jeppe Bager kaldtes han, hvad han saa hed, for Dejgens Æltning var ikke hans Hænders eller hans Fødders Gærning. Jeppe havde saa smaat Ord for ikke at være alt for nøjeregnende med sine Indkomsters Oprindelse. Skulde han bort engang imellem, plejede han at bede Lars Mortensen se efter Tingene hjemme, og saa kunde det hænde at Lars løb paa nogle Rafter eller andre Sager, som han kendte som sine egne og lejlighedsvist havde savnet. Saa tog han dem uden videre med sig hjem hvor de hørte til, og Jeppe snakkede aldrig om noget.

Samme Jeppe Bager var ingenlunde Krybskytte, det kunde man ikke være naar man ikke ejede en Bøsse. Men han var nu med i Lavet endda, for han gennede Dyrene mod dem der havde Bøsse, naar de ved Nattetid var paa ulovlig Færd i Torrig Skov, og det var ogsaa ham som den følgende Dag hentede de dræbte Dyr paa det Sted i Skoven, hvor de var gemt under Løv og Grene. Det kunde være spændende nok, engang han var paa Vej med et nedlagt Dyr i en Sæk over Nakken, løb han paa Skovrideren, der kom ridende og standse for at spørge, hvad vel Jeppe kunde have i sin Sæk.

Jo, Hr. Skovrider, svarede Jeppe, jo, seer De, jeg har saamænd været ovre hos Slagteren efter et Kallun, for vor Mor derhjemme hun er saa meget glad for saadan ét!

Og Skovrideren nikkede venligt og red med den Besked, mens Jeppe muntert strøg videre med Sækken.

Jeppe Bager holdt en lille gul Hest, og den og hans Rygte iøvrigt bragte ham Rettens Folk paa Besøg en Dag. Der var bleven stjaalet Hvede paa Kastager Mølle, og nogle mente at have seet et Køretøj med en gul Hest for derovre, derfor vilde man gjerne vide om Jeppe kendte noget til den Affære. Det gjorde han da selvfølgelig ikke, han vedkendte sig sin gule Hest, den stod i Stalden, men den var natteblind og kun-

de ikke have klaret saadan en Færd. Spurgt om han ellers vidste nogen der havde en gul Hest og som der ellers kunde være Tale om, lurede han lidt og saae eftertænksom ud, med en Finger paa Næsen.

Næh! sagde han — joh, jo tøv nu lidt! Joh, I skulde tage og tage hen og snakke med Lærer Sørensen. Han har da saadan én!

Der var nu ingen der ønskede at snakke med Lærer Sørensen om sligt, og hvad der ellers blev ud af Sagen er forlængst forglemt.

Lærer Sørensen i Nøbbet var en gammel Hædersmand som havde siddet i Nøbbet Skole i mangfoldige Aar. Det var den gamle Skole, som laa ovre ad Svinsbjerg og Tvede til. Sørensen var Seminarist fra det Biskop Boisenske Vesterborg Seminarium som blev ophævet 1831, og havde med Flid og god Vilje lært megen Ungdom at regne og skrive og udtrykke sig skriftligt paa dansk. Der havde aldrig været noget ivejen med Tugtens Opretholdelse, den var saa stræng at ingen af Ungerne vovede at sige et Ord til Læreren. Lars Mortensens to Dreng, Niels og Morten, gik begge i Skole hos ham, men da var Sørensen bleven gammel og tunghør, og det benyttede Drengene sig af. Naar de havde Geografitime og skulde høres i Danmarks Byer, Aaer og Fjorde, noget de skulde kunde paa Remse, saa stak de ham i Tillid til hans Døvhed frækt og forborgent grinende en helt anden Remse ud, lavet til det samme:

Søren ak to ma
tak for Ma'
Fiselavs
Klør Es!

Det var godt! sagde Sørensen, den næste!

Den gamle Lærer, der iøvrigt var Organist ved Horslunde Kirke og velanskreven som saadan, havde naturligvis et

Spanskrør som ikke hvilede hver Dag og en Skammekrog. Men Skammekrogen befandt sig ude i Forstuen, hvad ikke var saa godt, for dér kunde han ikke have Øje med de Syndere som var sendt derud for at skamme sig. Og Drengene var jo Drengene dengang ogsaa. Der var især en lille Fyr, hvis Mor boede i Fattighuset, som gjorde Sørensen mange Kvaler. Hans Paafunds Mangfoldighed skaffede ham en viss Førerstilling mellem Drengene naar det var Skarnsstreger det drejede sig om. En af de værste angik et lerbygget Hus der stod i Skolegaarden og blev brugt til Brændeskur; det fandt han paa skulde væltes, og Flokken gik gladeligt med. Han fik dem med ind i Skuret og de begyndte at rive Spærene ned. Inde fra Køkkenet havde imidlertid Sørensens Søster, der førte Hus for ham, bemærket at Skuret gyngede saa mærkeligt, og faaet kaldt Læreren til, og de fik efterhaanden Drengene halet ud af Skuret, alene undtagen Anføreren som ikke var til at finde. Det blev til en alvorlig Afstraffelse til dem alle og adskillige Timers Eftersidning paa Skolen. Langt hen paa Tiden blev der banket paa Skolestuens Dør og paa Lærerens Tilraab traadte den lille beregnende Skarnsknægt stilfærdigt ind.

Hvor har du været, Dreng? foer Sørensen op.

Jeg har bare været hjemme hos Mor, klynkede Drengen, hun er saa syg, saa syg — jeg er bange for at hun dør!

Naa, naa, dog! Den gamle Lærer glemte sin Vrede straks — det er besværligt for dig, min Dreng, om du skulde miste din Mor!

At undersøge Drengens Udsagn faldt ham slet ikke ind.

Foruden sin Søster havde Lærer Sørensen, som var Ungkarl, en Bror hos sig i Huset. Han hed Hans, var lidt forkert i Hovedet, men skikkelig nok i det daglige. Af og til fik han nogle Anfald hvor han var utilregnelig og fik Bersærkerang, han har vel været Epileptiker.

Saa sørgede de for at faa ham forsvarligt bundet og lagt hen i et afsides Kammer til det var forbi. Sørensen brugte

ham til Smaahverv i Have og Hønsegaard, og hændte det at Læreren selv var daarlig og maatte holde Sengen, blev Hans sat ind i Skolestuen for at holde Opsyn, Sørensen havde saa givet Drengene skriftlige Opgaver for. Det gik nu næsten altid forkert og paa samme Manér, ikke længe efter Timens Begyndelse kom den første Drengefinger ivejret med Anmodning om Lov at gaa ud. Ja! sagde Hans, for hvad skulde han ellers sige. Men stræb dig og kom hurtigt ind igen! Snart kom flere Fingre op og Hans gentog troskyldigt sig selv. Og inden han saae sig for var Klassen tom og han sad der alene. Saa maatte Sørensen op af Sengen og ind i Skolen for at sætte Tingene paa rette Plads igen.

Sørensen trællede godt nok for sin stakkels Skolelærerløn, men endelig fik han da en Andenlærer, en dygtig og virksom Mand der hed Petrasi og snart blev en agtet og velseet Mand i Sognet. Da Sørensen trak sig tilbage overtog Petrasi hans Embede som Førstelærer i Nøbbet. Sørensen købte en lille Gaard og døbte den Sørensensminde.

Men inden det skete var Niels og Morten Larsen længst af Skole, Niels var bleven udlært som Skrædder, og ved Faderens Død rykkede han ind i Huset til sin Mor og begyndte for sig selv. Morten vilde helst i Arbejde med Træ, som Snedker eller Tømrer, men han matte føje sig efter Tingene som de var efter Faderens Død og blev derfor hjemme og kom i Lære hos sin Bror. Saadan blev begge Brødre Skræddere ogsaa af Gavn, Navnet hang jo ved dem iforvejen.

Morten Larsen var født den 18de Juli 1844, Niels var fem—seks Aar ældre. Den første egentlige Erindring Morten havde fra sin Barndom knyttede sig til Kong Christian den Ottendes Død 1848. Da ringede alle Kirkeklokker timevis i adskillige Dage, og de to Drengene benyttede sig af det, deres gode Ven Katten var død og skulde begraves, og det fik de paa denne Maade Klokkeringning til.

Som saa mange andre i hine Tider da Lollands Jord var

udrænet, vaad og sid, maatte Morten i sin Ungdom strides med den lollandske Syge, Koldfeberen, eller Kolden som den ogsaa hed. Der var et Utal af Midler imod den, de fleste afgjort opfindsomme, men der var ingen der rigtigt hjalp. Morten blev sendt til en gammel Mand der hed Evert og boede paa Fattighuset i Horslunde, han kaldte sig Bikubemager og Solde-sætter og Stift, hvad saa den sidste Betegnelse kunde betyde, og skrev for Feber i Skorstenen. Videre ferm kan han ikke have været, saa havde han vel ikke boet i Fattighuset. Evert var ikke hjemme da Morten kom, men en anden af Husets Logerende — Vorherres Møller blev han kaldt — betroede stiltfærdigt men indtrængende Drengen som sin Formening, at hvad enten Evert skrev i Skorstenen eller paa et agterligt Sted paa Mortens Person, vilde Resultatet for Feberens Vedkommende blive det samme, og saa gik Morten med den Besked. Siden fik han af en Nabokone det Raad at presse Saft af Byggens grønne Blade og drikke denne Saft, og da han prøvede det slap han virkelig Feberen.

Nogen Tid efter Faderens Død maatte Niels ind som Soldat. Det var der jo ikke noget at gøre ved, men saa maatte Morten tage sig af Moderen og føre Bedriften videre, hvad ikke var nemt, for han var ingenlunde udlært, kunde saaledes ikke skære til. Derfor maatte han i hvert enkelt Tilfælde skrive til Niels og afvente hans Anvisninger, hvordan saa det er gaaet. En anden Ting var at han ikke maatte drive Skrædderiet uden at have Næringsbevis — Tilladelsesbevis hed det dengang — og det havde han ikke Alderen til at faa. Han gik med Ansøgning til Præsten i Horslunde, Søren Georg Garde, der var Formand for Sogneforstanderskabet, men denne mente med Embedsmandens stramme Indstilling, at man selv under Hensyn til de vanskelige Forhold ikke kunde give Tilladelsesbevis til en sejsten-syitten Aars Dreng. Imidlertid saae et andet Medlem af Forstanderskabet, Gaardmand Per Henriksen, mere praktisk paa Sagen og fremførte ved dens Be-

handling, at naar Faderen var død, Moderen uforsørget, hendes egentlige Forsørger befalet til Kongens Tjeneste og Ansøgeren iøvrigt uberygtet, saa burde man i alles Interesse anbefale. Det endte da med at Morten fik Ansøgningen bevilget, dog uden Ret til at holde fremmed Medhjælp.

Morten havde forøvrigt gaaet til Præst hos Pastor Garde, hvad jo slet ikke var saa længe siden. En Dag da Præstebørnene havde siddet til Undervisning i Vaabenhuset var der inde fra selve Kirken hørt en underlig Uro, skønt ingen var gaaet derind. Præsten havde da ilsomt rejst sig, havde paalagt Børnene at blive roligt siddende og var gaaet i Præstegaarden som laa et Stykke derfra, bagved den nuværende. Lidt efter vendte han tilbage i fuldt Ornat, med Kjole og Krave og sin hellige Bog i Haanden, og gik ind i Kirken. De frygtsomt ventende Børn kunde fra Vaabenhuset høre hans Stemme derinde, uden dog at kunde skelne hans Ord. Saa blev der roligt derinde og Præsten kom ud igen, alvorlig og tavs. Men Børnene forstod jo at der havde været nogen derinde, nogen der ikke taalte Sol og Bibelsandhed. De vidste at Folk døde naar de blev gamle og sommetider længe før. Saa fik de buksbomhegnede Gravsteder med en Due paa en skraa Mindesten, men nogle af dem vilde ikke blive der. Derom havde alle Børn hørt i Mørkningsstunder eller ved flakkende Lys. Disse døde maa have skyldt nogen noget eller glemt en Inkasso, for man kunde møde dem ved Mørkning og Nattetid paa Vej fra Kirkegaarden, den sorte Bolig under Tavlen, men fik aldrig rigtigt at vide hvorhen de var paa Vej. Men saa gik de jo i Glemmebogen lidt efter lidt, en enkelt overspændt og natterød Pige kunde paastaa et Møde, men mødtes selv af Smil og Tvivl og Skuldertræk. Og saa groede Efeu og Sørgepil og Glemsel paa Gravene.

Nogle af de døde blev ikke begravede, deres Kister blev istedet sat ind i høje, søjlebaarne Kapeller, som ogsaa i Horslunde Kirke. Men saadanne Folk er jo i Virkeligheden langt

mere døde end dem, hvis Legemer bliver Støv i Støvet under en Kirkegaards Blomster. For disse er endeligt borte og lever derfor i Mindet, men hine er gemte Knogler og Ben, der stadig fortæller om Død og Forfald.

En Skræddertype i legemlig Forstand var Morten Larsen ikke. Han var kraftig og storlemmet, firskaaren, ikke høj men ret i Ryggen. Da han var paa Session i Nakskov morede Sessionsherrerne sig aabent over at saadan en Tamp var Skrædder, men trods Legemskraften slap han for at blive taget, antagelig har hans særlige Forhold som sin Mors Forsørger spillet ind og desuden var hans Bror jo stadig i Trøjen. Han maatte forøvrigt blive der og kom med i Krigen 1864. Men slap saaledes Morten for at springe Soldat, var der andre Fortrædeligheder hans unge Alder førte med sig. Værst var det ham næsten at Byens Dreng, som jo ikke var alverden yngre end han selv, kunde være drilagtige og raabe efter ham paa Vejen, tiltider endda i Kor:

Skrædder, Skrædder, Skrinkenben,
sy mig en Lap paa mit venstre Ben!

eller andre og værre Remser. Det pinte ham. Men ogsaa det gik jo over som alting jævnes med Tiden.

Det største Problem for en Skrædder var Lys i den mørke Aarstid; det kunde være svært at faa det svage Skær fra et Tællelys til at falde paa Tøjet netop som det behøvedes. Det med Lys var for alle en Vanskelighed før Petroleumslampen rigtigt brød igennem, men da de fleste ikke kendte andet, blev der jo intet Holdepunkt for at klage sig. Rundt i Hjemmene samlede hele Husstanden sig til Aftenens Arbejde om et enkelt Lys, paa Gaardene om Lysekællingen, den trefods Lysestage af Træ som stod paa Gulvet og bar en spinkel Lysepraas. Til Stagen var bundet et lille rundt Stykke Træ med nogle Smaasøm i, hvori en Lysestump blev anbragt for at kunne holde længere, og Træstykket blev saa stukket ned i Stagen. Det

blev kaldt Profitten, og det var det jo ogsaa. Skomagere havde deres særlige, de sad paa deres Værksted og arbejdede ved Skomagerkuglen, en klar, vandfyldt Glaskugle, der hang ned foran Lyset i en Snor og forstærkede dette. Nogle Skomagere beholdt Kuglen en Tid ogsaa efter at Petroleumslamperne blev almindelig Belysning; den forstærkede jo ogsaa disses Lys. Men iøvrigt var en Petroleumslampe en Tingest man skulde være bomforsigtig med. Hvis den ikke havde været tændt i nogen Tid kunde Beholderen være saa fyldt med sprængbare Dampe at den sprang i Luften i samme Nu man satte Svovlstikken til Vægen. Holdt man ikke Øje med samme Væge naar Lampen var tændt, trak den sig selv opad saa sort Os sværtede Glasset, steg ovenud af det og lagde sig som en sort og fedtet Sod paa Bordtæppe og Lysedug, for ikke at tale om hvad en osende Sovekammerampel kunne præstere. Og Glasset sprang ofte, mest hvis det var sat en Smule skævt paa, saa Flammen stod ubeskyttet, og ogsaa i saa Fald gav den fed Os fra sig. Endelig kunde den ubeskyttede Flamme naturligvis tænde, saa hele Huset kunde brænde ned. Saa der var adskillige Farer.

Det var der jo ogsaa ved Kakkellovnen, hvis man ikke holdt sig alene til at bruge Brænde. Kul sværtede for det første Lofterne og for det andet fik man sorte Lunger af at indaande Kulos og Kulstøv. Og saa kunde jo Kakkellovnen give Kulos fra sig uden at man kunde se eller lugte det, saa de der sad eller sov i Værelset kunde risikere at blive kvalt uden at vide af det.

Da den sørgelige Krig var tilende vendte Niels helskindet hjem for at bytte Bøsse og Bajonet med Naal og Saks. Egentlig var det jo ham der skulde virke i Nøbbet, men da Kunderne efterhaanden var bleven vant til Morten, nedsatte Niels sig i Svinsbjærg og Morten beholdt Værkstedet i Nøbbet. Han maa vel saa imellemstunder have faaet lært sig Kunsten at skære til.

I de unge Aar gik Morten jævnligt ud til Folk og sad og syede i deres Hjem ligesom en Sypige gjorde det. Alting blev dengang gjort i Haanden, derfor kunde det lade sig gøre. Senere fik han til sit Værksted anskaffet en Trædesymaskine. Det var et stort gammelt Skrummel, helt af Jærn. En mere moderne hørte en fjærnere Fremtid til.

Blandt de Kunder han havde og som han gik ud til var en Gaardmand, Anders Jyde, i Omtale kaldet Sølvjyden paa Grund af hans dybe og inderlige Kærlighed til blanke Dalere, vel ogsaa formedels det Antal af dem som Folk forment han ejede. Anders laante Penge ud hvor rimelig Sikkerhed kunde stilles, men hvor han udlaante treds Rigsdaler forlangte han hundrede igen og saae endda gærne Betalingen ledsaget af et Lam eller lidt Fjerkræ. Han var en af dem der ikke faar nok før han faar Halsen fuld af Jord, og saa jamrede han sig altid som om den Stund var nær da dette kunde ske. Han var overtroisk, troede paa Husnissen; naar han spiste lagde han altid en Smule af Maden tilside bestemt for Nissen, det skulde bringes paa Loftet i hyggelig Servering. Slig Godhed maatte dog Husnissen paaskønne og lønne med at bringe Velstand til hans fattige Hus! Hans største Fryd var at ligge derinde i sin Alkoveseng og tage sine Dalere frem. Saa stillede han dem i Stabler paa et Bord ved Siden af, frydede sig over Stablernes Højde og Antal og over Dalernes Glans og Klang. Morten mødte hos ham i den tidlige Morgenstund længe før Sølvjyden var kommen af Fjerene og hørte ham stønne og give sig inde i Alkoven og kalde ad sin Kone:

Marie, aah ja dog Marie, hvor er jeg dog simpel! Tag og lav mig et Par Skefler Røræg, det linder!

Og Marie lavede Røræg og gav ham Panden og Skeen ind paa Sengen saa han selv kunde lave Skefuldene.

Men det var kun som ganske ung at Morten gik ud og syede. Siden blev han mest paa sit Værksted og lod Kunderne komme til sig. Dér sad han paa sit Skrædderbord ved Vindu-

et med sin Saks og sin Naal, sit Pressejærn og hvad han nu havde, i den Stilling der er særlig for Skræddere og som blev ham saa tilvant at han uvilkaarligt gled over i den ogsaa naar han i Høstens Dage sad paa en Grøftkant til Midaftensmaaltidet. Det tog ham henimod en Uge at sy en Klædning, et Sæt Tøj, og det indbragte ham i Fortjeneste omkring ved en halv Snes Kroner. Selvom han saa desuden havde tre Tønder Land Landbrug og der ikke var større Afgift paa dem, blev Fortjenesten beskeden. Det maa huskes, at de tre Tønder Land var hans Mors og at han forsørgede hende. Det var altsaa smaat omend han sled heltmodigt i det. Nu siger det gamle Ord at en Skrædder som er Helt er ikke Skrædder mer. Det forblev Morten Larsen, men han havde fundet sig en tredje Indtægtskilde som efterhaanden blev ham vigtigere end Skrædderiet.

Da han var fjorten Aar havde han faaet Lyst til at lære at spille Violin. Forældrene gav ham Lov, men ikke uden Betænkkelighed for saadan et Instrument kostede jo mange Penge og Undervisningen ogsaa noget, og de vidste at hvor hedt et Drengønske kan være, saa kort kan det vare. Her kom det nu straks paa Prøve, for Morten maatte helt til Roløkke i Købelev Sogn for at lære det, en rigelig halv Snes Kilometer som han altsaa en Gang om Ugen maatte trave frem og tilbage. Men saa fik han ogsaa lært Kunsten af sin Læremester Niels Fembo — eller maaske hed han Niels Fyenbo — hvis man da tør tale om Kunst i den Forbindelse, for ad Himmeltigen evnede Femboen ikke at føre ham op, forsøgte det nok ejheller. Men Morten blev en interesseret, behændig og ferm Musikanter, lærte siden ogsaa at spille Fløjte og Tuba og gik ind i Musikanternes brogede Skare, spillede til Dans og til Gilde, vandrede paa sin Fod derhen hvorfra der var budsendt efter ham, agtsomt bærende Fiolen med sig. For en Spillemand uden Strænge er som en Lærke uden Vinge. Der var ekstra Bud efter hver en Musikanter naar Høstgildernes muntre Tid satte ind, men i selve Høstens Tid maatte Morten lade

Instrumenterne hvile. Han havde sin egen Jord derhjemme at klare Høsten paa, og for Gaardmand Jørgen Vinter i Nøbbet, der var Pløjemand for ham, rettere for hans Mor, maatte han til Gengæld gøre Høstarbejde. Det gjorde han forøvrigt gennem toogtyve Aar, og dér paa Gaarden traf han den han skulde følges med Livet igennem.

Hun hed Kirstine og var Datter af en fattig Snedker, Frederik Mortensen i Svinsbjærg. Der var smaa Kaar i hendes Hjem, mange Børn og liden Plads. Faderen lavede alt muligt Snedkerarbejde, ogsaa Ligkister, og for at faa Ro til sin Middagssøvn plejede han at tage den i én af dem. Kirstine havde maattet arbejde næsten fra helt lille og havde derfor ikke faaet den Skolelærdom hun burde; hun var evnerig nok og havde da ogsaa gaaet i Skole baade hos Sørensen og Petras, men Afbrydelser og Forsømmelser som Følge af Forældrenes Armod, der krævede at ogsaa hun maatte være med for det daglige Brød, bevirkede at hun ikke kom Læsning og Skrivning paa rigtigt Hold, Regning havde hun som Talent. Da hun var otte Aar kørte hun Teglsten i Tørrehus paa Svinsbjærg Teglværk. Stenene var først blevet strøgne i Rammer med to i hver, stillede paa Højkant til Udetørring og renskaarne med en Høvl. For hvert hundrede af dem hun kørte ihus tilkom der hende to Øre som Vederlag. Paa en lang og slid-som Arbejdsdag kunde det løbe op til en tredve—fyrretyve Øre; det var en anden Leg end andre Børns ved Vejen. Efter sin Konfirmation fik hun Plads som Barnepige hos Gaardmand Clausen paa Sejerlund i Vindeby med en Halvaarsløn af tyve Kroner, og derfra var hun saa kommen til Jørgen Vinters. Lønningen dér var otteoghalvtreds Kroner det første og halvfjers de følgende Aar, hvortil et Pund Uld hver Gang der blev klippet Faar paa Gaarden. Arbejdstiden hos Vinters begyndte med Malkning om Morgenen Klokkeren fem og sluttede om Aftenen da der spandtes og kartedes til Klokkeren ni. Dog var Lørdag og Søndag Aftener arbejdsfri.

Morten Larsen havde seet sin Mor ældes for sine Øjne gennem nogle Aar, Rynker, blegede Øjne, skarpe Træk, hængende Hud, og 1877 døde hun og blev begravet fra Horslunde Kirke. Følget var ikke stort, det var Naboerne der forsømte et Par Arbejdstimer for at bære og følge hende til Graven. Og da Kisten blev løftet op og baaret ned gennem Kirken af barkedede Hænder gik Præsten og Degnen foran paa hver sin Side, højlydt syngende Salmen af vidtaabne Munde, to store gabende Mænd der raabte Ord i den tavse Kirke.

Samme Aar fik Morten Larsen afløst Arvefæstet og frikøbt Hus og Jord fra Pederstrup for en samlet Sum af 2.500 Kroner, og den 5te Oktober stod hans og Kirstines Bryllup. Jørgen Vinter holdt det for dem, og saa flyttede de ind i det gamle Hus som Ægtefolk paa egen Grund og under eget Tag og holdt som Skik og Sædvane var Igangsgilde for dem, der havde betænkt dem paa Bryllupsdagen.

Stolte har de jo nok været over at sidde paa deres eget, og stolte havde de Lov at være, for de havde slidt sig til at sidde der. De holdt et Par Køer og fodrede en Gris op hvert Aar. En Overgang havde de iøvrigt ogsaa en lille Hest, men den blev fed og uregerlig af at have for lidt at bestille, og saa maatte Prangeren have den igen. Kirstine var ferm, flittig og sparsommelig, dertil venlig og mild i det daglige. De var runde Folk begge to, Morten var glatbarberet og havde mørkt, kraftigt Haar. Han hang en Kende med højre Skulder, hvadenten det kom af de lange Nætter med Violinen eller af de lange Dage paa Skrædderbordet. Han var altid proper og naar han var ude at spille var han velklædt, med skinnende hvid Flip og som Slips et sort Bændel, og han glemte ikke sine egne Pressefolder for Kundernes. Han var stiltfærdig ude, dog med noget lunt, jovialt i sit Væsen, men hjemme holdt han af at sætte sig til med sin Pibe og fortælle om hvad han havde seet og hørt og oplevet paa sin Færden mellem mangeslags Mennesker.

En af hans Historier handlede om en snapsekær Mand der hed Niels og en Dag var gaaet til Vesterborg med en Ler-dunk for at faa den fyldt med Brændevin. Det var jo ingen-lunde enhver Høker der havde Bevilling til at sælge Spiritus. Niels havde faaet Varen, Dunken var fyldt og han var paa Hjemvejen, men han havde ikke kunnet dy sig for at standse imellem og smage paa den skønne Drik og var derfor ikke nær saa sikker paa Benene som da han gik ud. Som han nu kom støvlende med Dunken hejst op over Skulderen paa hans Kæp, der var stukket i Dunkens Øre, snublede han over en Stente, Øret gik af, og saa landede han og Dunken paa hver sin Side af Stenten. Niels rodede for at komme paa Benene, men Rusen gav ham Besvær, og imens kunde han høre at Proppen var smuttet af Dunken ved Faldet og at de kostelige Draaber randt ud derovre bag Stenten. Noknoknok, klukkede det. Ja, ja, hold dog op! Det har været nok længe! raabte den ulyksalige Drukkenbolt.

Kirstine bagte selv sit Brød, altid det mørke Rugbrød til de daglige Dage, store, holdbare Brød der kunde holde i uge-vis og stadigt være smagsomt. Storkunde hos Købmand var hun ikke, hun købte aldrig paa Borg. Skulde hun bruge Varer fra Købmanden gik hun i Hønsehuset først og købte saa hvad Æggene kunde betale. For at faa alting til at løbe rimeligt rundt tog hun stadig Del i Høstarbejde og havde ogsaa Roer at luge for en Nabogaard, Sukkerroedyrkingen var jo begyndt.

Der kom syv Børn i Ægteskabet, fire Drengene fostredes op, tre Pigebørn døde som smaa. Var der nok imellem Smalhans tilstede i Hjemmet, saa var der aldrig Nød. Kirstine skabte sin Mand og sine Drengene et Hjem hvor der var godt at være, om der ogsaa var al fornøden Tugt og Formaning. En Tid var der Bekymringer dér som saa mange Steder, det var da den russiske Influenza, den nye Syge kaldet, i 1889 kom fra Tur-

kestan og bortrev en Mængde Mennesker hele Europa over. Men ogsaa det onde faar Ende og tiltider en god.

Musikanterlivet blev efterhaanden Morten mere værd end hans Haandværk. Havde han Steder nok at spille gav det ham mere end det andet, hvad Morten Skrædder kunde tjene ind paa en Uge det klarede Morten Musikanter paa to Aftenet. Saa maatte han ganske vist spille til langt ud paa Natten og trave lange Veje til Hjemmet derefter, som han havde maattet gøre det derfra, og Søvn maatte han saa bjærge sig Dagen derpaa. Og mens han sov, sov Naal og Traad og Saks. Kirstine var ikke glad for det Musikanteri; især mens hendes Børn var smaa var hun ked af at være alene med dem i det gamle Hus der havde saa mange Lyde, hvis Aarsag ikke altid var hende lige forklarlig. Helt frigjort fra Barndommens Historier om Gengangerliv og andet underjordisk Uvæsen har hun vel næppe været, Angsten og Uroen sad hende i Kroppen.

Som Tiden gik og Morten Larsens Navn blev kendt — hvad det forresten slet ikke blev, for det var Navnet Morten Skrædder der blev kendt — behøvede han aldrig at tilbyde sig som Musikanter, der kom Tilbud nok til ham. Kirstine bad ham tidt nok om at sige nej og blive hjemme, men Morten vilde afsted. Lange Veje fik han at gaa, en Overgang spillede han jævnligt i Egehuset ved Knuthenborg Park, hvor det dengang var Traktørsted — mere end en Snes Kilometer fra hans Hjem! Desuden arbejdede han paa at dygtiggøre sig, interesseret som han var. Lærer Olsen i Lindet stiftede et Amatør-orkester hvori han selv og en halv Snes andre spillede, deriblandt Kapellanen ved Birket Kirke, den senere Minister Kejser Nielsen. Olsen og Morten Larsen var Førstevioliner, og Morten gik en Aften i hver Uge til og fra Lindet Skole, rigeligt en dansk Mil, hvor Orkesterprøverne blev holdt under Lærerens Ledelse. Af og til gav man Koncerter i Forsamlingshuse eller i Skoven Nørrerod ved Pederstrup mod en lille Entré der kun skulde dække direkte Udgifter.

Men naar Morten Skrædder var ude at spille til Dans gik det paa mangan Vis anderledes til. Saa fik han jo ogsaa sin Betaling for det. Som Regel var de flere om det, han spillede med de to Brødre Knudsen fra Birket, oftest med Julius der var Ungkarl, med Kristian Bang fra Ørsløkke, Peter Slente fra Birket og andre. Det var sobre Folk allesammen som Morten var det selv. Naar Punsjen ved Bryllupsgilderne kom frem smagte ogsaa de paa Sagerne, men aldrig mere end Tørsten trængte. De vidste, at hvor venligt de end blev budt var Serveringen for Gildesgæsterne og det var Musiken ogsaa. Vejen hjem, i Mørke eller Morgensol, gik de lige og uden Slinger, men derfor kunde Humøret dog godt være lyst, de var jo gode Venner der færdedes sammen. Men hænde kunde det han fik en Makker hvis Tørst var større end hans Tugt. Han havde en Erindring om en natlig Vandring med en Musikant som midt inde i en Skov fik et Anfald af Drankergalskab, snakkede vildt og saae Skoven skræmmende fyldt af hvide og lumske Dyr. Det var saa sandt ingen hyggelig Tur ad de dunkle Stier, da tilmed Natten var vild med Storm og jagende Skyer. Morten Skrædder var ikke mørkeræd, for Mørke var jo bare natkoloreret Luft og Luft det var saadan seet ingenting. Men han sagde det Makkerskab op, én Gang var nok for ham.

En anden Gang var han mødt fra Formiddagen og havde spillet til Morgenrøden gav Ruderne Farve og blegnede Festens Lys. Det festende Selskab vilde tvinge ham og hans Makkere til at blive ved, og for idethele at slippe derfra maatte de krybe ud ad et Vindue. Ved nogle af disse Gilder serveredes naturligvis ogsaa Kaffeknægte med Rom, stundom med nok saa megen Rom som Kaffe. En gammel Mand, Hans hed han, som var ude over den dansende Alder, tog sig istedet af Kaffeponsene og fire af dem fyldte godt under Vesten og tyngede svært paa Bentøjet. Hans Husbestyrerinde sagde, da hun skulde lodse ham hjem:

Det er meget at en gammel Mand som Hans kan bære fire saadanne store Knægte!

Naturligvis spillede Morten ogsaa til Jørgen Vinters Høstgilde hvor han selv og Kirstine havde været Høstfolk. Naar man ved Høstens Slut, efter den sidste Mejning, kom ind fra Marken blev Jærnene, Leerne, strøget foran Husdøren. Det kaldtes at stryge for Grønkaal og betød at Madmor maatte traktere. Æbleskiver med Snaps eller ialtfald et Krus Gammeløl pr. Mand. Kom hun ikke omgaaende med det gik Høstkarlene ud i Haven i fælles Flok og gjorde Anstalter til at meje Grønkaalen, og saa fik Madmor og Kvindfolkene travlt og Latteren klang. Mikmoskagen — Mikkelmessekagen — som hver af Høstfolkene efter Tidens Skik skulde have med hjem, var for Karlfolkenes Vedkommende paa ti, for Kvindfolkenes paa syv Pund Stykket fortælles der. Men de holdt da ogsaa i lange Tider.

Det største aarlige Høstgilde i Nøbbet blev holdt hos Købmand Peter Petersen. Han opkøbte Bøndernes Korn, og naar alt var leveret kaldte han til Gilde. Stemningen kom hurtigt op, for der serveredes med Rompunsj og den kom simpelthen ind i Spande; hver af Gildesgæsterne fik en stor hankeløs Kop, en Spølkum, at drikke Punsjen af. Morten Larsen spillede der hvert eneste Aar, men med skiftende Makkere. Et Aar var han sammen med en ældre Musikanter fra Egnen, der forøvrigt ogsaa var Skrædder af Profession og som fik sin Spølkum og gjorde Besked. Som den gode Punsj gled ned, glemte han dens Virkning og kom til den Slutning, at Stemningens Højde maatte skyldes den gode Musik som han selv var Medmester for. Det betog ham.

Aaja dov! brystede han sig, mej og saa dej, Morten Skræcr, vi kan denj øvne spilleme lovne denj!

Ogsaa en anden havde Uheld den Aften med sin Bedømmelse af Stemningens Aarsager. Det var en Mand til hvis bor-

gerlige Navn Per Jensen Folk havde knyttet det raske Ord Galop, vel nok paa Grund af hans Færdigheder i Dansen. Han optraadte altid med Kunster og Tossestreger, helst i Syvspring, og denne Aften sprang han saa stærkt at hans Bukser revnede, dog uden at han selv bemærkede det. Og da nu hele Gildeselskabet jublede over Bukserne, troede han at det var over hans storartede Morsomheder og blev ved med at springe, følte sig, som Midtpunkt, Gildets festlige Topfigur Per Jensen Galop!

Naar der var Sammenkomst med Bal i Forsamlingshusene blev der før Dansen begyndte, mens Deltagerne samledes, spillet en Timestid paa Hornene. Saa spillede Morten Tuba. Det kunde ske at der holdtes en Pølse i Dansen, i den fik saa Musikanterne ogsaa Messingen frem.

Men naar det var Ungdommen, Piger og Karle fra Gaardene, der holdt Bal, Madposebal, saa startede man straks Klokken syv med at danse. Karlene havde paa Forhaand tegnet sig paa en Liste og indbetalt et mindre Beløb til Salsleje, Lys og Musik, hver af dem bød en Pige med, og Pigerne stillede med Madkurve fra de Gaarde hvor de tjente. Ved Titiden holdt man Spisepause — der kunde godt være en Smule Konkurrence om hvis Madpose der var den lækreste — og saa dansedes der igen til hen paa de smaa Timer. Musikanterne fik fast fem Kroner, men der blev naturligvis ogsaa en god Bid Brød til dem fra de fyldte Kurve og lidt for Tørst og Oplivelse fra Øikasser og Brændevinsdunk, de Ting som Karlene havde sørget for. Iøvrigt hændte det ogsaa, at ældre Folk mødtes til Madposebal. Saa svang Konerne de mange Skørter til Morten Skrædders Melodier, Pigekuløren kom frem, Smilene med og Sveden brast i Perler paa Panden.

Da Lærer Petrasi holdt Sølvbryllup skulde der Morgenmusik til, Vækningsmusik bestilt af Naboerne. Musikanterne havde øvet sig hjemme hos Morten den halve Nat og da Klokken var godt og vel fem rykkede de ud, i buldrende Mørke og en

forrygende Storm der nok kunde tage Vejret fra en Messingblæser. En af Mortens Dreng var med for at holde Lygte, men netop som de havde stillet sig op og skulde til at spille, vække det sovende Sølvbrudepar, for en voldsom Stormvind ind imellem dem og rev alle deres Noder væk, saa grundigt at de aldrig blev fundne igen.

Ved Nakskov Fugleskydning og paa Maribo Marked var Morten Larsen med til at spille paa Karruseller, hvad ogsaa gav en fem-seks Kroner til hver. Karrusellerne blev dengang trukket af en lille Hest der rendte sig rundtossed inde i Midten, de mindre og billigere som oftest ved Haandkraft. Ved disse nøjedes man gærne med en Lirekasse til Underholdningen.

Til sine Dreng havde Morten Larsen, der var haandsnild og kunde bruge Værktøj — han havde jo ønsket at blive Snedker — lavet en Gyng til at sætte op inde i Stuen. For at den lettere kunde hænges op og tages ned hang den ikke i Reb men i to Træstænger. En Juleaftensdag sad den yngste Dreng i Gyngen da én af de andre fik givet den et Skub, og det ramte saa uheldigt at den ene af Stængerne gik af Krogen og Gyngen med Drengen i svingede over mod Væggen. Netop hvor den ramte hang Faderens Violin som han skulde bruge at spille paa 2den Juledags Aften, og ved Slaget splintredes Violinens Forplade, Brystet som det hedder.

Saa! sagde Faderen som sad i Stuen, der gik hele Spilleværket!

Han blev vred, nok nærmest af Fortvivelse, for han havde nok seet at det ikke var sket med Forsæt, omend vel ved manglende Omtanke. Men det blev en særegen Jul, en stille Jul for Drengene der listede rundt og hviskede hvis noget skulle siges, og en flittig og optaget Jul for Morten Larsen. For noget maatte han gøre, han skulde bruge Fiolen to Dage efter og havde kun den samme. Han tog fat selve Juleaften, skilte med en tyndbladet Kniv Brystet fra Instrumentet og fik

alle dets Stumper samlet sammen, store og smaa, de var jo alle i Stuen. Saa kom Limpotten frem, da han havde faaet Stumperne ordnet som de hørte sammen, og det lykkedes ham virkelig at faa dem sat paa rette Plads igen og blive hængende der, saa han kunde sætte det sammenlimede Bryst paa Kassen igen. Den var klar til Brugen 2den Juledag og til hans Forbløffelse endda blevet bedre i Tonen. Og det var som aandede hele Huset ud i et langt og lettende Aandedræt.

Morten Larsen var en paa mange Omraader interesseret Mand, som studerede sin Avis grundigt og ogsaa imellem fik læst andet, selvom hans Fristunder kunde tælles. At købe Bøger var der ikke Raad til, men Lærer Petراسي, som paa mange Felter var en Foregangsmand, havde oprettet Nøbbet Bibliotek og her laante Morten af og til Bøger, mest Thyregods og Emanuel Henningsens Skrifter. En Bog kom dog hvert Aar tilhuse som Eje, som Julegave fra Købmanden, nemlig Folkets Almanak, den med Flaget som den kaldtes. Alle Aargange blev omhyggeligt opbevarede og deres Historier læst og læst om igen i de lange Aftener. Iøvrigt var Morten en flinke Mand og en hyggelig Mand ogsaa naar han var hjemme paa sit Skrædderbord. Der kom tidt Besøg paa Værkstedet, alleslags Folk, nogle for at bestille Tøj eller prøve, andre for at bestille Musik, andre igen af dem der gerne tog mod en Skilling og egentlig kom for det. En af disse hed Bombak og det hed sig at han i sine yngre Aar havde ejet og drevet en større Forretning i en af de lollandske Købstæder men var gaaet istykker med den. Saa var han helt gaaet nedennom og havnet paa Svinsbjerg Fattighus da han var kommen op i Alderen. Han var Kæreste med en jævnaldrende Kvinde som boede samme-steds, men han var en liberal Mand i det Forhold, hvad han vist ogsaa roligt kunde være.

Jeg skal ikke binde dig for haardt, min Snut! sagde han. Og saa slog hun sit Forklæde op over Hovedet og han kysede hende igennem det.

Da Morten Skrædder var blevet tres holdt han pludseligt op med at spille, afslog alle Tilbud og sagde nej til alle Bestillinger. Han havde tabt Lysten til det, var bleven træt. De evindeligt ens Nætter i tilrøgede Danselokaler hvor Væggene gav klam, oplagret Kulde fra sig om Fødder og Ryg og hvor Trækken fór mellem aabne Døre og utætte Vinduer, de ideelig ens Melodier og de lange, sene Veje til Hjemet i Muln og Mørke eller brydende Morgen i alskens Vejr, det blev ham med ét for meget, kvalmede for ham nu da hans Manddoms Aar gik paa Hæld. De lange Aftener med Violinen under Hagen blev graa for ham, det Festens Skær der i Ungdommens Dage syntes ham muntert og friskt blev ham nu bare en Skal omkring Tant og Tomhed, at spille dertil ikke en Dont for en aldrende Mand. Saadan havde han følt det imellem før, men slaaet det hen som en kortvarig Nykke — det maa regne af og til paa hver eneste af os, den søde Sol kan ikke bestandigt skinne! Men nu overvældede det ham, nu skulde det være slut, for hans egen Freds Skyld og for Kirstines. Han solgte Tuba og Fløjte, beholdt vel den limede Violin men spillede aldrig mere til Dans eller Gilde og kun yderst sjældent derhjemme. Sit Skrædderi afviklede han samtidigt. Saa stod han med nogle hundrede Kroner som han brugte til Start af en lille Høkerbutik i Ejendommen, som han forøvrigt i Aarenes Løb lidt efter lidt havde forbedret og ombygget. Butikken drev han til der blev oprettet Brugsforening i Nøbbet, saa lagde han op. Baade han og hans Hustru blev gamle Folk, han døde i 1933 i sit 89de Aar, hun 1948 godt og vel 92 Aar gammel.

Morten Larsen efterlod sig ved sin Død en halv Snes Kompositioner, Valse, Polkaer og andre Dansemelodier som i Musikantertiden jævnligt var spillet og hvoraf enkelte ikke er helt forglemt endnu. Et Par af dem har Lauritz Hansens Spillemandsorkester fra Ringsted paa sit Repertoire, de er blandt

andet blevet spillet ved Radioudsendelser og Morten Larsen naaede før sin Død at høre dem dér.

Beretningen om Morten Skrædder og hans Kirstines Liv og Levned har sin Slutsten faa Skridt fra det Hus hvor de levede deres Liv, ved den samme Vej der løb for deres Øjne og som deres Fødder gik i Sorg og Glæde, Søndag og Søgn, ved Dag og Nat, ud og hjem, en Natursten lige inden for Hækken paa Nøbbet Kirkegaard.

Der ligger de næsten hjemme.

DEN FLYVSKE SKOMAGER FRA RØDBY

Omkring Midten af sidste Halvdel af forrige Aarhundrede levede der i Rødby to Haandværksmestre der hed Walther, den ene Bernhard, som Skomager, den anden som Skrædder. De var begge sobre og ordentlige Folk der kunde deres Haandværk, havde hver et Par Svende paa Værkstedet og selv var at træffe dér i Arbejds- og Aabningstiden saa lang som den dengang var, det vil sige fra seks Morgen til otte Aften. Undtagen om Mandagen, for naturligvis holdt de, som andre af Faget, Skomagerdag, det vil sige Mandag Formiddag fri; men saa arbejdede de til Gengæld Søndag Formiddag. Saadan var det Skomagerskik, det var den blaa Mandag.

Skomageren boede med sin Kone i sin egen ejendom foran i Nørregade, nærved Torvet, og havde ogsaa Værksted dér, medens Skrædderen med Saks og Sager var tilhuse paa Bagtorvet. Haandværkerstanden var dengang adskilligt talrigere end nu — og ogsaa Handværksfagene, hvoraf adskillige dør eller er døde Straadøden i Motorens Tidsalder — men saadan noget som Klæder og Fodtøj skulde dog alle have, og da Industrien ikke var opfundet, maatte de altsaa som altid før blive Hændernes Værk. Rigdom blev ikke en Haandværkers Lod hvor flittig og videnskabelig han end matte være, et Par Sko eller Støvler kostede otte til ti Kroner, og kunde man ved det aarlige Udsalg finde nogle der passede, fik man dem for det halve. Men for den der passede sin Næring og satte sin Tæring efter den, blev der til et jævnt og virksomt Liv paa Jord. Haandværkssvende maatte der nødvendigvis være mange af, hvormange der var i en lille Købstad som Rødby fik

man at se et Aar, da de alle var enedes om, at der skulde høj Hat til naar man gik til Stads. Om Søndagen kunde man se omkring et halvt hundrede Svende, aldrende som yngre, promenere i Byens Gader iført høje Hatte og lange Skødefrakker. Men det gik over igen efter et Par Aar, det var kun morsomt mens det var nyt.

De to Brødre Walthers Tilværelse forløb som deres Standsfællers, paa Værkstedet og i Hjemmet, en sjælden Gang i deres Venners Lag, og ved de Forsamlinger og Gilder — fattige som de selv — som blev holdt i deres Laug, der trods al Fattigdom dog havde baade Laugsstue, Laugslade og Segl, og det vilde altsammen være henrundet uden Opsigt og uden at have medført noget varigere Eftermæle end det som Præsten vilde give dem bag deres Kiste, om ikke den af dem, der var Skomager, var kommen paa Tanker om at hans Hjærne og hans Fingre, saa sorte de ellers var af Skomagerbeg, maatte kunne bruges til andet end blot at flikke Støvler. Han havde altid haft Trang til at pille ved Ting han ikke kendte, mærke sig hvordan de var lavet og hvad de var lavet af, og deraf udviklede sig efterhaanden en Lyst og et Ønske om at lave dem anderledes, saa de blev bedre, og tillige om at lave nye Ting, hidtil ugjorte Ting, som han syntes savnedes til at lette Dagligdagens Dont for den ene eller den anden Haandværksmand. Skomager, bliv ved din Læst! siger det gamle Ord. Skomager Walther skulde være blevet der, han vilde have staaet sig ved det. Men han blev der ikke og det er Grunden til at han huskes og at der her fortælles om ham. Hans Skrædderbror huskes faktisk mest fordi han var hans Bror.

Rødby var kun en lille By dengang. Den var en Fjordby, hvad den ikke er mere, da hele Fjorden blev tørlagt i 1927, men selv om den var en Fjordby, var den ingen Havneby. Der havde ganske vist været en tarvelig Landingsbro ved Næsbæk, en Kilometer vest for Byen, men Løbet derind var sine Steder bare en Meter dybt, saa kun fladbundede Pramme kunde gaa

ind, og i 1857 solgte Byen for femten tusind Rigsdaler sin Havneret til Konsul Christoffer Hage fra Nakskov, der havde Bevilling til at udtørre Fjorden. Ude ved Østersøkysten var derimod Havne, tre har der været i Tidens Løb, Dragsminde, Kramnitze ved Fjordens Udløb og Syltholm. Sidstnævnte blev i 1912 udbygget, fik Jærnbane og samtidigt Navneforandring til Rødbyhavn og dér faar nu Fremtidens Færgehavn Form.

Men paa den Tid her fortælles om bredte sig endnu den store Fjord vest for Byen, og den sendte en Arm ind nord om den og afskar den fra dens nordvestlige Opland. Denne Arm sendte atter Kirkenoret op bagved Kirken og mod Vester- og Nørregade. Baade Fjord og Nor var overordentlig fiskerige, især var der saa rigeligt et Aalefiskeri at man en Tidlang ligefrem, som social Foranstaltning, udstedte saakaldte Aaletegn til ubemidlede, som dermed fik Fiskeret. Der var ogsaa rig Andejagt hele Fjorden omkring — havde man et Aaletegn og en Bøsse kunde man altid skaffe Føden til sig og sine. Vandet fra Kirkenoret stod hele Aaret op omtrent til Haverne i Nørregade, med visse Vinde op i dem, og flere af Beboerne havde Baade liggende dér. Noret findes endnu men som lav Landbrugsjord, der groer Sukkerroer hvor Aalene snoede sig. — En Ulæmpe var der ved Byen i de Tider, dens Drikkevand var ikke godt. Det stammede vel fra Fjordvandet. Alene Birte Børres Brønd i Søndergade, ikke saa langt fra Bystjøvlen, havde fortrinligt Vand. Det var iøvrigt herude, hvor nu den nye Kirkegaard ligger, at Rødby Borgervæbning holdt sine Øvelser da den eksisterede — en Søndagsforøjelse ihvertfald for dem der ikke var med.

Byen var som sagt lille, den havde kun om ved femten hundrede Indbyggere hvoraf vel en Tredjedel var Udflyttere. Man havde et Ord der sagde, at Verden er stor, men større er Rødby Fæland. Og hele Byens og Egnens Ret og Magt og Styre laa i Hænderne paa By- og Herredsfogden, kongelig Borgmester, Byskriver og Politimester Justitsraad Smith, medens

Skattens Mønt blev lignet af Taxérborgerne som samme Byfoged m. m. havde udnævnt til det.

Og som Byen var lille, var ogsaa Skomager Walther en lille Mand at se til, mager, uanselig og upaafaldende, med et tyndt graat Skæg, som man kunde finde det paa haandværkskaarne Altertavlefigurer i Omegnens Landsbykirker. Hans Have gik omtrent ned til Kirkenoret, og ud imod det stod et Skur med fladt Tag. Det blev brugt til forskelligt, til adskiligt kunde man sige, for her fjælede han sig naar Ideen til en ny Ting eller Tingest var undfanget og ved at vokse op bag hans Pandeskal, her satte han sin Hjerne og sine Hænder ind paa andre Opgaver end hans Hverdags, det var Husrum for hans Idéers Fuldbyrkelse, hans Forsøgskabinet. Desværre var der det, at Hjerne og Hænder ikke havde samme Fart, slet ikke kunde holde Tempo sammen. Naar hans Fantasi havde fostret en Idé og den luede i ham — for han brændte for dem alle — tog hans Hænder fat for under Hjærnens, Tankens Lederskab at udforme den i Praksis, give den Liv og Virkelighed, men saa blev der slet intet Lederskab, for imens var der udsprunget hos ham en ny Idé, der syntes ham mere presserende at faa virkeliggjort, og saa slap Hænderne den første for at faa fat paa den friske, og saadan blev det ved at gaa, Idéerne jog hinanden i hans Hjerne, Hænderne adlød Hjærnens Besked, og da den ene Idé saaledes hele Tiden slog den anden ihjel, blev aldrig nogeting færdig.

Om Iderne kom til ham naar han sad i sin Gærning i det mørke Værkstedrum, hvor Luften var tung af Lugten af Læder, Beg og Menneskesved og Lyset — naar da ikke netop Solstraaler borede sig ind ad de smudsige Ruder — sparsomt randt gennem den vandfyldte Glaskugle, der hang i en Snør fra Loftet, opfangede det svage Lys fra en Smule Lampe og gav det stærkere, ligesom renere, fra sig igen til de begede Skomagerfingre og det Læder de arbejdede med, eller det var ude i Haven, under Vorherres egen Himmel, veed ingen nu,

men ihvertfald, Skuret derude fyldtes lidt efter lidt med ufærdige eller blot paabegyndte Arbejder, som ingen kunde se og han selv næppe huske Formaalet med, skønt hans Sjæl havde brændt for dem og deres Udførelse været ham næsten en Livs-sag. Og saadan blev Haveskuret efterhaanden istedetfor et Værksted til hans Idéers Fuldbydelse simpelthen et Pulterkammer for ganske unyttige og ubrugelige Ting for Ragelse, for Skrald.

Blandt dette huskes en Indretning af en eller anden Slags til et Møllæværk. Der laa to Stubmøller øster ude i Byen, hvor Lystskoven og Banegaarden nu har Plads, Sædingemøllen og Østre Mølle. Den sidste blev kaldt Øster Pebermølle, hvad formentlig hentydede til dens ringe Størrelse. Walther maa have været derude og fundet at noget burde forbedres. Saa har han begyndt at lave noget bedre, og saa altsaa færdig!

Ogsaa en Evighedsmaskine var han, man kunde næsten sige selvfølgelig, igang med, en af dem som flere Landsbysmede og andre mekanikkloge Folk rundt i Landet laa og kludrede med. Det skulde i al Enkelthed være en Tingest, som uden at blive fodret eller forsynet med nogensomhelst Form for Drivkraft kunde gaa i al Evighed og selv være Drivkraften til alle mulige andre Apparater. Den blev nu heller ikke færdig, hvad jo i dette Tilfælde nok kan forklares. Men netop her paastod Skomageren at den i Virkeligheden var færdig, der manglede bare et eneste lille Hjul som en nu afdød Smed havde lavet for ham, og det vidste han hvor var! Han havde tabt det engang da han arbejdede paa Maskinen, desværre ned i Kirkenoret ved et Højvande der stod op omkring Skuret, og Vandet maatte have taget det med da det trak sig tilbage. Nu laa det altsaa etsteds ude i Mudderet og førend han fik det kunde han ikke faa Maskinen igang, sagde han. Og det kom den jo heller ikke.

Opfinder kan man vel daarligt kalde Skomager Walther, saavist som han aldrig fik en Opfindelse gjort færdig og føl-

gelig ingen gjort, og iøvrigt fik han aldrig, ihvertfald udenfor sit Skomagerværksted, udrettet noget der blev ham selv eller andre til Nytte. Men der var ét af hans Foretagender han satte ganske særligt ind paa, ogsaa paa at faa færdig, som optog ham uhyre, fyldte ham saa han nok næppe har kunnet tænke paa andet og beskæftige sig med andet, og som man maa tro at han selv skønnede at have gjort færdig ialtfald til endelig Prøve. Den bragte ham Livets største Nederlag og blev Aarsag til megen og varig Modgang. For en Opfinder der har Uheld med sine Opfindelser, har Uheld ogsaa i andre Maader.

Men inden vi kommer til den, maa lige omtales et af de faa Gæstebud han gav for sine Venner og om hvilket der endnu gaar smilende Frasagn hos ældre Folk i Staden.

Vennerne var tre, Sadelmager Penter, Murer Olsen og Præstegaardsforpagter Nielsen. Skomageren havde med et stort Smil budt dem paa Kattesteg — jeg har en Mis derhjemme, havde han sagt, den skulde vi gærne have spist! Det var ikke sædvanligt at blive budt til Spisning, og Selskabet mødte i glad Forventning om at en Mis jo kunde være en Haremis, og gik løs paa Stegen med god Appetit, der har vel ogsaa nok været en Taar Øl og et Par Dramme paa Bordet, saa Stemningen var den bedste. Murer Olsen bedyrede at det var den lækreste Steg han i mange Aar havde smagt, saa alting var godt. Men da Stegen var spist, alle mætte og den sidste Gibbernakker stukket ud, præsenterede Skomageren det afskaarne Hoved og Poterne af sin Huskar, og dermed var Aftenens Festlighed brat tilende, Stemningen ødelagt og Gæsternes Opbrud pludseligt og ilsomt. Præstegaardsforpagteren laa i Sengen tre Dage efter, og hvergang nogen erkyndigede sig om hans Befindende og hans Daarligdoms Art og Aarsag eller om Forløbet af Skomagerens Gilde, saa vendte alting sig i ham og han rystedes af voldsomme Kvalmefornemmelser. Stort bedre skal det ikke være gaaet hans Medpisere, medens Værten havde

det fortrinligt og hverken havde Kvalme eller Skrupler. Han havde givet sine Gæster den stegte Mis han havde budt dem paa, og de havde spist den og rost den; hvad var det saa for en Taabelighed at skabe sig daarlig bagefter.

Bernhard Walthers store Opfindelse var hvad man maaske kunde kalde et Flyvetøj, for en Flyvemaskine var det ikke. Bortset fra de gængse Trækdyr kendte man dengang kun to Fremdrivningsmidler, Vinden og Dampen, og om at flyve med en Dampmaskine drømte dog ikke engang han. De eneste kendte Luftfartøjer var Ballonerne, de var jo for ikke saa mange Aar siden bleven brugt af Franskmændene under Prøjsernes Belejring af Paris i 1871, det var der blevet talt en hel Del om. Det var aabenbart at skulde man flyve, saa maatte det man fløj med være saa let at Vinden kunde bære det, og Walther mente, man maatte kunne bygge saadan noget. Det er ganske utænkeligt at han skulde have vidst noget om Luftens opadgaende Strømme, om Vindens Opdrift og de saakaldte Opvinde som vore Dages Svæveflyvere benytter sig af. Men han saae Fuglene flyve, svinge sig let og jublende op imod Himlen, selv Fjordens kluntettunge Svaner kunde hæve sig op fra Vandfladen og ligesom strømme afsted deroppe. Hvad saa Mennesket, der ellers kunde alting bedre end noget Dyr, end nogen Fugl?

Ingen husker mere hans Flyvetøjs Konstruktion, det var jo lige omkring 1880 det blev til, saa kun meget gamle Folk kan huske noget om det fra deres Barndomsaar. Det maa ikke glemmes, at Walther var en fattig Mand der ikke saadan havde Midler at sætte ind, men maatte bruge de Materialer han havde eller kunde komme over. Man husker noget Pindeværk og noget Lærred eller Sejldug, og at der var smaa Træhjul under det, saa det kunde køres henad Jorden og lande regulært paa samme faste Jord saafremt det havde fløjet. Der var langt til Ellehammers korte Flugt paa den lille lollandske Ø i 1906 for ikke at tale om Lindberghs ensomme Atlanterhavsflyvning

1927, men mon ikke Bernhard Walther har drømt sig en Luftfartens Pioner og ikke blot følt den naturlige Spænding, men ogsaa Højtid i Sindet den Dag det skulde ske, Berørmelsens Stund. Og at han fast og sikkert stolede paa sit Apparats Bæreevne og rette Funktion maa fremgaa deraf, at han — istedetfor at lade det gaa ubemandet ud paa en Prøveflugt — selv var med, løb personlig Risiko, baade for at falde ned og hvad Alvor dermed kunde følge, men ogsaa for at blive til Spot og Spe i Folkemunde.

Flyvetøjet havde han faaet op paa Haveskurets flade Tag, eller kanske har han bygget eller samlet det deroppe, og dér kravlede han stiltfærdigt og uden Vidner ombord, Alverdens første Luftkaptajn. Da han hverken har kunnet styre eller starte maa man gaa ud fra at han har valgt en Dag, da der blæste en kraftig Østenstorm, og at Apparatet har været fortøjet og saa, idet Walther har kastet Fortøjningerne los, ved Stormens Magt er blevet tvunget ud fra Taget. Det blev virkelig baaret et helt Stykke Vej udover Noret, hvalvvejs ud, mener et Øjenvidne der saae det som Dreng. Men saa tumlede det ned i Vandet, og dér laa saa Luftkaptajnen og raabte højlydt om Hjælp. skammeligt havnet i Kirkenorets Mudder. Heldigvis blev han hørt, og Prokurator Møllers Baad, der laa i Nærhedæ tog ham op og bragte ham i Land, uskadt, men fortrydelig og skuffet.

Naar man flyver højere end man kan, da falder man i Skarnet, siger et gammelt Ord. Det fik Skomager Walther at føle. Byens Folk havde faaet noget at snakke om og én at le ad, og det var ingen venlig Latter, der var baade Haan og Spot i. Man gjorde ham naragtig ved at fortælle om den lille Skomager, der vilde flyve med en Paraply men endte i et Aalegarn, og oversaa helt, at han dog ikke havde skadet eller forsøgt at skade andre end sig selv ved sit Foretagende, og at det i Virkeligheden var ganske modigt af Skomageren selv at flyve med. — Men værre var det, at en Del af hans Kunder trak

sig tilbage fra ham, syntes at nu var det nok, nu var Stregen naaet for hans Bedrifter. Der var Skomagere nok i Rødby.

Saadan gik det ham. Hvis han var blevet ved sin Læst var han vel ikke blevet rig, men dog en velagtet Mand der kunde svare enhver sit. Det sidste bestræbte han sig redeligt for, men der kom den Dag da det svigtede for ham, og saa forlod han Hjem og Hjemby. Det menes at han og hans Kone drog til Falster etsteds for at begynde paa en frisk med Naal og Begtraad, men hans Spor er tabt fra han rejste fra Rødby.

Tilbage er kun den blegede Erindring om en særlig Slags Mand, der var fyldt med flere Tanker end hans Hovede kunde overkomme, og om hans private, uheldige Fugleflugtsforsøg i Fugleflugtslinjens forhaabningsfulde By.

GEORG WIINGAARD

DEM FRA LOLLAND

Sidste Samling

»De onde og de gode og dem fra Lolland«.

Inspireret af disse bevingede Ord har Konsul Georg Wiingaard i to Bøger fra 1953 og 1954 berettet om kendte og særprægede Skikkelser fra Lolland. Bøgerne er forlængst udsolgt fra Forlaget.

Efter Forfatterens Død har »Lollands Arkiv« fundet det naturligt at afrunde disse Folkelivsbilleder med Udsendelse af en sidste Samling Skildringer af interessante Typer, som Georg Wiingaard, paa sin Færden som Lollands Lokalhistoriker, har truffet paa sin Vej.

Bogen ligger, ligesom de to første Bind, i Emnevalg paa Linie med Anders Uhrskovs og H. P. Hanssens folkløristiske Skildringer fra andre Egne af vort Land, og den vil uden Tvivl som disse blive værdsat for sin kulturhistoriske Værdi og modtaget med samme Glæde af de mange lokalt interesserede.

Omslag: Mads Stage

Kommission: J. R. Deins Boghandel
Maribo

LOLLANDS ARKIV

LOLLANDS ARKIV er en selvejende Institution med Hjemsted i Maribo og med det Formaal

- a) at indsamle og opbevare egnhistorisk Materiale i Form af Manuskripter, Arkivalier, Kort, Billeder, Film, Lydoptagelser m. m. samt at gøre dette tilgængeligt for Historikere og andre interesserede, samt
- b) at foranledige udarbejdet og udgivet større eller mindre Skrifter om egnhistoriske Emner og eventuelt andet, navnlig af mere almindelig Interesse.

Bidrag 500 Kr. een Gang for alle eller 25 Kr. aarligt. Postgiro 131 55.

LOLLANDS ARKIV har udgivet

MARIBO SOM STIFTSBY OG MØDESTED

Bogens Emne er Provinsen Lollands Historie og specielt Fællesinstitutionerne; selve Byen Maribos Historie fylder 16 Sider, derefter følger Artikler om Landstinget (14 Sider), Landemodet (12 Sider), Amtstuen (10 Sider), Stiftsbiblioteket i Maribo (16 Sider), Lolland-Falsters Stiftstidende og Lollands-Posten (16 Sider), Lolland-Falsters Stiftsmuseum (16 Sider) og om Lollands Handel og Købstæder (16 Sider). Ialt 144 Sider. Illustreret af John Sparre Christensen; desuden 2 Kort.

Maribo 1962.

Bogladepris Kr. 14,75.